

1168
Latin közmondás
gyűjteménye.

Iskolai és házi használatra

szerkeszté

Wiegand Károly

után

CZANYUGA JÓZSEF.

Ára 60 ujkr.

Pest 1864.

KIADJA LAMPEL RÓBERT.

64.

Wass. 1864

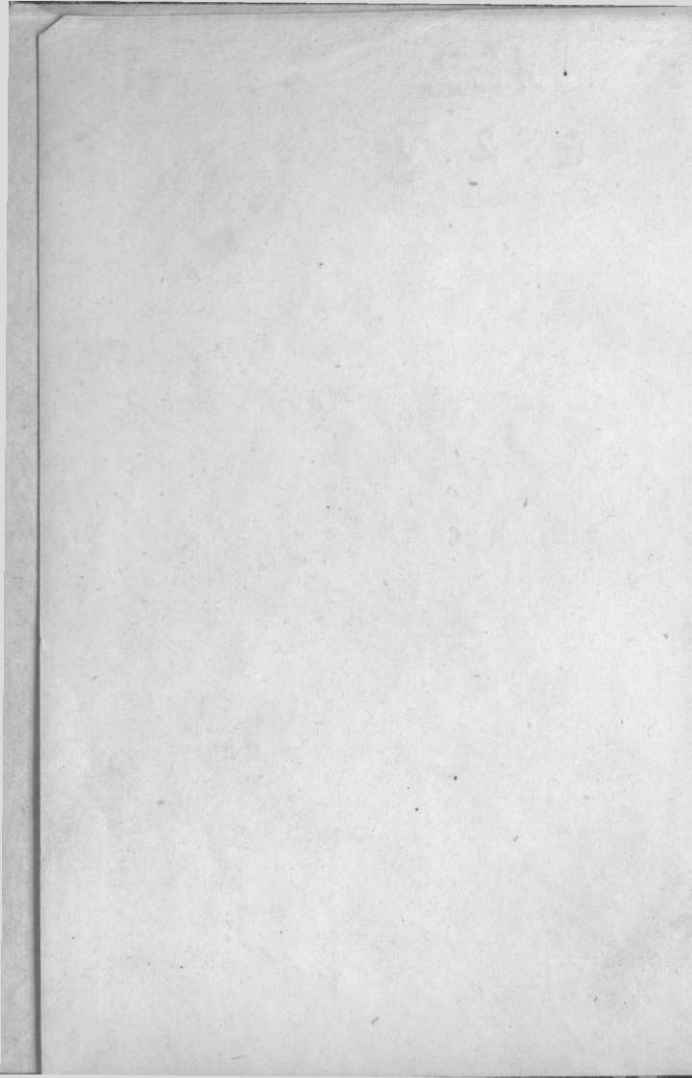
Dr. Gynology

162

E. 2. V.

ELI PAULSON, NOBILIS

A
KÖZMONDÁS

**nyelvtani alkalmazásban a latin
nyelv elemi oktatásában.**

**1168 latin közmondás és közmondási szólásmód
gyűjteménye.**

a források megnevezésével, fordításokkal, rövid
magyarázatokkal és betűrendi lajstrommal.

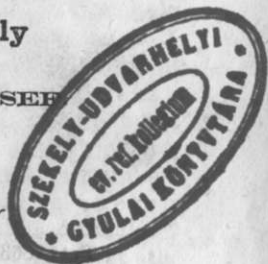
Iskolai és házi használatra

szerkeszté

Wiegand Károly

után

CZANYUGA JÓZSEF

~~~~~
Pest, 1864,
KIADJA LAMPEL RÓBERT.

A

KÖZMONDÁS

nyelv- és irodalomtudományi alapismeretek a latin
nyelv elemi oktatásához.

1168 latin közmondás és közmondási szöveg
2753

gyűjteménye.

a fordítások megnevezésével, fordításokkal, fővázlat
magyarázatokkal és példarendi lábjegyzettel.

iskolai és házi használatra

székesfehérvári

Wiegand Károly

után

CSANYUGA JÓSEF

Pest 1863. Nyomatott Wodiáner F.-nél.

KIADJA LAMPEL RÖBERT

Bevezetés.

Nem lehet kétséges, hogy az olyanra nézve, ki valamely idegen nyelv tanulásával foglalkozik, csak haszonnal járhat, ha megismertetik vele azon nép közmondásait és közmondási szólásmódjait, mely a kérdéses nyelvet beszéli vagy beszélte.

A közmondás tudniillik alkalmas segédeszköznek ajánlkozik, mely által könnyebben megismerkedhetni beszéd- és gondolkodásmódjával, jellemével, erkölcseivel és szokásaival, átaljában szellemével azon népnek, melynek ama nyelv tulajdona, vagy az volt.

Mint „utczai bölcsesség“, miként találólag neveztetett, oktatást ad a világ és az élet sokféle viszonyai felett, nyújt ildom- és erkölcsi szabályokat, megenged némely mély pillantást az emberi szívbé, gazdagítja az önismeretet, utal a cselekedetek valószínű és szükséges következéseire, ad jó tanácsokat stb.

És ez mind a legegyszerűbb és legmegkedveltetőbb módon történik, tudniillik rövid, könnyen felfogható és sujtó mondatokkal, melyek kellő időben alkalmazva, különösen akkor nem tévesztik el hatásukat, midőn, ami gyakori eset, élénk kép, nyersesség, élcz és gunyor által tüntetik ki magukat.

Ha ez a közmondásokról átaljában áll, úgy azoknál, melyek a latin nyelvhez tartoznak, még különösen figyelemre méltó, hogy ezek nálunk is igen gyakran beszédben és írásban használatnak, úgy, hogy ezeket még az sem nélkülözheti egészen, kinek olvasmánya csak népszerű iratokra, hirlapokra stb. szorítkozik.

Miután már most itt a latin közmondásokkal foglalkozunk, és az említettek épen erre alkalmazhatók legjobban, mint-hogy bennök oly anyagot találunk, mely friss, életteljes tartalmat, egyáltalában semmi nehézséget sem okozó alakban nyújt, és az életben sokféle alkalmazásra használható, igen közel esik azon kérdés: Miképen lehet legjobban és legcélszerűbben ezen anyagot a latin nyelvet tanulókkal megismertetni?

Vessünk egy pillantást a gimnaziu-

mokra, hol a latin oktatás sok évre és tág körre terjed, és meg kell ugyan engednünk hogy a különféle auctorok olvasásában, a szókötés tüzetes tanulmányozásában és a szótár gyakori használatában található oly, közvetítés, mely a tanerők részéről történendő minden szántszándékos és különös intézkedést, a közmondási anyag lassankénti ismertetésére feleslegessé látszik tenni; mindamellet már itt felmerül bizonyos kétség. Heimroth tanár tudniillik Langbein „Paedagog. Archiv-jában“ (1759-i év, 150 l.) felállítja azon tapasztalati tételt, hogy: „100 legalsó osztálybeli tanuló közül alig éri el ezen czélt (t. i. az érettségi bizonyítványt a bevégzett gimnaziumi tanfolyam után) 10, a többi idő folytán elvész“.

A realiskola mint előkészítési intézet azon hivatásnemek számára, melyek különösen a matematika, természettudományok és újabb nyelvek tanulmányozásán alapuló, általános szellemi kifejlődést és előképzést feltételeznek, a latin nyelvnek, melyet erősen gyökerezett szerkezete, sajátlagosan határozott és velős kifejezésmódja, és az abból származott román nyelvekkel való messze elágazott rokonsága miatt még sem nélkülözhet egészen, csak alárendelt helyet adhat, ugy, hogy az avval való foglalkozás nem

emelkedik a római irodalom tanulmányozásáig, hanem csak a könnyebb auctorok megérthetésének elsajátítására elégséges nyelvtani és szótári tudalomra számíttatik, feltéve tudniillik, hogy a szóban forgó intézetet a tanulók végig, vagy majdnem végig járják. Már most a tapasztalás mutatja, hogy az alsó és középosztályokhoz képest, csak aránylag kis rész végzi el a hatodik vagyis a legfelső osztályt; míg a tanulók nagy része oly iparos és más szakokhoz fordulván, hol érettségi bizonyítvány nem kívánatik, itt is az idő folytán elvész.

Ha végre a polgáriskolát tekintjük, ennek természetes rendeltetéséből folyik, hogy vagy egészen kizárhatja a latint, vagy az önkényt résztvevő tanulóknál egy czélszerű elemi nyelvtan korlátolt körével, mely egyszersmind kisebb nagyobb számú fordítási darabokkal bir, meg kell elégednie; minden esetre ezen nyelv oktatását egészen nélkülözné, ha a beszélőeszközök gyakorlásában és kimivelésében, annak megértésében, ami ezen nyelv behatott használatából még el nem mellőztethetett, azon gondoskodásban, hogy miveltek körében a nevetség és megszégyenítés veszélyétől megóva legyünk, saját nyelvünk jobb megértésében és helyes méltánylásában, alaki miveltség elé-

résére, végre egyes tanulók átmenetelében oly intézetekbe, hol a latin nyelv előfordul és ebben bizonyos előismeretek feltételeztetnek, nem volna elég mozzanat és indok, itt is a latin nyelvre némi tekintettel lenni.

Mi következik ezen fejtegetésekből? Annyi, hogy nagy része azon tanulóknak, kik a latin nyelvet tanulják, csak az elemi oktatásnál maradnak, és kevesen terjeszkednek azon túl.

Ha már most mégis ép oly tanácsos mint tehető, hogy az olyan latin tanulóknak is, kik számára nem állnak be a másoknál önkényt bekövetkező közvetítések, jutassuk a latin közmondások és közmondási szólásmódok ismeretét és megértését, azon további eredményhez jutunk, hogy a közmondási anyagot már az elemi oktatásba is be kell vonni, és azt evvel összekötni.

Az akkor fog történni, ha a közmondási anyagot az ajánlkozó alakok és szerkezetek arányában az alaktan egyes szakaira és, a mennyire még telik, a szókötés egyes szakaira felosztjuk, és e szerint a nyelvtani oktatás folyamában alkalmazzuk.

Ha ez egészben terv és szándék szerint történik, akkor csupa és véletlen

emlékezeti anyag jelentőségéből kiemeltetik, és állandóan az észszerű oktatási eljárás szolgálatába bevonatnak.

A latin közmondások és közmondási szólásmódok ilyenemű alkalmazására kezet nyújtani, célja ezen munkának, és közzétételének legközelebbi indoka.

A latin elemi oktatásnál használandó oktatási módra nézve a következő feltevésből indultam ki. Felteszem, hogy most már seholsem divatozik azon régi, gépies eljárás, mely szerint egyelőre sok idő vesztegettetett el a hajtogatások és hajlitások könyv nélkül tanulásával, míg végre a szókötés kezdetével a mondatképzéshez jutottak; sőt inkább felteszem, hogy most mindenütt a tanulók kezében oly elemi nyelvtan van, mely mint Dr. Kühner R.-é *) ép elemi paedagogia észszerű elvein sarkal, és melynek sajátága abban áll, hogy mindjárt az elején néhány igealakot, nevezetesen a cselekvő és szenvedő igeinek jelen idejű alakjait a négy hajlitásban, s a segéd-

*) Ezt Szepesi Imre jeles átdolgozásában birjuk, s legtöbb iskoláinkban be is hozatott. A fordító.

igéből az „est“ és „sunt“ alakokat előveszi, hogy a főnév- és melléknévnek most már fellépő hajtogatásánál, az utóbbinak fokoztatásánál, a névmásnál stb. az alakokat mindjárt latin és magyar fordítási darabokban alkalmazni lehessen, és hogy alkalmaslag már a könnyebb szókötési szabályokat is ismerteti, úgy hogy nem egyoldalulag a tanuló emlékezete, hanem esze is képeztetik, és átaljában egész szellemi tevékenysége igénybe vétetik.

Egy tekintet ezen munka egyes szakaira, s az egyes czikkek szorosabb vizsgálása azonnal mutatandja, hogy a közmondási anyag elrendezése, miként ez itt történt, a legutóbb érintett taneljárásnak egészen megfelel, és avval oly összehangzásba hozatott, miszerint az elemi oktatás egyes fokozataira mindenkor kisebb vagy nagyobb számu, használható közmondások készen találhatók.

Ha mindjárt eleinte némely gyakori praepositíók, mint „in“, „a“, „cum“, „e“ stb. elővételtek, ez csak azért történt, hogy a közmondások kiválasztásában nagyon korlátolva ne legyünk.

Azon közmondások, melyek az első szakasz két utolsó szakában „Ige határo-

zók“ és „Kötszavak“ czim alatt előfordulnak, már előbb más helyeken alkalmaztathattak volna; de miután az egész felosztás a különféle szónemekre alapított, következetességből tanácsosabbnak látszott a már egyszer felvett elvet keresztülvinni, miért is a nevezett szakoknak, miután már előbb igehatározók és kötszavak sokszor használtattak, csak azon jelentőségük van, hogy bizonyos megfelelő igehatározókra, mint „huc“, „illuc“, „intus“, „foris“ stb. és olyanokra, melyek különben valamely sajtóságot nyújtanak, fordítsák a figyelmet, és az „et“, „nec“, „aut“, „cum“, „dum“, „ut“, „ne“ s a többi kötszavak használatát több egymásra következő példában szemléltessék.

Mit és mennyit kelljen a felhozott közmondási anyagból az oktatás egyes fokozatain használni, azt természetesen a tanító belátására kell bízni. Ez módosítja a tanulók kora, és azon idő szerint, mely a latin oktatásra szánva van, valamint végre átaljában a tanulónak előrelátható művelődési menete szerint is.

Ha a tanító csak átaljában is azon van, hogy az elemi oktatás folyamában a tanítványokat az itt nyújtott anyaggal, legalább nagyrészt lassankint megismertesse, akkor

minden esetre már annyi nyeretett, hogy azon osztályrész mellett, melyet a latin nyelv tanulása által alaki műveltségökben elértek, ezen esetleg magasabb fokra nem emelkedő oktatásból olyasmi is jutott nekik, ami hus- és csonttal bír, és mi nekik, ha arra bukkannak, mindig eszökbe juttatja, hogy végre mégis jó volt, hogy ifjuságukban „egy kicsit deákul tanultak“.

De feltéve, hogy előrelátható vagy fel-
ehető, hogy a tanulók az oktatás magasabb fokaira is jutnak, ezen esetben is a közmondási anyagnak az elemi oktatásba való vonása jeles eszköznek mutatkozik, mely képes az oktatást élénkíteni és fűszerezni, és melynek czélszerű alkalmazása által teljes méltánylást nyernek azon intések, melyek a tanító számára a következő négy mondatban foglaltatnak: Longum iter est per praecepta, breve et efficax per exempla — Non scholae, sed vitae discimus — Varietas delectat — Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Hadd legyen tehát, hogy képből beszéljünk, a közmondás a haladó nyelvtani oktatással és a mellett lógós, mint a csikó a koci rudjához kötött, és kimért lépésben járó kancza mellett. Ha amaz néha oldalugrást is tesz, mégis mindig visszatér ehhez, e

mellett a ló is vidámabban halad, s a — kocsisnak is van benne öröme.

De hogy a dolognak soha az a látszatja ne legyen, mintha ezen közmondásokkal valami félre eső vagy rendkívüli dolog vonatnék az oktatásba, az egyes órákban épen csak azokat kell elővenni, melyek nyelvtani tekintetben a nyelvtanból vagy olvasókönyvből már felhasznált példának megfelelnek, és így minden kényszer és fenakadás nélkül azokhoz kapcsolhatók. Ez oly eljárás, mely csak akkor tartathatik még szigoruan, ha a tanítónak az alkalmas közmondások azonnali rendelkezésére állnak, és ilyenek egy nyelvtanilag rendezett nagyobb gyűjteményben, melynek eddig hiányával voltunk találhatók.

Hogy a már néhány hónap alatt jelentékeny számra felnőtt közmondások az öntudatnak és emlékezetnek megtartassanak, alkalmilag a már előadottnak ismétlése szükséges. Ez akkint történik, hogy felváltva a tanítványokkal valamely közmondás alakja közöltetik, és tőlök ennek értelme, jelentősége, alkalmazása, egy megfelelő magyar közmondás stb. kérdeztetik, vagy megfordítva, hogy valamely közmondás tartalmát mondatik, vagy körülíratik nekik,

találják fel ismét, és mondják el annak alakját.

Mig az eddigi szemlélés és anyag nyelvtani rendezésére, annak az oktatásnál való használási módjára, a taneljárásra stb. vonatkozott, szemmel tartottam feladatomban a pedagógiai részét. Az anyagnak a latin elemi oktatásra való elhelyezésénél azonban feltettem magamnak azon kérdést: nem lehetne-e ezen könyvecskével egyszersmind olyan felnőtteknek is a mivelt körökben hasznos szolgálatot tenni, kik a latin nyelvet kevésbé vagy éppen nem értvén, midőn az efféle közmondások- és szólásmódokra bukannak, azoknak megérthetése végett másokra vannak utalva. Miután nem kételkedhettem, hogy az e téren való tájékoztatás ilyenekre érdekléssel birhat, a közönséges idegenszótárak pedig semmikép sem ereshkedhetnek az idegen nyelvekből való minden lehető közmondás felvételére, szükségesnek találtam, hogy az e célra jelentőség nélküli nyelvtani elrendezésen kívül még egy a, b, cz-szerintit is, az első főrészre való megfelelő utalásokkal adjak. Midőn ez a második részben megtörtént, ez uton egyszerű kalauz adatik a keresett fordításokhoz és magyarázatokhoz, mi által a kívánt megértés az egyes esetekben eszközöltetik.

Midőn ezennel a könyvecskének ter-
vét és irányát világosan előadtam, bátor
vagyok még azon ohajtást és reményt kife-
jezni, vajha sok latin elemi oktatással fog-
lalkozó tanítónak alkalmat adna a közmon-
dásnak czélszerű méltatására, hogy ezen
kívül sok másnak tájékozul szolgálja, és
kézi használatul czélszerűnek bizonyulna.

TARTALOM.

Közmondások nyelvtani elrendezésben.

Első szakasz.

Közmondáscsoport az alaktanhoz.

- I. Főnév és melléknév . . . . . 1— 8. §.
1. hajtogató . . . . . 1. §.
2. hajtogató . . . . . 2 és 3. §.
3. hajtogató . . . . . 4 — 6. §.
4. hajtogató . . . . . 7. §.
5. hajtogató . . . . . 8. §.
- II. A melléknevek és igehatározók fokoztatása . . . . . 9 és 10. §.
- III. A névmások . . . . . 11 — 15. §.
- A személyes és mutató-névmás . . . . . 11. §.
- A visszahozó és kérdő-névmás . . . . . 12 és 13. §.
- A határozatlan és vonatkozó névmás . . . . . 14. §.
- IV. A számnév . . . . . 15. §.
- Számmelléknevek és második és a harmadik esettel . . . . . 16. §.
- V. *Sum* és az evvel összekötöttek . . . . . 17. §.
- VI. Az ige . . . . . 18 — 31. §.
1. hajlítás . . . . . 18 és 19. §.

2. hajlítás	20. §.
3. hajlítás	21 és 22. §.
Harmadik hajlításu io-ra vég-	
zódó igék	23. §.
4. hajlítás	24. §.
Deponentia	25. §.
Rendhagyó igék	26 — 30. §.
Possum	26. §.
Fero	27. §.
Volo, nolo, malo	28. §.
Eo	29. §.
Fio	30. §.
Hiányos igék	31. §.
VII. Praepositiones	32 — 36. §.
Negyedik esetet kívánók	32 és 33. §.
atodik esetet kívánók	34 és 35. §.
Negyedik vagy hatodik esetet	
kívánók	36. §.
VIII. Igehatározók	37. §.
IX. Kötszavak	38 — 40. §.
Nec, et, aut, an, ve, vel	38. §.
Cum, dum, si, nisi, quasi, ...	39. §.
Ut, ne, quin, antequam, prius-	
quam	40. §.

Második szakasz.

Közmondások a szókötés egyes
részeihez.

A melléknevek semleges többesszáma-	
nak használata	41. §.

— XVII —

Második és hatodik esetet kívánó mel- lék nevek	42. §.
Részeltető második eset <i>nemo, nihil</i> stb szavaknál	43. §.
<i>Esse</i> a második esettel	44. §.
Igék, melyek más esetet kívánnak, mint más nyelvekben . . .	45. §.
Az igenevek használata	46 — 48. §.
Az állapotjegyzőnek és állapotjegyző- félének használata	49 és 50. §.
A negyedik eset a határozatlan móddal	51. §.
Az <i>oportet, necesse est, opus est, licet,</i> <i>decet, refert, praestat</i> sza- vakkal való mondat	52. §.
Ablativus absolutus	53. §.

Közmondások betűrendben.

Közmondások.

Königsberg

Közmondások *) nyelvtani elrendezésben.

ELSŐ SZAKASZ.

Közmondáscsoport az alaktanhoz.

I. Főnév és melléknév.

§. 1.

Első hajtogatás.

1. *Aurora musis amica*: A korány kedvez a muzsáknak — „Ki korán kel, aranyat lel.“

2. *Non scholae, sed vitae discimus* (Sen. ep.): Nem az iskola, hanem az élet számára tanulunk.

---

*) E munka végén minden közmondás betűrendben sorozva található, mi lehetővé teszi minden közmondásnak azonnali megtalálását.

3. *Terram video*: Szárazföldet látok (tengerész felkiáltása) — czélnál vagyok — reményeim teljesülnek.

4. *Animam debet* (Terent.): Még lelkével is adós — „Fülig uszik adósságban.”

5. *Aquila non captat muscas*: A sas nem fog legyet.

6. *Non plaga, sed contumelia iram concitat* (Claud. stb): Nem a csapások, hanem az (ezek által szenvedett) szégyen költi fel a haragot és boszút.

7. *Cauda tenes anguillam*: Farkánál tartod az angolnát — ferdén kezded a dolgot — „Szarva közt keresi a tölgyét (a tehénnek).”

8. *Cornutam bestiam petis* (Plaut.): Neki mész a szarvasmarhának — Olyanba kötsz aki még rád nézve veszélyes lehet.

9. *Ollae amicitia*: Fazekas barátság — midőn valaki csak a másiknak jó asztala miatt tartja fen a barátságot — „Addig tart a barátság, míg zsiros a konyha.”

10. *Vervecca statua* (Plaut.): Birka-szobor! (gunynév) — „Marha!”

11. *Lyrae, lyrae, gerrae, germa-*

n a e (Plaut.) : Csiri csári, csupa bohóság — haszontalan beszéd!

12. Summa summarum (Cic., Plaut. és mások) : Összegek összege — „Mindent összevéve“ — „Egy szóval“ — „Egy szó annyi, mint száz.“

13. Formicae semitam canere : A hangya utját leírni vagy megénekelni — szór-szálhasogatás.

14. Ululas Athenas portare (Cic.) : Baglyokat vinni Athen városába (hol ezen, Minervának szentelt madár bőségben van) — haszttalan fáradni — „Vizet a Dunába hordani.“

2. §.

Második hajtogatás.

15. Exempla sunt odiosa : Utáltak a példák — rossz néven vétetik példák felhozása.

16. Jucunda malorum praetertorum memoria : Az elmúlt bajok feletti megemlékezés kellemes.

17. Viri infortunati procul amici : Szerencsétlen embert kerülnek a barátok — „Meddig tart szerencséd, addig barátid is.“

18. *Ignavis semper feriae sunt:*
A röstnek mindig ünnepe van.

19. *Fortuna favet fatuis:* A szerencse kedvez az ostobáknak.

20. *Vivis fama negatur* (Martial.):
Az élöktől megtagadtatik a dicsőség — sok nagy férfi csak holta után ismertetik el ilyennek.

21. *Infirmis causa pusilla nocet* (Ov.): Gyöngéknek a legcsekélyebb dolog is megárt.

22. *Sero molunt Deorum molae* (Plaut.): Későn (de biztosan) örül Isten malma — a gonoszt előbb utóbb eléri a büntetés.

23. *Equum habet Sejanum:* Sejus lovát bírja (mely minden tulajdonosának bajt okozott) — mindenben szerencsétlen.

24. *Lassus rixam quaerit* (Sen. de ira): A roszkedvű ember czivódást keres — „Ká-kán csomót keres.”

25. *Otia dant vitia:* A röstség vétket szül.

26. *Otium fortunas secundas perdit* (Cato maj.): A restség megsemmisíti a szerencsét — a leggazdagabbat is tönkre juttatja.

27. *Non curat numerum lupus*

(Virg.): Nem gondol a farkas a számmal — olvasatlanul felfalja a birkákat.

28. Clericus clericum non decimat: A papok nem vesznek egymástól dézsmát — az ugyanegy osztálybeli emberek nem bántják egymást — „Nem vájja ki egyik varju a másik szemét.“

29. Assidua stilla saxum excavat: Folyvást tartó csurgás kivájja a követ — kitartás czélhoz vezet.

30. Dat veniam corvis, vexat censura columbas (Juv.): A censura elnézéssel van a hollók, üldözéssel a galambok iránt — néha a nagyobb bűnösök szabadon bocsáttatnak, a kisebbek lakolnak.

31. Habent sua fata libelli: A könyveknek is meg van az ő sorsuk.

32. Volsellis pugnant, non gladiis (Varro): Hájégetővassal harcolnak (az elpuhult római uracsok), nem karddal — semmi komolyabb munkára nem valók.

33. Digito compesce labellum (Juv.): Zabolázd ajkadat ujjaddal — hallgass! „Fogd be a szádat!“

34. Sera in fundo parsimonia

(Sen.): Késő a takarékoság, ha már nagyon fe-
nekén vagyunk — Késő a takarékoság, mikor
üres az erszény.“

35. A puro pura defluit aqua :
Tiszta forrásból tiszta víz jő — a jó csak jót
szül.

3. §.

Folytatás.

36. Corvus albus (Plin.): Fehér holló
— valószínűtlen vagy épen lehetlen dolog.

37. Caninum prandium : eblakoma;
Gellius szerint étel bor nélkül.

38. Dentata charta (Cic.), vagy fa-
mosus libellus : Fogas irat — erős, csi-
pős czikk.

39. Gallinae albae filius (Juv.):
Fehér tyúk gyermeke — „Szerencsefia.“

40. Crocodili lacrimae : Krokodil-
könyek — képmutatási szándékból hullatott kö-
nyek.

41. Lupus in fabula : Farkas a me-
sében — kiről épen szó van, váratlanul meg-
jelenik — „Farkast emlegetnek, kert alatt
kullog.“

42. *Periculum in mora*: Veszély van az elhalasztásban — nincs veszteni való idő.

43. *Superis et inferis notum*: A felsőbbek és alsóbbak előtt is ismeretes — „Ismerik mint a rossz pénzt.”

44. *Augiae stabulum repurgare*: Augiasz istállóját tisztítani (egyike Herkulesz 12 munkáinak) — igen fáradságos és alig győzhető munkát végezni.

45. *In verba magistri jurare*: Megesküdni a tanító szavaira — mindent valónak és tökéletesnek hinni, mit a tanító vagy különbeni tekintélyes ember mond.

46. *Curis gaudia miscere* (Catull): A gondokat vígsággal vegyíteni.

47. *Calculum reducere* (Cic.): Visszahuzni a követ (az ostáblán) — megváltoztatni véleményét — „Köpenyforgatás.”

48. *Alere luporum catulos*: Farkaskölyköket nevelni — ellenséget nevelni magának.

49. <i>Surdo canere</i> , vagy <i>surdo fabulam narrare</i> : Süketnek énekelni, vagy regéket mesélni.	}	Hasztalan munkát kezdeni.

50. Operam et oleum
perdere: Fáradságot és olajat
hiába vesztegetni. } Hasztalan

51. Mortuo verba fa-
cere: Holtat megszólítani. } munkát

52. Nudo vestimenta
detrahere: Meztelent levet-
köztetni. } kezdeni.

53. Croesi pecuniae teruntium
addere (Cic.): Croesus pénzéhez egy fillért
adni — „Vizet a Dunába hordani.”

54. Candidum linum lucri causa
ducere (Diogenian): (Vén) fehércelesédet pénzé-
miatt nőül venni. (Candidum linum a korosabb
római nők fehér öltözkékre vonatkozik.)

55. Caudae equinae pilos evel-
lere (Hor.): A ló farkából a szálakat egyen-
kint kihuzni — fáradságos munkát tenni — nagy
türelemmel dolgozni.

4. §.

Harmadik hajtogatás.

56. Animae scrinium est servi-
tus (Dion. Long.): A szolgaság a lélek börtöne

— a szabadság hiánya gátolja a fejlődést, a mivelődést.

57. *Tempestas grandis est indignatio regis*: A fejedelem haragja nagy szélvész.

58. *Dolor voluptatis comes est*: Fájdalom a bujaság kísérője — „Egy két napi dinom dánom, holtig való szánom bánom.“

59. *Ars longa, vita brevis est*: Hosszu a művészet, rövid az élet.

60. *Repetitio mater est studiorum*: Ismétlés a tanulmányok anyja — sokat kell gyakorolni, míg az ember valamit megtanul.

61. *Practica est multiplex*: A gyakorlat sokféle — ugyanazon egy dolgot sokféleképen lehet csinálni.

62. *Omnis virtus est mediocritas*: Minden erény a középut követésében áll — legjobb a középuton haladni.

63. *Nomen est omen*: Már nevében fekszik sorsa — neve is már rosztat gyaníttat.

64. *Vectigalia sunt nervi reipublicae* (Cic. in Verr.): A jövedelem az állam ereje és hatalma.

65. *Hostium munera, non mune-*

ra : Az ellenség ajándoka nem ajándék — mert meg akar csalni — „Mosolygó ellenségedet kerülő” — „Nem tanácsos, ellenséggel társpoharat inni” — „Ajándék-elfogadás, szabadság-eladás.”

67. *Indigentia mater sanitatis* : Koplalás az egészség anyja.

68. *Vox populi, vox Dei* : „A nép szava, Isten szava.”

69. *Tempus omnium explorator* : Az idő mindennek kikutatója — „Nincs oly dolog, melyet meg nem hajt az idő” — „Legjobb orvos az idő.”

70. *Obedientia felicitatis mater* : Az engedelmesség a boldogság anyja.

71. *Invidia comes gloriae* (s. *fortunae*) (Tacitus) : Irigység a dicsőség (vagy szerencse) követője — „Minden jónak van irigye” — „Nagy erkölcs után sántít az irigység.”

72. *Dulce bellum inexpertis* : A tapasztalatlan kellemesnek gondolja a háborút.

73. *Omne futurum incertum* (Sen.) : Minden jövődő dolog bizonytalan — „Mindig nagyobbak látszik a jövődő.”

74. *Omne nimium non bonum* : Minden túlzottan sok nem jó — „Keveset a jóból.”

75. *Homo longus raro sapiens*:
Hosszu ember ritkán böles.

76. *Molestus interpellator vent-*
ter: A has kellemetlen intő — „Az éhség al-

77. *Homo homini Deus*: Az
egyik ember a másiknak Istene,

78. *Homo homini lupus*:
Az egyik ember a másiknak farkasa
vagy ördöge,

mint az egyik a másiknak boldogságát vagy
boldogtalanságát eszközli.

79 *Verbum lucis, verbum cru-*
cis: A világosság szava a keresztfá szava — a
világosság és igazság melletti harezért gyakran
üldözéssel, sőt halállal is bünhődik az ember —
a biblia ígéje: „Ki engem követni akar, vegye
hátára keresztyét.”

80. *Oratio vitae simulacrum*: A
beszéd az élet képe, vagy a lélek tükre.

81. *Summum jus, summa injuria*
(Cic. és Terent): A legnagyobb jog, gyakran
a legnagyobb igazságtalanság.

82. *Principii boni finis bonus*:
Jó kezdetnek jó a vége.

83. *Ingenstelum necessitas* (Liv.): Roppant fegyver a szükség — „Nagy ur a muszáj.”

84. *Dii lenti, sed certi vindices* (Sen.): Az Istenek lassu, hanem bizonyos bosszúk.

85. *Asino gramen et baculus*: A szárnak kóró és bot. — Rest és nyakas embernek rossz eledellel is meg kell elégedni, s verésre is legyen elkészülve.

86. *Asinus asino et sus sui pulcher*: A szárnak szárnak, a disznónak disznó tetszik — az izlés különböző.

87. *Miseris obsoniorum loco sal est cum aceto* (Plaut.): Étel helyett a szegénynek sóval és eczettel is meg kell elégedni.

88. *Abderitica mente est* (Cic. és mások): Abderita-észszel bir. (Abdera város [Thrárcziában] lakosai általjában együgyűeknek tartattak.

89. *Aurum igni probatum est* (Cic. in ep.): Kiállotta a tűzpróbát t. i. a valódi barát.

90. Non tam ovo ovum simile (Cic.): A tojás sem hasonlít annyira egymáshoz.	} Kifejezések két dolog hasonlatosságának legnagyobb fokára.
91. Non tam lac lacti simile (Plaut.): A tej nem lehet hasonlóbb.	
92. Non tam aqua similis aquae (Plaut.): A víz nem annyira hasonló.	

5. §.

Folytatás.

93. Honos alit artes (Cic.): Elismerés táplálja a művészetet és tudományt.

94. Egestas artes docet: Szükség mesterségre tanít — „Megtanítja a szükség a röstet dolgozni“ — „A szükség okossá teszi az embert.“

95. Necessitas non habet legem: „Nincs a szükségnek szabott törvénye“ — „Szükség törvényt bont.“

96. Injuria solvit amorem: A megsértés megszünteti a szerelmet.

97. Finem vitae specta: Nézz élted végére — gondold meg, hogy meg kell halnod.

98. *Ebrietas et amor secreta produnt* (Sen. in ep.): Részegség és szerelem elárulják titkaikat.

99. *Et meum telum cuspidem habet*: Az én nyilamnak is van hegye — én is tudom magamat védelmezni.

100. *Corvus oculos vorat, canis intestina, cetera membra lupus* (Catull): A holló megeszi majd a szemeket, a kutya a beleket, a farkas a többi — egy vállalatra egyesült rabló-csőcseléknép nem hágy másnak semmit.

101. *Bonus dux bonum reddit comitem*: Jó vezér jó kíséretet teremt — „Műnő a gazda, olyan a cselédje.“

102. *Pisces magni parvulos comedunt* (Varro): A nagy halak felfalják a kisebbeket.

103. *Salem et caseum edit* (Plin.): Sót és sajtot eszik, kevésssel megelégszik — „Kényér és sajt két tál étel.“

104. *Vestis virum reddit* (Quinet.): Ruha teszi az embert — „Ruha tisztesség, pénz emberség.“

105. *Vulpes pilum mutat, non*

mores (Sueton) : A róka megváltoztatja bundáját, de nem erkölcsét — gonosz embereknek nem kell hinni, ha színleg javulni is látszanak.

106. *Scelera non habent consilium* (Quinct.) : A bünök tanács nélkül vannak — vak indulattal történnek.

107. *Dilaneos habent pedes* (Macrobius) : Az isteneknek gyapju-lábbelijek van ; halk léptekkel jönnek, hogy az emberek roszteteit megboszulják.

108. *Tempus arguit amicum* : Az idő próbálja meg a barátot.

109. *Siren amicum nunciat, apis hospitem* : A poszméh barátot, a méh vendéget jelent be (régi vakhit szerint).

110. *Familiaris dominus fatuum nutrit servum* : Tulbizalmas gazda vakmerő szolgálakat nevel.

111. *Largitio non habet fundum* (Cic.) : A bőkezűségnek nincs feneke — ha valaki nagyon bőkezű, könnyen tönkre juthat.

112. *Homines frugi omnia recte faciunt* (Cic.) : Becsületes ember mindig jól cselekszik (tehát akkor is, ha nem hoz neki hasznot).

113. *Hominis ingenium oratione agnoscitur*: Az ember eszét beszédéből lehet kivenni — „Megismerni az embert beszédjéről.“

114. *Omnibus iudiciis vincit*: Minden bíróságnál győz — mindenki mellette van.

115. *Lepus leonem trahit aureo laqueo*: Arany kötéllel még a nyul is vezetheti az oroszlánt. (Az arany hatalma.)

116. *Testamentum sui heredis agnatione rumpitur* (régí, római, jogi közmondás): A végrendelet örökös születése által érvénytelen lesz (feltéve, hogy abban ily eset lehetőségére nem volt tekintet).

117. *Non respondet opinionicalculus*: A számadás nem felel meg véleményének — csalatkozott.

118. *Violenta nemo imperia continuit diu* (Sen.): Senki sem folytatott még sokáig szigorú uralkodást.

119. *Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas, regumque turres* (Hor.): A sápadt halál hasonlóan kopog a szegény kunyhóján s a király palotáján — „Világi dicsőség, pompa és fényesség nem használ halálban.“

120. *In vino veritas*: „Borban lakik az igazság“ — „Bor mellett hamar kiugrik az igaz.“

121. *Ignis in medullis ardet*: A tűz velejét égeti — a szenvedély egész lelkületét emészti fel.

122. *Acetum habet in pectore* (Plaut., Hor. és mások): Eczet van mellében — éleseszű, ravasz, élczes.

123. *Intus et in cute notus est* (Persius): Kívül belül ismerik — „Ismerik mint a rossz pénzt.“

124. *Pauperi pax est in obsessa via*: A szegénynek még a rablóktól ellepett uton is békét hagynak — „Nincs a szegénynek éltő marhája“ — „Mindenütt bátorságos a szegény.“

125. *Ferrum tuum in igne est* (Sen.): Vasad épen a tűzben van — a te ügyedet épen most tárgyalják.

126. *In ore atque oculis omnium est* (Cic. in Verr.): Mindenki szemében és szájában van — nem titok már — „A verebek is azt csiripelik.“

127. *In pace leones, in proelio*

cervi: Béke idején oroszlánok, csatában szarvasok — bátrak a veszély előtt, gyávák ben a veszélyben.

A 128. Laus in ore propria fordescit: Az öndicséret bűdös.

129. Mobile mutatur semper cum principe vulgus: Az ingatag nép mindig megváltoztatja vezérével érzületét. (A népkegy bizonytalansága.)

130. Regis ad exemplum totus componitur orbis: A király példáját követi az egész világ vagy ország — „Minő a gazdája, olyan a szolgája.”

6. §.

Folytatás.

131. Lac gallinaceum: Tyuktej, azaz: lehetlen dolog — „Fából vaskarika.”

132. Alba avis (Cic.): Fehér madár.

133. Rara avis: „Ritka madár.”

134. Novus homo (Cic. és mások): Új ember — ki érdemei által első emelkedett fel családjában, nagyhirű nemzetséget alapítván.

135. Collativus venter (Plaut.):

„Eszem-iszom ember“ — „Ugy eszik, mintha soha jól nem lakott volna.“

136. *Plumbeus homo*: Ólomból való ember — nekézkes, gyámoltalan ember — „Ólommadár.“

137. *Leonina societas*: Oroszlán társasága, t. i. egyesülése a gyöngének az erőssel, hol csak az utóbbi huzza a hasznót. (Aezop meséje: „A szamár és az oroszlán vadászaton.“)

138. *Saliarum domus* (Hor.): Száliai lakoma, t. i. gazdag, fényűző lakoma, miként ez a száliáknál, Mars papjainál szokásban volt.

139. *Cumini sector*: Köménymaghasító — „Szörszálhasogató“ — fösvéuy, ki „előbb fogához veri a pénzt, míg kiadja“ — vagy szószátyár, ki kész minden szó végett czivódni, veszekedni.

140. *Paucorum hominum homo* (Cic., Hor. és Terent): Kevés embernek embere — ki csak keveseknek tetszik — „Nehezen emészthető ember.“

141. *Ultima ratio regum*: A királyok utolsó indoka — ágyuk — erőszak.

142. *Simia in pelle leonis* (Lucian)

Oroszlánbőrbe öltözött majom — magát nevet-ségesse tévő szájhős.

143. *Lupus in pelle ovis*: Juhbőrbe öltözött farkas — alázatot mutató gonosz ember.

144. *Maculosum ut nutricis pallium* (Plaut.): Píszkos mint a dajka köpenye. *Maculosus est ut nutricis pallium*: Annyi a hibája és vétke mint a dajka ruháján szennyfolt.

145. *Arare bove et asino*: Ökörrel és számmárral szántani — össze nem illő eszközkel czélját elhibázni — valamit ferdén kezdeni.

146. *Jovem lapidem jurare* (Cic., Liv. és mások): Jupiter kövénél — ünnepélyesen megesküdni.

147. *Adamante notare* (Claudian): Valamit gyémántvívővel — örök emlékül feljegyezni — „Érczetükkel bevésni.“

148. *Albo reti aliena captare bona* (Plaut.): Fehér hálóval más vagyonát elhalászni — cselszövénynyel más vagyonát elidegeníteni.

149. *Opes arca flagellare* (Mar-

tial.) : A pénzt a szekrényben kinczeni — kincseit elzárni. — Fösvénység.

150. *Benefactis pensare delicta* : A roszért jóval fizetni.

151. *Herculis cothurnum aptare infanti* (Quinct.) : Herkulesz csizmáját gyermekre huzni — hasztalan és nevetséges munkába fogni.

152. *Capiti capillos evellere* (Cic.) : Haja szálait kihuzni — kitépni haját — kétségbe esni.

153. *Funem contentionis ducere* (Tertull.) : A viszály kötelét huzni — „Perpatvart kezdeni.”

154. *Ebur atramento candescere* (Plaut.) : Elefántcsontot téntával fehériteni — hasztalan munkába fogni.

156. *Lupum auribus tenere* (Terent. és Sueton.) : A farkast fülénél tartani, úgy, hogy minden pillanatban kibontakozhassék. — A birtok bizonytalansága.

157. *Pulverem oculis affundere* (Cic. és Plaut.) : Port szemébe hinteni.

158. *Lupi alas quaerere* : A farkas

szárnyait keresni — hasztalan és nevetséges dolgot tenni.

159. *Muris in morem vivere* (Plaut.): Egér módjára élni — más javát elkölteni. — Élődsdi.

160. *In frigidum furnum panes immittere*: A kenyeret hideg kemenczébe tenni — céliránytalan dolgot kezdeni.

161. *Incidere in laquaeos, casses, retia, foveam etc.*: Hurokra, vadász-hálóba, hálóba kerülni, verembe esni. — Csel.

162. *In auro nomina incidere* (Budaeus): Aranyba vésni nevét — kincsek gyűjtésében dicsőséget keresni.

7. §.

Negyedik hajtogatas.

163. *Usus est tyrannus*: A szokás zsarnok — „A szokás természetté válik.“

164. *Verecundus metui comes est pudor*: A szégyen valódi kísérője a félelemnek — szégyenli az ember, hogy hiába félt.

165. *Flagitiorum turpis exitus*: Gyalázatos a gonosz tettek vége.

166. *Malus dominationis custos metus* (Sen.): A félelem rossz öre az uralkodásnak.

167. *Eventus stultorum magister*: A kimenetel, a siker a balgák tanítója — „Kárán tanul a bolond“ — „Kár után okosabb az ember.“

168. *Occultae musices nullus respectus*: Elrejtett tudomány semmiben sem vétetik. — Tudomány, mely nem hajt gyümölcsöt, mely az életre nem használ, nem érdemel figyelmet.

169. *Currus bovem ducit* (seu trahit) [Lucian]: A szekér huzza az ökröt — elhibázott eljárás.

170. *Manus manum fricat* (seu lavat): „Kéz kezet mos“ — Kölcsönösen szükség egymást segíteni.

171. *Abusus non tollit usum*: A visszaélés nem szünteti meg a józan használatot. Mert valamely dologgal vissza lehet élni, azért még nem megvetendő.

172. *Vultu saepe laeditur pietas* (Cic. pro Rosc.): Az arczkifejezés is megsértheti a kegyeletet. — Gyakran csekélység által

is csorbát szenved a szülők, tanítók stb. iránti tisztelet.

173. *Declarant gaudia vultu* (Cattull.): Arczukon mutatják örömüket — „Szívtolmácsa az arcz.”

174. *Quotidiano convictu autoritas minuitur*: A mindennapi együttlét által csökken a tekintély.

175. *Foenum habet in cornu* (Hor.): Szarván hordja a szénát — örült, veszett ember, kit jó kikerülni. (Rómában egy kis szénát kötöttek az olyan ökör szarvára, mely szilaj, vagy melytől átaljában félni lehetett.)

176. *Amnis cursum cogere*: A patak folyását megakadályozni — hasztalan, kivihetlen munkába fogni.

177. *Cursu lampades tradere* (Varr. és mások): Futás közben a fáklyát továbbadni — az eddigi működést másnak átengedni. (Rómában és Athénben versenyfutásoknál a versenyzőknek fáklyát kellett vinni, még pedig úgy, hogy ez el ne aludjék, és hogy a futás bevégeztével másnak adják át.)

178. *Cursu praevertere ventos*

(Virg. és mások): Futással a szelet megelőzni — sebesebben futni mint a szél.

179. *Alieno more, nutu vel arbitrato vivere*: Mások szokása, intése vagy kívánsága szerint élni — semmi függetlenséggel sem birni.

180. *In portu esse*: A kikötőben lenni — biztosságban élni.

181. *In limine portus esse*: A kikötő küszöbén lenni — nemsokára biztosságba jönni.

182. *In portu impingere* (Quinct.): A kikötőben odaütödni — Mindjárt valamely válság kezdetén csapást, hajótörést szenvedni.

183. *In procinctu esse* (Quinct. és Cic.): Készen lenni.

184. *In promptu habere* (Plautus): Készen tartani.

185. *In sinu gaudere* (Tibull. és Propert.): Keblében, azaz bensőleg örülni.

186. *In sinu manum habere*: Kezét keblében tartani, azaz: semmit sem adni a szegényeknek.

187. *In pulicis morsu Deum invocare*: Minden bolhacsipésnél az Égre kiál-

tani — Minden legkisebb bajnál kétségbe esni —
„Mindjárt félre veri a harangot.“

188. *Fluctus excitare in simpulo* (Cic.) : A palaczkban felzavarni a vizet — „Sok zaj semmiért.“

8. §.

Ötödik hajtogatás.

189. *Homo sacra res homini* (Sen. ep.) : Egy ember szent legyen a másik előtt — mindenkiben megbecsülni az emberi méltóságot.

190. *Pecunia est nervus rerum* : Pénz minden dolog veleje, ereje — „Mindennek hijával van, kinek pénze nincs.“ — „Kinek pénze van, mennyországot is vehet.“

191. *Experientia est rerum magistra* : Tapasztalás a mi tanítónk minden dologban — „Egyik nap a másiknak tanítványa.“

192. *Omnium rerum vicissitudo est* : Minden dolog a sors változandóságának van alávetve. — „Minden mulandó e földön.“

193. *Rem acu tetigisti* (Plaut.) : Megérintetted a dolgot tüvel — eltaláltad — „Megtaláltad a dolog nyitját.“

194. *Amicus certus in re incerta cernitur* (Cic.): „A szükség próbálja meg az igaz barátokat“ — „Barátot szerencse hoz, szükség próbál.“

195. *Est modus in rebus* (sunt certi denique fines) [Hor.]: „Minden dolognak meg van a maga oka, foka“ (és bizonyos határa).

196. *Dies adimit aegritudinem* (Terent.): Egy nap eltávolítja a betegséget — egy nap alatt is sok történhetik az életben.

197. *Dolorem longa consumit dies* (Sent): A fájdalmat egy hosszú nap megszünteti. (Ugyanazon értelme van, mint az előbbi közmondásnak.)

198. *Carpe diem* (Hor.): Használd a napot — ne hadd elmulni a kedvező alkalmat — „Az eltöltött idő soha vissza nem jő.“

199. *Nondum omnium dierum sol occidit* (Liv.): Még nem nyugodott le minden napnak napja — a dolog még másképp is fordulhat — „Felvirrad még nekünk is.“

200. *Noctes atque dies patet atri janua Ditis* (Virg.): Éjjel nappal nyitva áll Pluto fekete kapuja. (Pluto az alvilág istene, a költöktől mint a földalatti kincsek őre

Dis-nek, gen. Ditis [dives-től] is neveztetik) a halál mindenkor megtalál bennünket.

201. Jura pudorque, et conjugii sancta fides fugiunt aulas (Sen.): Jog és szemérem s a házasság szent hűsége kerülök az udvarokat — ritkán találhatók ott.

202. Sartaginum pernicies: A sütőserpenyők veszte. (Igy nevezi Junius az élősködő házibarátokat.)

203. Scindere glaciem: Jeget törni — valami dolgot kezdeni s másoknak az utját mutatni. — „Uttörő.”

204. Tenebras rebus inducere v. obducere (Quinct., Cic. és mások): A dolgokat sötétséggel behuzni — zavarossá tenni — „A zavarosban halászni.”

205. Faciem v. frontem perfricare: Az arcot vagy a homlokot bemocskolni — minden szemérmet letenni. — „Bocskorbőrpofája van.”

206. Spem pretio emere: Reménységet pénzen venni — „Lutriba tenni.”

207. Lucernam adhibere in meridie (Sen.): Délben lámpát gyújtani — feleslegest s uevetségest tenni.

II. A melléknevek és igehatározók fokoztatása.

9. §.

208. *Tardiora sunt remedia quam mala* (Tac.): Lassabb a gyógyszer, mint a betegség — hamar megesik a baj, de annak eltávolítása hosszabb időt igényel.

209. *Multi discipuli praestantiores magistris* (Cic. in ep.): Sok tanítvány jelesebb tanítójuknál.

210. *Nullus locus domestica sede jucundior* (Cic.): Semmi hely se lehet a saját háztűznél kellemesebb — „Mindenütt jó, de legjobb otthon.“

211. *Fertilior seges est alieno semper in arvo* (Ov.): A más földjén a vetés mindig szebb. — Irigység.

212. *Res nulla concilio nocentior malo*: Semmi sem kártékonyabb, mint a rossz tanács — „Hamar tanács, hamar bánás“ — „Gonosz tanács fejedre fordul.“

213. *Spe Croeso ditior, inopia Iro pauperior*: Reménységben gazdagabb, mint Croesus (Lidia királya), szűkölködésben

szegényebb, mint Irus (a koldus neve Homér „Odyszéa”-jában).

214. *Tunica propior pallio* (Plaut.): „Közelebb az ing, mint a suba” — Magához közelebb az ember, mint rokonai, és rokonai közelebb állnak, mint idegenek.

215. *Nihil est miserius, quam animus conscius* (Plaut.): Semmi sem nyomorubb, mint bűnös öntudat — „Nagy hóhér a lelkiismeret.”

216. *Nihil dulcius, quam omnia scire* (Cic.): Nincs édesebb, mint mindent tudni.

217. *Nihil inanius, quam multa scire* (Athenaeus): Nincs haszontalanabb, mint sokat tudni — „Jobb kevés jót tudni, mint sok haszontalant.”

218. *Asperius nihil est humili, cum surgit in altum* (Claudianus): Semmi sem durvább, mint az alacsonyszületésű, ha magasra jut — „A serkéből lett tetű jobban csip.”

219. *Amicus magis necessarius, quam ignis et aqua* (Cic.): A barát szükségesebb valami, mint a tűz és víz — „Néha többet használ a jó barát az erszény pénzénél.”

220. *Amicus Plato, magis amica veritas* (Galenus): Szeretem Platót, de jobban szeretem az igazságot — „Barátodért se tagadd az igazat.“

221. *Ventre pleno melior consultatio*: Teli hassal jobban megy a tanácskozás — „Üres has nem jó tanácsadó.“

222. *A bove majore discit arare minor*: A nagy ökörtől tanul a kisebbik szántani.

223. *Dimidium plus toto*: A fele gyakran több az egésznél — „Néha jobb a fél, mint az egész.“

224. *Gula plures quam gladius perimit*: A torok több enibert öl meg, mint a kard — „Rövid a torkosság, hosszú a betegség.“

225. *Prior tempore, potior jure* (jogi közmondás): Ki előbb jön, több joggal bír — „Ki előbb jő, előbb örül (vagy öröl).“

226. *Canes timidi vehementius latrant* (Qu. Curtius): A félénk kutya ugat legjobban — kik eleinte nagy lármát csinálnak, legelőbb hunnyászkodnak meg — „Ugat a félénk eb, de meg nem mar.“

227. *Lacryma nihil citius are-*

scit (Cic.): Semmi sem szárad olyan hamar, mint a könyek — A leghevesebb fájdalom legelsőbbben csendesül.

228. Citius usura currit quam Heraclitus: Sebesebben mint Heraclit (hires görög gyorsfutó) futnak a kamatok — a könnyelmű adósságcsinálóra nézve a fizetés napja mindig nagyon korán érkezik.

229. Tellus mihi prius dehiscat (Virg.): Előbb a föld fog alattam megnyilni — „Nyeljen el a föld!” — „Veszszek el a föld színeiről!” (Elátkozás).

230. Plus valent boni mores, quam bonae leges (Tac.): Többet ér a jó erkölcs, mint a jó törvény.

10. §.

Folytatás.

231. Mutua defensio tutissima: A kölcsönös védelem a legbiztosabb.

232. Fratrum inter se irae sunt acerbissimae: A testvérek közti harag legkeservesebb.

233. Mors optimarapit, deterri-

ma relinquit: A halál elviszi a legjobbat, s itt hagyja a legroszabbat.

234. *Condimentum optimum famae*: Legjobb fűszer az éhség — „Az éhség jó ízt ad az ételnek“ — „A keserű babot is édessé teszi az éhség.“

235. *Pessimae apes furto proveniunt*: A rossz méh rablásból él. (Czélzás mások munkáiból lopó írókra.)

236. *Corruptissima respublica, plurimae leges* (Tac.): A legroszabb államnak legtöbb törvényre van szüksége — „A legjobb törvény legroszabb erkölcsökből származik“ — „Sok törvény, sok véték.“

237. *Flamma fumo est proxima* (Plaut.): A láng igen közel van a füsthez — kerülj a vészt, ha már jeleit látod — „Közel a füst a lánghoz.“

238. *Parsimonia summum vectigal* (Cic.): A takarékoság a legnagyobb bevétel — „Takarékosság legjövedelmezőbb.“

239. *Salus publica suprema lex esto*: A közjó legyen a legfőbb törvény — minden államintézkedésnek a közjót kell előmozdítani.

240. Sapiientiam vino obumbrare, inutilissimum est (Plin.): Legártalmasabb dolog, a bölcseséget borral elhomályosítani — a borivás korán és éhgyomorral ellankasztja a szellemet.

241. Gallus in suo sterquilinio plnrimum potest (Sen.): „Kakas is hatalmas a maga szemetjén.“

242. Pares cum paribus facillime congregantur (Cic.): „Hasonló hasonlóval hamar összebarátkozik.“

243. Nihil minus expedit, quam agrum optime colere (Plinius): Semmi sem használ kevésbé, mint a szántóföldet nagyon művelni — „Keveset a jóból.“

244. Antiquior, quam chaos et Saturnia tempora: Öregebb mint a chaos és Saturnus kora — „Öregebb az országunál.“

245. Sanior pisce: Egészségesebb mint a hal — „Egészséges mint a makk.“

246. Diphilo tardior (Cic.): Lassubb mint Diphilos (Cicero korában lassuságáról elhírhedt építész).

247. Luto lutulentior (Plaut.): A sárnál is piszkosabb — fösvény.

248. *Corbita tardior tranquillo mari* (Plaut.): Lassubb mint a teherhajó szélcsendben — „Csiga-póstán indul.“

249. *Glire somnolentior* (Martial.): Álmosabb a murmutérnél — „Alszik mint a bunda.“

250. *Magis mutus, quam piscis* (Hor.): Némább a halnál — „Hallgat mint a hal.“

251. *Latissimus campus (ei est)*: Nagy térség van előtte — van alkalma eleget beszélni, vagy tenni.

252. *Bipedum nequissimus* (Plin.): Leggonoszabb a kétlábuak között.

253. *Plus oculis suis amare aliquem* (Catull.): Valakit szemefényénél is jobban szeretni — „Ugy szereti mint szemefényét.“

III. A névmások.

11. §.

A személyes és mutató-névmások.

254. *Proximus sum egomet mihi* (Terent.): Magamhoz állok legközelebb.

255. Tute lepus es, et pulpamentum quaeris (Donat. és Terent.): Magad is nyul vagy, s mégis keresesz húst — hús vagy, húst akarsz.

256. Hodie mihi cras tibi: „Ma nekem, holnap neked.“

257. Tibi luditur (Pers.): Neked játszanak — a te sorsod kockája vettetik most.

258. Si tibi amicum, nec mihi inimicum: Ha neked kellemes, nekem se kellemetlen — ha neked tetszik, én is rá állok.

259. Si tibi machera, et nobis urbina est domi (Plaut.): Ha neked kardod van, nekünk is van otthon fegyverünk — tudjuk magunkat védelmezni.

260. Et mihi res, non me rebus subjungere conor (Hor.): Iparkodom a viszonyokat magamnak, nem pedig magamat a viszonyoknak alárendelni.

261. Nosce te ipsum: „Ismerd tenmagad“.

262. In te descende: „Szállj magadba!“ — Tanulmányozd magadat.

263. Sapiens a se ipso pendet: A bölcsek csak maga magától függ — önmagában

keresi boldogságát, nem hajhászsa a sors kegyét.

264. *Regulae ejus non sunt praetoris edicta*: Az ő rendeletei nem praetori kiadványok — a mit ő mond, arra ugy sem hajt senki.

265. *Farinae ejusdem est* (Persius): Ugyanazon lisztből készült — egyforma természetű.

266. *Semper ei pendet hamus*: Számára a horog mindig vizben van — mindig lesi szerencséjét.

267. *Dignus (indignus) es, ei praestare matellam* (Martial.): Méltó (vagy méltatlan) vagy, hogy nyujtsd neki az éjledényt — „Nem méltó saruját feloldozni.”

268. *Ex eodem luto factus est*: Ugyanazon sárból készült — ő sem jobb a többinél.

269. *Eatela texitur* (Cic.): Ezen szövet van most a szövőszéken — most tárgyalják ezen ügyet.

270. *Hic niger est, hunc tu, Romane, caveto* (Hor.): Ez fekete, ettől, római

ember, óvakodjál! — Veszélyes embereket ki kell kerülni.

271. *Ipsa res hoc ostendet* (Lucret.): Ezt megmutatandja a dolog maga — „Megvállik, hány zsákkal telik.“

272. *In me haec cudetur faba* (Terent): Rajtam csépelik ki ezt a babot — ezért én fogok lakolni.

273. *Ille velut pelagi rupes im-mota resistit* (Virg.): Ugy állt ő, mint szikla a tengerben — állhatatosság és bátorság a veszélyben és szerencsétlenségben.

274. *Ipse semet canit* vagy *ipse suimet tibicen est*: Maga magát dicséri.

275. *Aliorum medicus, ipse ulceribus scates* (Plutarch és mások): Másoknak orvosa, magad teli fekélyekkel — „Más szemében meglátja a szálkát, magáéban nem a gerendát.“

276. *Ipsum ostii limen tetigit*: Megérintetted magát az ajtó küszöbét — ráakadtál — „Megtaláltad a dolog nyitját.“

277. *Dictis dabit ipsam fidem res* (Lucret.): A tett fog a szónak hitelességet adni — „Nem használ a szó, ha a kéz nem jó.“

278. In tuum ipsius sinum inspue: Köpj saját kebledbe — vizsgáld meg tenmagadat.

279. Tinniunt aures sono suo pte (Catull.): A fül magától cseng — most rólam szólnak.

280. Caniciem sibi et longos annos promittere: Ősz haját és még sok évet ígérni magának — vérmes reményeket táplálni — „Légvárakat építeni.“

281. Eandem tundere incudem diem noctemque (Cic. de or.): Éjjel nappal ugyanazt az üllőt verni — „Mindig egy nótát fúni.“

282. Ovo prognatus eodem (Hor.): Ugyanazon tojásból bujt ki — „Az egyik olyan mint a másik.“

283. Eodem bibere poculo (Plaut.): Ugyanazon pohárból inni — Ugyanazon bajban szenvedni.

284. Ex eodem ore calidum et frigidum efflare: Ugyanazon szájból hideget és meleget fúni — kétértelmű magaviselet — „Kétkulacsos.“

285. In eodem haesitare luto

(Terent.): Megakadni ugyanazon sárban — hasonló veszélyben lenni.

286. Haerere in eisdem scopulis: Ugyanazon sziklán megakadni, vagy hajótörést szenvedni — valamely vállalatban ugyanazon akadályokra találni.

12. §.

A mutató- és kérdő-névmás.

287. Non curatur, qui curat (orvosi közmondás): Nem gyógyul, ki búsul.

288. Felix, qui nihil debet: Boldog, ki semmivel sem tartozik.

289. Bene docet, qui bene distinguit (v. disponit) (neveléstani közmondás): Jól tanít, ki jól különböztet.

290. In discrimine apparet, qui vir: A harcban mutatkozik, ki a férfi.

291. Vir non videtur, qui irasci nescit: Nem látszik férfinak, ki meg nem tud haragudni (ezen kifejezést Cicero Arisztotelesz tanítványainak tulajdonítja).

292. Non habet anguillam, per caudam qui tenet illam: Még az nem

birja az angolnát, ki kezében tartja farkát — Amit bizonytalanul tartunk kezünkben, még az nem a mienk.

293. Qui nimium properat, serius absolvet: Ki nagyon siet, későbben lesz kész. — „Aki hamarkodik, hamar botlik.“

294. Praevalet jure, qui praevenit tempore (jogi közmondás): Ki előbb jön, előbb lesz jogában is.

295. Non habet, cui indormiat: Nincs, hova fejét lehajtsa (szegény).

296. Fide, sed cui, vide: Bizzál, de nézd meg, kiben — „Meglásd, kinek ligy.“

297. Cui bonus est vicinus, felix illucit dies: Kinek jó szomszédja van, jó nap virrad rá, azaz: békében élhet — „Addig a békesség, míg a szomszéd akarja“ — „Jobb a szomszéd egy rossz atyafinál.“

298. Non videmus manticae, quod in tergo est (Catull): Semmit sem látunk azon batyuból, mely hátunkon csüng — saját hibáinkat nem látjuk.

299. Pectus est, quod disertus facit (Quinct.): Szív az, mely beszédessé tesz

bennünket — „Kinek szive telve, megnyilik a nyelve“.

300. Quod fortuito evenit, instabile est (Sen.): Mit a véletlen hoz, nem tartós.

301. Quod in animo sobrii, id est in lingua ebrii: Ami a józan szívében, az a részeg nyelvén van. — „Józan amit gondol, részeg arról csahol“.

302. Quod licet ingratum est; quod non licet, acrius urget (Ov.): Ami szabad, az nem kellemes; ami nem szabad, az után áhitozunk jobban — „A tilalmas mindenkor jobbizü“ — „Tiltott gyümölcs édesebb“.

303. Cura, esse quod audis (Hor.): Járj utána, ugy van e az, amint hallod — „Aki könnyen hisz, könnyen csalatkozik“.

304. Femina id tantum tacere potest, quod nescit (Sen.): Az asszony csak azt tudja elhallgatni, amit nem tud.

305. Gladium dedisti, quo se occideret (Plaut.): Adtál neki kardot, melylyel megöli magát — vesztét segítetted elő — „Jégre vezetted“.

13. §.

Folytatás.

306. Nescis, quod serus vesper
vehat (Gell., Macrob., Hor.): Nem tudod, mi-
hoz még a késő est — „Te nem tudod, estig mi
talál” — „Néha reggel táncz, estve pedig láncz.”

307. In eo ipso stas lapide, in
quo praeco praedicat (Plaut.): Ugyan-
azon kövön állsz, melyen a dobos, midőn kido-
bol valamit — pelengérre állítod magadat.

308. Dignus, quicum in tenebris
mices (Cic.): Méltó, hogy a sötétben is az újjt
olvasást játszd vele — oly becsületes, hogy soha
sem fog megcsalni.

309. Lucernam qui indigent, ole-
um affundunt: Ki lámpát használni akar,
előbb olajat önt bele — Ha valamibe fogni aka-
runk, azt elő kell készíteni.

310. Qui amant, ipsi sibi somnia
fingunt (Virg.): A szerelmesek mindenféle
álmokat gondolnak ki — ábrándoznak boldog-
ságukról.

311. Non omnes, qui habent ci-
tharam, sunt citharoedi (Varro): Nem

mind azok, kiknek van lantjok, egyszersmind lantosok — nem minden tanácsos tud jó tanácsot adni.

312. *Quae peccamus juvenes, ea luimus senes* (Sen.): Ifjuságunkban elkövetett bűneinkért, vénségünkben lakolunk.

313. *Magis nocent insidiae, quae latent* (Sen.): Azon leselkedések többet ártanak, melyek ismeretlenek előttünk — titkos elenségeink ártalmasabbak mint a nyíltak.

314. *Quae sero contingunt, sed magnifica*: Ami későn történik meg, néha annál pompásabb.

315. *Sperant omnes, quae cupiunt nimis*: Mindnyájan remélik azt, mit igen nagyon kívánnak — „Aki mit kíván, örömet hiszi.“

316. *Constitutiones tempore posteriores potiores sunt iis, quae praecesserunt* (Modestinus jogelve a pandektákban): Későbbi törvények megszüntetik az előbbieket.

317. *Quis aberret in janua?* Ki hibázná el az ajtót? — Ki térne el az igaz utról?

318. *In freta collectas alta quid addis aquas* (Ov.): Minek öntesz még a tengerbe vizet? — „Kár a Dunába vizet hordani.“

319. *Quod felix faustumque sit* (Varro, Liv., Cic. és mások) Így is iratik csak kezdőbetűkkel: Q. F. F. Q. S.: Legyen boldog és üdvös! (Szerencsekívánat).

320. *Quod Deus bene vertas* (Cic.): Mit Isten jóra fordítson!

321. *Quod Deus avertat* (Macrob.): Mitől Isten óvjon! — „Isten ments!“

322. *Quos ego...* (Virgil „Aeneis“-ében Neptun félbeszakított fenyegetőszavai a szelekhez, melyek Aeneas hajóit megsemmisíten készültek): „Hogy a....!“ — „Mindjárt....!“

14. §.

A határozatlan és vonatkozó névmás.

323. *Quisque sibi proximus*: „Mindenki legközelebb áll magához.“

324. *Quisque sortis suae faber*: „Minden ember saját szerencsájének kovácsa.“

325. *Quisque verborum suorum optimus interpret*: Mindenki saját szavainak legjobb magyarázója.

326. *Pauci, ac ferme optimus quisque* (Liv.): Kevesen, de a legjobbak — Kis, hanem válogatott társaság.

327. *Quisque praesumitur bonus, donec probetur contrarium* (Jogelv): Mindenki mindaddig becsületesnek tartatik, míg az ellenkező nem sül rá.

328. *Quam quisque norit artem, in hac se exerceat* (Cic.): Minden ember azon mesterséget gyakorolja, melyet tanult — „Ne fogj hozzá, ha nem mesterséged.“

329. *Cum Deo quisque gaudet et flet*: Csak az Istennel, vagy az Isten segítségével örül és sir mindenki — „Mit ad Isten, azt ad“ — „Kinek Isten nem adja, János Kovács sem koholja.“

330. *Suum cuique*: „Mindenkinek a magáét.“

331. *Suum cuique pulchrum*: Mindenkinek szép a magáé — „A cigány is a maga lovát dicséri“:

332. *Suum cuique mos*: Mindenkinek meg van a maga szokása — „Fában is meg van a szokás“ — Nehéz a régi megrögzött szokást elhagyni.“

333. *Sui cuique mores fingunt fortunam* (Corn. Nepos): Saját életmódja vezérli mindenkinek a sorsát — „Mindenki saját szerencsájének kovácsa“.

334. *Sua cuique nocet stultitia* (Plin.): Mindenkinek saját botorsága okoz kárt.

335. *Trahit sua quemque voluptas* (Sen.): Mindenkit saját élvezete vonz — „Kinek mi kedvére, nincsen az terhére“.

336. *Tranquillo mari quilibet gubernator est* (Sen.): Ha csendes a tenger, mindenki lehet kormányos.

337. *Artem quaevis alit terra* (Sueton): a művészet minden országban megjutalmaztatik — „A művész hazája a világ.“

338. *Lucri bonus est odor ex re qualibet* (Juv.): Jó szaga van a nyereségnek, bár honnan jő — „Nincs jobb szag, min a penészes pénz illatja.“

339. *Vide quid agas*, (prima coitio est acerrima) [Terent.]: Vigyázz, hogy mit cselekszel (az első találkozás a leghevesebb.)

240. *Quid quid agis, prudenter agas et respice finem*: Akármit teszel,

okosan tedd és gondold meg a végét — „Végén pattan az ostor.“

341. *Quid de quoque viro et cui dicas, saepe videto* (Hor.): Gyakran fontold meg, kinek mondod és mit mondasz — „Meglásd, kinek higy.“

342. *Quidquid licet, minus desideratur*: Ami szabad, az kevésbé ohajtatik — „Ami szabad, redves; a mi tiltott, kedves“.

343. *Quidquid est factum, semper factum est totum* (Plato): Ami megtörtént, az bizony megtörtént.

344. *Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi* (Hor.): A királyok bármit határoznak, csak a népek lakolnak.

345. *Donum, quodcunque dat aliquis, proba*: Bármit ajándékozzanak neked, fogadd szívesen — „Ajándéklónak nem nézik a ogát.“

346. *Scribere, s. dicere, quidquid in buccam s. in linguam venerit* (Cic.): Irni vagy mondani, ami az ember szájára vagy nyelvére jő — „Mi a szíven, az a nyelven.“

347. *Barbam alicui vellere* (Hor)

és Pers.): Valakit szakállánál ránczigálni (a régieknél a megvetés jele.)

348. Labefactare aliquem munere (Catull.): Valakit ajándokok által ingadozóvá tenni, megvesztegetni — „kenni“.

349. Qualis rex, talis grex: Minő a juhász, olyan a nyája.

350. Qualis vir, talis oratio: Minő az ember, olyan a beszéde.

351. Qualis herus, talis et canis: Minő az ember, olyan a kutyája — „Kutya gazda, eb szolgál“.

352. Qualis hera, tales pedisequae s. ancillae: Minő az asszony, olyanok cselédjei — „Czifra szolgáló, dologtalan asszony“.

353. Quale quis habet ingenium, iudicio est oratio (Terent.): Minő esze van valakinek, megítélhetni beszédjéből.

254. Quot homines, tot sensus (v. sententiae [Terent]): Ahány ember, annyi a vélemény.

355. Quot capita, tot sensus: „Ahány fej, annyi a gondolat“.

356. Quot servos habemus, toti-

dem habemus hostes: „Mennyi szolgád, annyi ellenséged“ — „A szolga fizetett kém.“

357. *Dixerit insanum quis me, totidem audiet*: Aki engem bolondnak nevez, maga is azt fogja hallani — „Minő a: Jó reggelt! olyan a: Fogadj Isten!“

IV. A számnév.

15. §.

358. *Pluris est oculatus testis unus, quam auditu decem* (Plaut.): Egy szemtanu többet ér, mint tiz hallomásból (Jogelv) — „Többet hisznek a szemnek mint a fülnek“.

359. *Una hirundo non facit ver*: „Egy fecske nem csinál nyarat“ (vagy tavaszt).

360. *Nemo potest dominis pariter servire duobus* (új szövetségi mondat) senki sem szolgálhat egyenlően két urnak — „Nehéz két urnak szolgálni“.

361. *Ignis, mare, mulier, tria mala*: Tűz, tenger, asszony, három baj — „Tűz asszony és tenger miatt vesz sok ember.“

362. *Tria cappa pessima*: A három legroszabb C (a görögöknél a cappadociaiak cretaiak és ciliciaiak, mert legerkölcstelenebbek voltak; a rómaiaknál Sylla Cornelius, Cinna Cornelius és Lentulus Cornelius, mert ezek készíték elő a köztársaság vesztét).

363. *E tribus malis unum*: Három baj közül egyet — „Sok baj közül a legkisebbet kell választani“.

364. *Semel injustum, semper injustum* (Jogi közmondás): Egyszeri igazságtalanság mindenkori igazságtalanság.

365. *Bis dat, qui cito dat* (Sen.): kétszer ad, ki mindjárt ad.

366. *In idem flumen bis non discendimus* (Sen. ep.): Ugyanazon folyóba (veszélybe) nem megyünk kétszer — „Leforrázott eb az esőtől is fél“.

367. *Bis eadem diceret s. recensere, ridiculum* (Plato után.): kétszer ugyanazt mondani, nevetséges.

368. *Semel rubidus ac decies pallidus* (Utánzása egy görög közmondásnak) Egyszer piros és tízszer halavány (t. i. pi-

ros, midőn adósságot csinál, halavány, midőn fizetésre intik.

369. *Primum, recte valere, proximum forma, tertio loco divitiae* (Plato után.): Az első jó egészség, a második szép alak, a harmadik gazdagság.

370. *In uno pede stare* (Hor.): Egy lábon állni — „Gyöngé lábon áll“.

371. *In saltu uno duos apros capere* (Plaut.): Egy ugrással két vadkant fogni — „Egy csapással két legyet“.

372. *Duabus sedere sellis* (Macrobius): Két széken ülni — Kettőnek szolgálni.

373. *Trium litterarum hominem* Három betűs embernek nevezi Plautus a tolvajt (fur).

374. *Primus inter pares*: Hasonlók között az első.

375. *Primas lineas ducere* (Quinct.): Az első vonalakat húzni — „Megkezdeni a kenyeret“.

16. §.

Számmelléknevek, *ius* második és *i* harmadik esettel.

376. Unus testis, nullus testis (Jogi közmondás): Egy tanu, nem is tanu.

377. Etiam capillus unus habet umbram suam (Publ. Syr.): Még a hajszál is vet árnyékot — Nincs oly jelentéktelen dolog, mit meg lehetni vetni.

378. Calamitas nulla sola (Eurip.) A szerencsétlenség nem jó magányosan — „Párosával jár a baj“.

379. Quod divini juris est, id nullius in bonis est (Jogi mondat): Ami isteni jogu, az senki vagyonához nem tartozik —

Ami az egyházé, nem lehet senki magánbirtoka.

380. Neque nulli sis amicus, neque multis: Se semmi, se igen sok barátod ne legyen — „Aki senkinek sem barátja, vad: aki mindennek, bolond“.

381. Vita Mancipio nulli datur, omnibus usu (Lucret.): az élet senkinek sem adatott tulajdonul (azaz, hogy avval kénye kedve szerint bánják), hanem mindenki haszná-
ra — „Semmi haszon munka nélkül.“

382. *Principium dimidium totius*: A kezdet fele az egésznek — „Jó kezdésnek jó hagyás a vége“ — „Minden kezdet nehéz“.

383. *Tota erras via* (Terent.): Tévedsz az egész uton. Kifejezések

384. *Toto coelo erras* (Macrob.): Az egész égen tévedsz. arra, hogy valakitörek-

385. *Tota regione erras* (Lucret.): Az egész vidéken tévedsz. vésében tévuton van.

386. *Aliud sceptrum, aliud plectrum*: Más a királyi pálcza, más a lant — „Nem tudhat egy mester minden mesterséget“.

387. *Invenies aliam Galatheam* (Terent.): Majd találsz más nimfát, más szeregett lényt — A sors majd kárpótól veszteségedért.

388. *Fallacia alia aliam tradit* (Terent.) Csalás csalást szül. aki mindennek, aki mindennek

389. *Alii sementem faciunt, alii metent*: Ezek vetnek, mások aratnak — „Nem mindig az arat, a ki vet“.

390. *Miserum est, aliorum impendere famae*: Nyomorult dolog, mások

dicsőségén tengeni, az ősök dicsőségére támaszkodni.

391. *Aliena nobis, nostra plus aliis placent* (Aul. Gell.): Nekünk a másé tetszik, másoknak ismét a mienk — „Szomszéd falat jobb darab“.

392. *Alter Janus est* (Pers.): Ő második Jánus — mindig más arczot mutat — „Köpenyforgató“.

393. *Audiatur et altera pars*: A másik félt is ki kell hallgatni.

394. *Consuetudo (s. usus) est altera natura* (Galenus): „A szokás természetté válik“.

395. *Qui semitam sibi non sapient, alteri monstrant viam* (Cic.): Kik még a gyalogösvényt sem ismerik, másoknak akarják az országutat mutatni — „Másnak világít, maga sötétben ül“.

396. *Sibi parat malum, qui alteri parat*: Aki másnak bajt készít, magának készíti azt — „Aki másnak vermet ás, maga esik bele.“

397. *Dum alterum invitant, in alterum incidunt*: Mig egy bajt kikerül-

nek, a másikba esnek — „Kis bajt került, nagyba esett“.

398. *Utrique fures, et qui recipit, et qui furatur*: Mindketten tolvajok, aki lopja, s aki aztán eldugja — „Orgazda, tolvaj mind egy zsákba valók“.

399. *Alterum pedem in cymba Charontis (s. in tumulo) habere*: Félállbal Charon csónakjában vagy a sirban lenni.

400. *Festucam ex alterius oculo ejicere*: Más szeméből a szálkát kihuzni.

401. *Dormire in utrumvis oculum* (Plaut.): Mind a két szemével aludni.

402. *Dormire in utrumvis aurem* (Terent.): Mind a két fülére aludni.

V. *Sum* és az evvel összekötöttek.

17. §.

403. *Si tu proreta isti navies, ego gubernator ero* (Plaut.): Ha te ezen hajón alkormányos vagy, én főkormányos leszek — e dologban több szólni valóm van; engem közelebb illet.

404. *Regibus longae sunt manus* (Mv.): Királyoknak hosszú kezök van — „Mész-sze ér a király keze“.

405. *Non semper saturnalia sunt* (Sen.): Nincs mindig Saturnus-ünnep (melyen a rómaiaknál a rabszolgák nagy szabadságokat élveztek) — „Nincs mindennap vasárnap“.

406. *Sit verbis venia*: Bocsánat a szavakért — „Tisztelettel legyen mondva“.

407. *Felix et faustum sit lumen*: Szerencsés és üdvteli legyen a nap — „Adjon Isten jó napot!“

408. *Talis hominibus fuit oratio, qualis vita* (Sen.): Az ember beszéde mindig olyan volt, mint élete — „Milyen az ember, olyan a beszéde“.

409. *Non, si male nunc, et olim*

sic erit (Hor.): Ha rossz dolgunk is van most, valaha nem így lesz — „Ne szomorkodj, légy vig; nem lesz ez mindig így!”

410. Cochlea consiliis, in factis esto volueris: Tanácsolásban légy csiga, tettekbén madár.

411. A te sudor abest, saliva mucusque (Catull.): Neked nincs izzadságod, nyálkád, hurutod — egyszerű életmódod által kikerülöd a betegségeket.

412. Absit omen: Ne legyen ez rossz jel! — ne szolgáljon ez rossz jövődölés gyanánt.

413. Pertrepunt, ubi domini ab sunt (Ter.): Mindent felforgatnak, ha nincs otthon a gazda — „Bátran czinczog egér, ha macskát nem érez”.

414. Absens haeres non erit: A távollevő nem örököl — aki nem jön annak idejében, arra nincsenek tekintettel — „Aki nem jön, ne is egyék”.

415. Dulce pomum, cum abest custos: Édes a gyümölcs, ha a csősz nincs jelen — „Tiltott gyümölcs édesebb”.

416. Fluvius, quae procul ab sunt, irrigat: A folyó a távol fekvő vidé-

keket nedvesíti; forrásánál kevés vize levén, ezt ott nem teheti — a nagyok és hatalmasak iparkodjanak jótéteményeiket messze terjeszteni.

417. *Sceleri nunquam defuit ratio* (Quinet.): Minden büntettnék van alapja — minden bűnös iparkodik magát kimenteni.

418. *Mora semper obfuit, diligentia profuit* (Plaut.): Halasztás mindig káros, serénység hasznos.

419. *Saepe nihil interest, inter amicorum munera et hostium vota* (Sen.): Néha nincs különbség barátunk ajándoka és ellenünk óhajtása között — „Ügyetlen barát többet árt az ellenségénél“.

IV. Az ige.

18. §.

Első hajtogatás.

420. *Varietas delectat*: A változatosság mulattat.

421. *Mures migrant* (ex ejus domo) (Cic. és Plaut.): Az egerek kivándorolnak

(az ő házából); mert t. i. véginség uralkodik már ott — „A törött hajót elhagyják az egerek“.

422. *Tandem triumphat bona causa*: Végre győz az igazság.

423. *Aequalis aequalem delectat*:
— „Hasonló hasonlóval hamar összebarátkozik“
— „Eb ebnek barátja“.

424. *Asinos non curo*: Nem gondolkok a szamarakkal — „Ebugatás nem hallatszik mennyországba“.

425. *Magna ingenia conspirant* (Virg.): Nagy szellemek öszhangoznak.

426. *Cum caput aegrotat, corpus simul omne laborat*: Ha a fej beteg, az egész test szenved.

427. *Tractent fabrilia fabri* (Hor.): Kovácsok csak a kovácsmesterséget üzzék — „Ne fogj hozzá, ha nem mesterséged“.

428. *Extremum occupet scabies*: Az utolsó legyen rühes! (Gunyos kifejezés azokra, kik a római gyermekek verseuyfutásánál utolsók voltak).

429. *Habenas ignarus non tractet*: A tudatlan ne vegye kezébe a gyeplőt (miként Phaëton, Ovid *Metamorphosis*-aiban, ki

egyszer Apollo atyjától a napkocsi vezetését gy napra átvette, s ügyetlensége által eget, földet veszélybe hozott, úgy, hogy büntetésül Jupiter-től villám által agyonsújtatott).

430. *Post coenam stabis vel mille passus meabis:* „Vacsora után vagy állj, vagy ezer lépést sétálj!”

431. *Ora et labora:* Imádkozzál és dolgozzál!

432. *Festina lente:* Lassan siess — „Lassan járj, tovább érsz.”

433. *Principiis obsta* (Ovid a *Metam.*): A kezdetnek állj ellent.

434. *Cogitato quam longa sit hiems* (Cato): Gondold meg, mily hosszú a tél (Aesop meséje a hangyáról és tücsökről — „Feledékeny gyűjtőt a tél hozza észre.”

435. *Date obolum Belisario:* Adjatok Belizárnak egy fillért. (Legyetek irgalmasok bukott nagy férfiak iránt).

436. *Errare humanum est* (Sen.): Hibázni emberi dolog — „Senki sincs hiba nélkül.”

437. *Naturam mutare difficile*

(Sen.): Természetét megváltoztatni nehéz dolog — „Kitör belőle a természet“.

438. *Difficile est justum dolorem temperare* (Papinianus a pand.): Nehéz igazságos fájdalmat elnyomni.

439. *Optat ephippia bos piger, optat arare caballus* (Hor.): Nyerget ohajt az ökör, a ló csak szántani kíván — senki sincs saját sorsával megelégedve.

440. *Amor tussisque non celatur*: „Szerelmet, hurutot nehéz eltitkolni“.

441. *Morte criminis liberatur* (Jogi közmondás): Halál által felszabadul az ember a büntől, vagyis inkább annak büntetésétől.

442. *Tempora mutantur et nos mutamur in illis*: Változnak az idők, és ezekben változunk mi is.

443. *Laeta nisi austeris mutentur festa profestis* (Auson.): Az ünnepély vidám napjai hadd váltakozzanak a munka sanyaru napjaival — „Munka után méz a nyugalom“.

444. *O domus antiqua, quam dispari domino dominaris* (Ennius): Oh régi ház, minő ügyetlen gazdád van! — mily

ügyetlenül gazdálkodnak most ezen házban vagy államban, mely azelőtt dicsőségteljes volt.

445. *Sapiens dominabitur astris* (Ptolemaeus csillagász mondata): A bölcsen is a csillagzatok uralkodnak. (A csillagjósok véleménye szerint minden ember sorsa a csillagzatok állása és járásától függ).

446. *Deus afflavit et dissipati sunt*: Az Isten szelet küldött és szétszórattak. (Egy költeményben e mondat II. Fülöp spanyol király nagy hajóhadára alkalmaztatott).

447. *Summis negatum stare* (Lucian): A magasan állók nem sokáig maradnak hivatalos állásukban — „Ki magasról néz le, hamar szédül feje“,

19. §. **Folytatás.**

448. *Crabones irritare* (Plautus): Darázsokat ingerelni — „Darázfészekbe nyulni“.

449. *Verberare lapidem* (Plaut.): Megverni a követ — haszontalan munkát tenni.

450. *Hydram secare* (Hor.): A hydra fejeit (melyek mindig újra nőnek) levágni — czél nélküli dolgot elkövetni.

451. *Fricare caput* (Cic.): „Fejét vakarni“ — zavarban lenni.

452. *Laterem lavare* (Terent.): Téglat mosni — hasztalanul fáradozni.

453. *Mutare vestem* (Cic.): A (gyász-) ruhát megváltoztatni — ismét örülni az életnek.

454. *Mortuum flagellare*: Halottat megverni — egészen hasztalant cselekedni.

455. *Aethiopem lavare s. dealbare* (Lucian): „Szerecsent mosni“. — Valakit hasztalan más véleményre bírni.

456. *Sagapareare* (Cic.): Harczyi köntöst készíteni — Harczra készülni.

457. *Curare cuticulam* (Hor. és mások): A hárttyát ápolni — Jól élni.

458. *Alcinoopomadae* (Martial és Juv.): Alcinousnak (phaeaki királynak, kinek leghiresebb gyümölcskertjei voltak) gyümölcsöt ajándékozni — „Vizet a Dunába hordani“.

459. *Nocti aequare diem* (Liv.): Az éjt a naphoz hasonlóvá tenni — igen szorgalmasan dolgozni — „Éjjel nappal dolgozik“.

460. *Sinapi vititare* (Plaut.): Mustár mellett élni — szegényül tengődni — „Tökmaggal él.“

461. *Monstrari digito* (Hor. és mások): kire ujjal mutatnak — híres vagy hírhedt ember.

462. *Rude donari* (Cic., Hor. és mások): Vándorbotot adnak neki — elbocsátják — „Kiteszik a szűrét“.

463. *Adverso flumine, adverso Deo, adversis Austris natare s. navigare*: „Folyam ellen uszni“ — „Szél ellen h...zni“ — nehézségekkel küzdeni.

464. *Lucernas oleo fraudare* (Hor.): A lámpát megfosztani az olajtól — fös vénység-ből magának kárt tenni.

465. *Secundo flumine s. aestu, secunda aqua, secundis ventis navigare*: „A folyammal uszni“ — akadályok nélkül célja felé haladni.

466. *Pavonis more rotare*: Páva módjára kereket csíralni.

467. *Tanquam pavo circumspicere*: Páva módjára körülnézni — „Sétál, mint a páva“.

468. *Resecare ad vivum* (Cic.): Valamit az elevenig elvágni — „Elevenére tapintani“ — valamit igen szigorúan venni.

469. *Ululare cum lupis*: „Ki farkassal tart, annak vonitni kell“ — béke kedvéért rossz társaságban is a többit követni.

470. *Cum diis pugnare* (Cic.): Az istenekkel harczolni — hasztalan törekedni valamire.

471. *Versari ad solarium* (Cic.): Tartózkodni a napóráig, azaz: az ebéd idejéig (Czélzás a tányérnyaló házibarátokra).

472. *E terra spectare naufragium* (Cic.): a szárazföldről nézni a hajótörést — Veszély ellen biztosnak lenni.

473. *In portu navigare* (Terent.): A kikötőben hajózni — biztosságban lenni.

20. §.

Második hajlítás.

474. *Experientia docet*: Tapasztalás tanít.

475. *Necessitas urget*: A szükség sürget — „Szükség törvényt bont“.

476. *Mortui non mordent*: A halottak nem harapnak többé.

477. *Plenus venter non studet*

libenter (ujabb eredetű): Teli has nem szeret tanulni — „A kövér has lomha“.

478. *Musicam docet amor: A* szerelem zenére is tanít — „A szerelem mindenható“.

479. *Tantali lapis imminet (capiti):* Tantalusz sziklája fenyegeti fejét — nagy veszélyben forog.

480. *Damoclis gladius imminet:* Damoklesz kardja függ felette.

481. *Probitas laudatur et alget* (Juv.): A becsületesség dicsértetik és fázik; nem hoz be sokat — „Sok szenvedéssel nyerik a becsületet“.

482. *Astrae inclinant, non urgent:* A csillagzatok kedvezőleg állnak, nem tartóztatnak; a munka megkezdhető (csillagjós-hit).

483. *Si tibi placet, mihi non displicet:* Ha neked tetszik, nekem is tetszik.

484. *Risum teneatis, amici:* Tartózkodjatok a nevetéstől, barátim.

485. *Mulier taceat in ecclesia:* Egyházi dolgokban hallgasson a nő (az egyházi jog elve szerint).

486. *Loripedem rectus derideat* (Juv.): Az egyenesen járó kinevetheti a görbét.

487. *Nova lux effulsit* (Virg.): Új világosság támadt — új gondolatom jött.

488. *Medium tenuere beati*: Középuton járnak a boldogok — „A középut legjobb út.

489. *Si tacuisses, philosophus mansisses*: Ha hallgattál volna, böles maradtál volna; azaz: még tovább is okosnak tartottak volna.

490. *Cave canem*: Őrizkedjél a kutyától! (Intőszózat, melyet állítólag Varro, hogy a tolakodókat távol tartsa, ajtaja fölé irt).

491. *Cave multos, si singulos non times*: Őrizkedjél a sokaságtól, ha nem is félsz egyesektől — „Sok lud disznót győz“.

492. *Pelliculam curare jube* (Hor.): Apoltasd hártyádat — élj jól.

493. *Coquus domini debet habere gulam* (Martial.): A szakács birjon gazdája szájizével — a szolga alkalmazkodjék gazdája akaratához és szeszélyéhez.

494. *Utile per inutile non debet vitari* (újabb eredetű): A hasznost nem kell elrontani haszontalannal.

495. *Simul flare et sorbere dif-*

ficile est (Plaut.): Egyszerre fujni és szívni nehéz dolog — két ellenkező dolgot nem lehet egyszerre végezni.

496. *Habuisse et nihil habere, miserum verbum* (Plaut.): Volt, de nincs, az nyomorult szó — „Voltért nem ad a zsidó semmit.“

497. *Miserum est solatium, socium habere calamitatis*, vagy:

498. *Solamen miserum est, socios habuisse malorum*: Rosz vigasztalás az, hogy a bajban társaink is vannak.

499. *Debetur puero reverentia* (Juv.) szinte: *Praebeatur pueris reverentia*: A gyermek (ifjuság) iránt tisztelettel kell lenni, hogy rossz példát ne lásson, meg ne botránykozzék.

500. *Mordere labrum*: Ajkaiba harapni, (hogy a boszuságot, vagy a nevetéat elfojtsuk).

501. *Mordere frenum* (Cic.): A zabolába harapni — a türelmetlenséget elfojtani.

502. *Mulgere hircum* (Lucian): Megfejni a kecskebakot — hasztalant és nevetségest tenni — „Bika alatt borjut keres.“

503. *Inhibere remos*: Behuzni az evezőket — más gondolatra jöni.

504. *Piscem natare docere*: A halat úszásra oktatni — hiábavaló munkába fogni — „A macskát egerészni ne tanítsd.“

505. *Quassare s. movere caput* (Virg. és mások): Csóválni fejét — valamit tagadni — valamely dolog felett habozni vagy avval meglegedetlennek lenni.

506. *Aquilam volare docere*: Sast röptetésre oktatni — „A tyukot tojni ne tanítsd, ha csirke vagy“.

507. *Valere pancratice* (Plut.): Egészséges, mint valamely pankratiaszt (olyan, ki minden harcjátékban gyakorlott, s igen jó egészségnek örvend).

508. *Dulci amarum*, vagy: *amaro dulce miscere*: Az édest keserűvel, vagy a keserűt édessel vegyíteni — „Ki keserűt nem kóstolt, nem érdemli az édeset“.

509. *Susque deque habere aliquid* (Plaut.): Nem gondolni valamivel — könnyösen venni.

21. §.

Harmadik hajlítás.

510. Docti male pingunt: A tudósok roszul festenek, vagy irnak.

511. Monstrum alit (Terent.): Valami szokatlant hord magával — valami rejtett hibája van.

512. Si tacent, satis dicunt (Cic.): Ha hallgatnak is, eleget mondanak.

513. Solem mercede praestant et aquam vendunt (Lactantius): Áruba bocsátják a napfényt és eladják a vizet. (Alkalmaztatik uzsorásokra s Lactantiushnál különösen azon tudósokra, kik ismereteiket csak nyeresz-kedésre használják fel).

514. Qui instat, extundit (Seu.): Aki kitart, eléri.

515. Pedem, ubi ponat, non habet (Cic.): Nincs, hova tegye lábát — oly szegény.

516. Credat Judaeus Apella: Higye Apella-zsidó! (Apella, Horácz korában élő

római zsidó, hiszékenysége által hirbe jött) —
„Higye, aki akarja.“

517. *Casta vivat, panem faciat, domum servet*: Éljen szeplőtlenül, süssön kenyeret és őrizze a házat (főérényei a jó házi-asszonynak).

518. *Naturam expellas furca, tamen usque recurret* (Hor.): Ha a természetet erővel is elfojtod, mégis vissza tér az — „Minden állat visszatér a természethez“ — „Nehéz a természet ellen rugdalódní.“

519. *Eligas, quem diligas*: Válaszd meg, kit barátoddá teszesz.

520. *Gallina cecinit* (Terent.): A tyúk kukorikol — az asszony uralkodik a háznál.

521. *Minxit in patrios cineres* (Hor.): Az atyja hamvait (sírját) becsunytotta — mindenben bajra talál.

522. *Ovem lupo commisisti* (Ter. és Cic.): A bárányt a farkasra bízta — „Kutyára szalonnát bízni“ — „Kecskére káposztát bízni“.

523. *Perrupit Acheronta Hercules labor* (Hor.): Herkulesz ereje az Ache-

rönt is áttörte — erővel s kitartással a legnagyobb nehézségeket is le lehet győzni.

524. *Amicitia, quae desiit, nunquam vera fuit* (Sen.): Barátság, mely megszűnt, nem is volt soha valóban az — „A megbékült barát soha sem volt barát“.

525. *Taurum tollet, qui vitulum sustulerit*: Bikát fog vinni, ki borjut vitt — gyakorlás s az erők edzése által végre olyat tehet az ember, ami szinte lehetetlennek látszott (A krotoni Milo egy borjut születésétől fogva minden nap egy pár óráig czipelt, mi által annyira gyakorolta erejét, hogy azt felnőtt korában is birta vinni).

526. *Tollat te, qui non novit* (Quinct.): Vigyen el, aki nem ismer — kik nem ismerik gazságodat, hadd kezdjenek veled.

527. *Sero Jupiter diphtheram inspexit*: Végre kinyitotta Jupiter (ez ember) életkönyvét (és érdeme szerint megbüntette). — „Kikapta a magáét“ — „Bűnhődik, ki ebül cselekszik“.

528. *Plastrum perculit* (Terent. és Plaut.): Felfordította a kocsit — ostobául kezdte.

529. *Manus non verterim* (Cic.): Meg se fordítanám kezemet.

530. *Digitum non porrexerim* (Cic.): Ujjamat se emelném fel (Mindkét szó-lásmód közönyösséget jelent). — „Kutyába se veszem“.

531. *Divide et impera* (Augustus császár jelmondata): Oszd fel és uralkodjál.

532. *Ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas*: Egyél, igyál, játszsál, haláloed után nincs több örömed! (Jelmondata az epicuraeusoknak, kik tagadták a lélek halhatatlanságát).

533. *Ede nasturtium*: Egyél vizitor-mát — Okosodjál! (Plinius szerint a vizitorma evése élesíti az észet.)

534. *Monitor capros age*: Ne parancsold nekem, hanem hajtsd magad kecskéidet — „Magad uram, ha szolgád nincs.“

535. *Ausculata et perpende*: Halld és gondold meg — „Ne higgy mindennek, ha veszni nem akarsz“.

536. *Disce modum servare, alieno disce periculo* (Hospitalius): Tarts mér-

téket, és tanulj mások kárán — „Az okos más kárán tanul“.

537. Quaere peregrinum: Keress magadnak idegent; vagy más bolondot, ki elhíszí füllentéseidet. — „Tarts mást bolonddá!“

538. Scribere cur metuam, cum scribo de Jove summo? Mért félnék az írástól, midőn a nagy Istenről írok (Felbátorító szavak az állam- és egyházban való visszaélések elleni harcra).

539. Difficile est, satyram non scribere: Nehéz megállani, hogy az ember (e tárgy felett) ganyíratot ne írjon.

540. Discite justitiam moniti et non temnere Divos (Virgil.): Tanuljátok igazságot gyakorolni, s ne vessétek meg az isteneket!

541. Miserum est, alienae incumbere famae (Juv.): Nyomorult dolog más dicsőségére támaszkodni.

542. Horribile dictu: Borzasztó ki-mondani.

22. §.

Folytatás.

543. *Aures arrigere*: Füleit hegyesíteni — figyelni — „Résen a füle“.

544. *Nodum solvere*: Csomót, nehéz feladatot (gordiusi csomót) feloldani.

545. *Nuces relinquere* (Persius és mások): Elhagyni a diót — abbahagyni a gyermekjátékot.

546. *Nugas agere*: Bohóságokat elkövetni — „Bolondját járja“ — „Rájött a bolond óra.“

547. *Nuncium remittere* (Cic., Plaut. és mások): A követet visszaküldeni — kérelmet megtagadni.

548. *Sagum sumere* (Cic.): Hadiköntöst felhuzni — harcra készülni.

549. *Saxum volvere* (Sisyphi) [Terent.]: Sziszifusz követét felhengeríteni — hasztalan fáradni.

550. *Surculum defringere* (Cic.): Ágat törni — más tantételeiből valamit elsajátítani.

551. *Tesseram confringere* (Plaut.): A vendégjogi jelt megsemmisíteni — valamely házba való járást eljátszani.

552. *Circulum absolvere*: A kört bevégezni — valamely művet egészen létre hozni.

553. *Pensum solvere* (Cic.): Feladatot megoldani, vagy teljesíteni.

554. *Vela contrahere* (Cic.): Behuzni a vitorlákat — engedni.

555. *Vela vertere* (Hor.): Megfordítani a vitorlákat — „Köpenyt fordítani” — véleményét megváltoztatni.

556. *Funem reducere* (Persius): A kötelet ismét behuzni (hasonló értelemben).

557. *Angoras tollere* (Varro): A horgonyokat felhuzni — elillanni — „Eloldani a kereket” — „Ill a berek, nád a kert.”

558. *Umbram suam metuere* (Cic. és mások): „Saját árnyékától megijed.”

559. *Summum fastigium imponere* (Cic. és Plin.): Utolsó csúcsát feltenni — valamit teljesen bevégezni.

560. *Summam vel extremam manum addere* (Ovid. és Sen.): Utolsó kezét feltenni (hasonló értelemben).

561. *Magnos promittere montes* (Pers.): Nagy hegyeket ígérni — „Arany hegyeket ígérni“.

562. *Penulam paene scindere* (Cic. és mások): Majdnem utiköntösét elszakítani — a vendéget el nem eresztteni — „Kikötni a vendég kerekét“.

563. *Propria vineta caedere* (Hor.): Saját szőlőjét kivágni — magának a legnagyobb kárt csinálni.

564. *Pellem caninam rodere alicui* (Martial.): Valakinek kutyaőrét megrágni vagy lehuzni — gazembernek megmondani az igazat — „Valakit beleplezni“.

565. *Sibi canere* (Cic.): Magának énekolni — magával megelégedni — „Magába dúdol“.

566. *Suere aliquid capiti suo* (Terent.): Valamit fejére háritani — magának bajt szerezni.

567. *Supremum fabulae actum addere* (Cic.): A mesének, szindarabnak utolsó felvonását hozzáadni -- valamely munkát teljesen bevégezni.

568. *Vela ventis permittere*

(Quinct.): A vitorlákat átengedni a szélnek — mindent a sorsra bízni.

569. *Ventis verba profundere* (Lucret.): „Szélnek beszélni.“

270. *Guttam alicui aspergere* (Cic.): Valakinek csak egy cseppet, azaz: csak csekélységet juttatni (Fösvénység).

571. *Capillis trahere aliquem* (Plaut.): „Hajánál fogva húzni valakit“ — erővel kényszeríteni.

572. *Suis aliquem pingere coloribus* (Cic.): Valakit saját színeivel lefesteni — valakit úgy leírni, aminőnek mutatja magát.

573. *Arena cedere*: A harcztért odahagyni — magát legyőzöttnek elismerni.

574. *Digito attingere* (Cic., Plaut.): Ujjával megilletni — megsérteni.

575. *Se non quaerere extra* (Persius): Nem kívül keresni magát — nem mások véleménye, hanem saját belátása és lelkiismerete szerint cselekedni.

576. *Tragoedias in nugis agere* (Terent. és Cic.): Csekélyiségekből tragédiát csinálni — haszontalanságok végett nagy zajt űrti — „Sok zaj semmiért“.

577. In mari (flumine) aquam quaerere (Propert.); A tengerben (folyóban) vizet keresni — hasztalan dolgot csinálni.

578. In medio relinquere (Cic. és mások); A közepén elhagyni — valamit bevégetlenül félre tenni.

579. Ad umbilicum ducere carmen s. librum (Hor. és Martial.): Költeményt vagy könyvet a köldökig, azaz: végig vinni (ad umbilicum, mert a levelek összegöngyölgetésénél a vége a közepére jő).

580. Tributum a mortuo exigere. A halottat megadóztatni — semmitől sem irtózni, csakhogy gazdagok legyünk — „A holtaktól is adót kér.”

581. Par impar ludere (Hor.): — „Páros páratlan“-t játszani.

582. Obtrudere palpum alicui (Plaut.): Valakihez czirogatással tolakodni — bizelkedni.

23. §.

Harmadik hajlításu *io*-ra végződő igék.

583. Aequalitas non parit bellum: Hasonlatosság nem szül háborút — ha-

sonérzelmiüknek nincs okuk czivódásra — „Hasonló hasonlóval könnyen megalkuszik“.

584. *Nimia familiaritas contemtum parit*: Túlnagy bizalmasság megvetést szül.

585. *Obsequium amicos, veritas odium parit* (Terent.): A szivesség barátokat, az igazság gyűlölséget szül — „Mondj igazat, betörik fejedet“.

586. *Lis litem parit, noxa noxam*: Czivódás czivódást, kár kárt szül — „Egy kárból két kár“.

587. *Capra nondum peperit, hœdus autem ludit in tectis* (Zenodetus): Még meg nem ellett a kecske, s a bak már a háztetőn játszik — Ugy tesz, mintha a vállalat már sikerült volna, ha meg sem bukhatnék.

588. *Summum cape et medium habebis*: Törekedjél a legmagasabbra, és eléred legalább a középszerűt — „Sokat kérj, hogy keveset kapj“.

589. *Annosa vulpes haud capitur laqueo*: Vén rókát nem lehet kötéllel fogui — „Nehéz az agg rókát törbe ejteni“.

590. *Muneribus et dii capiuntur*

(Ovid.): Ajándékokkal az isteneket is meg lehet vesztegetni — „Ajándékkal mindent meg lehet hajtani“.

591. *Suo ipsius laqueo captus est*: Saját hurkára került.

592. *Matura satio saepe decipit, sera semper mala est* (Columella): Kora vetés gyakran csal, a késő mindig rossz (Gazdászati közmondás, mely a gyermekek kora tanítására is alkalmazható).

593. *Mundus vult decipi, ergo decipiatur*: A világ meg akar csalatni, tehát meg kell csalni (Jelmondat rossz tettek leplezésére).

594. *Sus cum Minerva certamen suscepit*: A disznó Minervával kezdett harczot — tudós vitatkozásba akar ereszkedni.

595. *Rudem accipere* (Cic. és mások): Vándorbotot kapni — „Kitették a szűrét“.

596. *Caput est artis, decere quod facias* (Quinct.): Fődolog, hogy illő legyen, mit teszesz.

597. *Jam fama mimum fecit* (Sen): Gyakran már az előrement hír tett nagygyá

valamely színészt — „Nagyobb a füstje mint a lángja“.

598. Incidit in foveam, quam fecit: „Aki másnak vermet ás, maga esik bele“.

599. Fac nidum unum una in arbore: Rakj (barátoddal) egy fészket egy fára — hasonérzelmek kötik meg legjobban a barátságot — „A barátság vagy egyenlőket vesz vagy tesz“.

600. Quod factum, bene factum: „Ami történt, megtörtént“.

601. Qui proficit in litteris et deficit in moribus, plus deficit quam proficit: Aki ismeretekben halad de erkölcsiségben hátrál, többet hátrál mint halad. (Becse az erkölcsi művelődésnek).

602. Elephantem ex musca facere: „Légyből is elefántot csinál“.

603. In limine deficere: A küszöbön botlani — a vállalat kezdetén megbukni.

604. Jacta est alea (Czézár a Rubikon partján): „A kocka elvettetett“ — a fontos vállalathoz megtörtént az első lépés.

605. Multis ictibus dejicitur quercus: „Nem egy vágással esik le a tölgy“.

606. *Habenas injicere*: Valakire zabolát vetni — megzabolázni.

607. *Tragulam alicui injicere* (Plaut.): Valakire hálót vetni — behálózni.

608. *Hastam abjicere* (Cic.): A dárdát eldobni — a harczot abban hagyni.

609. *Phryges sero sapiunt* (Cic.): A phrigiaiak csak későn okosodnak.

610. *Qui ipse sibi sapiens esse non potest, nequicquam sapit* (Ennius), vagy:

611. *Nequidquam sapit, qui sibi non sapit*: Aki maga magának nem bölcs, az hasztalan bölcs — aki magának nem tud tanácsolni, másnak sem adhat tanácsot — „Ki magának bolond, másnak sem lesz okos“.

612. *Dulce est desipere in loco* (Hor.): Kellemes, egyszer alkalmilag bohónnk lenni.

613. *Longe fugit, qui suos fugit* (Nonius): Messze fut, ki övétől fut — ki hozzátartozóiban nem bizik, másoknál sem találand menedéket.

614. *Tempus fugit, venit mors*

(Hor.): Repül az idő, a halál jön — „Kinek bő az idő, még kifogy belőle“.

615. Lupo agnum eripere postulas (Plaut.): Kivánod, ragadjam el a farkastól a bárányt — lehetetlent kívánsz.

24. §.

Negyedik hajlítás.

616. Non omnibus dormio (Cic.): Nem mindenkire nézve alszom — nem nézem el mindenki hibáját.

617. Pecuniae obediunt omnia: „Győzedelmes a pénz“ — „Kinek pénze van, mennyországot is vehet“.

618. Fames et mora bilam in nasum conciunt (Plaut.): Éhség és elhalasztás az orrig huzzák fel az epét — bosszantó dolog az éhezés és várakozás.

619. Nescias, quod scis, si sapias (Terent.): Ha okos vagy, tedd, mintha nem tudnád, amit tudsz — „Titoktartás néha többet ér szólásnál“.

620. Bene eveniat (Cic.): Jól sikerüljön! (Szerencsekiváнат).

621. *Fata viam invenient* (Virg.):
A sors majd találand utat — „Jöjön, minek
jönie kell!”

622. *Veni, vidi, vici* (Czézár szava
Pharnazes legyőzése után): Jöttem, láttam,
győztem.

623. *Audi, vide, sile*: Halld, lásd és
hallgass! — „Sokat hallj, láss, de keveset szólj.”

624. *Qui tacet, consentire videtur*
(Justin. a corp. jur.-ban): „Aki hallgat, meg-
egyez.”

625. *Temporibus servire decet*
(Lucian): Az idő (és körülmények) szerint kell
alkalmazkodni — „Nem az idő szabja magát
mihozzánk, hanem mi szabjuk magunkat az
időhöz.”

626. *Reperire rimam* (Plaut.): „Rést
találni”, melyen el lehet szökni.

627. *Ferire frontem* (Cic.); Hom-
lokba ütni magát — bosszankodni elkövetett os-
tobaság miatt.

628. *Fores aperire* (Plin. sen.): „Aj-
tót vagy kaput nyitni — valamit elkezdeni.

629. *Custodire aliquid quasi*

thesaurum Draco (Cic.): Valamit őrizni, mint a sárkány a kinszet.

630. *Ambabus manibus haurire*: Mindkét kézzel meríteni — megragadni az alkalmat — „Kézzel lábbal rajta lenni“.

631. *Cribrum aquam s. imbrem haurire* (Plaut.): Szitával vizet meríteni vagy esőt felfogni — hasztalan fáradni.

632. *Sub tecto imbrem exaudire*: A tető alatt meghallgatni az esőt — biztosságban a szélvészt vagy veszélyt szemlélni.

25. §.

Deponentia.

633. *Arator nisi incurvus praevaricatur* (Plin.): A szántóvető, ki nem jár görbedve, nem szánt egyenes vonalt — ki teendőt nem végzi gonddal és figyelemmel, hamar eltér kitűzött czéljától.

634. *E vinculis sermocinantur* (Tac.): A bilincsek közül szóuokolnak — a szabadságért lelkesültek a legnyomasztóbb helyzetben sem rettegik a nagyok hatalmát.

635. *Nemo cum diabolo jocatur*

impune: Senki sem tréfálódzhatik az ördög-
gel büntetlenül — „Ne fessd falra az ördögöt:
megjelen“.

636. Nequiter factum semper du-
rat et reum comitatur (M. Cato): A go-
nosz tett tovább működik, és üldözi a tettetést.

637. Avius a vera longe ratione
vagaris (Lucrez.): Messze eltérsz az igaz-
ságtól.

638. Lapidés loqueris (Plaut.): Kő-
veket beszélsz — Keményen beszélsz.

639. Aliud stans, aliud sedens
loquitur (Sallust.): Másképp beszél állva,
másképp ülve — „Kétkulacos“.

640. Perspicito tecum tacitus
quid quisque loquatur.

Sermo hominum mores et
celat et indicat idem
(Dion. Cato):

Hallgatva fontold még, mikép nyilatkozik
az vagy amaz, mert a kimondott szó elrejtí és
mutatja az érzelmet.

641. Facta loquuntur: A tettek szól-
nak — ahol tettek beszélnek, nincs szükség
szavakra.

642. *Muti citius loquentur quam ego* (Plaut.): A némák előbb fognak beszélni mint én — „Hallgat mint a hal“.

643. *Quem Dii diligunt, adolescens moritur* (Plaut.): Kit az istenek szeretnek, azt ifjúságában hagyják meghalni (megkímélvén őt az élet veszélyeitől és fáradoalmaitól) — „Jobb néha a hamar halál a hosszú életnél“.

644. *Avarus, nisi cum moritur, nil recte facit*: A fősvény csak akkor cselekszik jól, midőn meghal — „A disznónak, a fősvénynek csak holtok után van hasznuk“.

645. *Romae quoque homines moriuntur* (Eustathius): Rómában is meghalnak az emberek — Minden embernek meg kell halni — „Nem fog halálon az ajándék“.

646. *Miserrimum, fame mori*: Legnyomorúságosabb, éhen meghalni — „Nagy nyavalya az éhenhalás“.

647. *Dulce et decorum est pro patria mori* (Hor.): Édes és dicső a hazáért meghalni — „Sokat élt, ki meghalt a hazáért“.

648. *Ex aspectu nascitur amor* (Virg. és mások): Látásból ered a szerelem.

649. Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus (Hor.): Vajudnak a hegyek, születik piczi egér — Roppant várakozások után csekélység jő létre.

650. Quo nos fata trahunt — sequamur amici (Virg.): Hova a sors minket vezet — kövessük barátim — „Jöjön, minék jönne kell“.

651. Velocem tardus assequitur: A gyorsat eléri a lassu.

652. Omnia summa consecutus es, virtute duce, comite fortuna (Cic.): Elérted a legmagasztosabbat, ha vezetőd az erény, kísérod a szerencse.

653. Mors et fugacem persequitur virum (Hor.): A futó embert is eléri a halál.

654. Frustra habet, qui non utitur: Aki valamit nem használ, hiába van az neki.

655. Cogitationis poenam nemo patitur (Római jogiközmondás): Gondolatért senkit sem büntetnek — „Senki sem ad gondolkozásáról vámot“.

656. Cras, cras, semper cras, et

sic elabitur aetas: A mindig holnapra halasztással elmúlik az élet.

657. Concordia res parvae crescunt, discordia et magnae dilabuntur: Egyetértés által a kis dolgok nagyok lesznek, viszálykodás által a nagyok is elenyésznek — „Egyesség kicsint is nagyra visz.”

658. Nepam imitari (Plaut.): A rákot utánozni — visszafelé menni — „Rák módjára halad.”

659. Bellum cauponari (En ap. Cic.): Háborút nyereszkedés véget üzni.

660. Domesticum thesaurum calumniari: A házikincset elprédálni.

661. Nil admirari: Semmin sem csudálkozni — Hor. ep. I., 6 szerint majdnem az egyedüli eszköz, mely képes az embert boldoggá tenni.

662. Reti ventos venari: Hálóval felfogni a szelet — Hasztalan fáradozni.

663. Invitis canibus venari: (Plaut): Daczos kopókkal vadászni. (Ugyanazon értelemben).

664. Piscari in aqua turbida: „Zavarosban halászni”.

665. *Igni ferroque minari* (Cic.):
Tüzzel vassal fenyegetni — „Tüzzel vassal rajta
van“.

666. <i>In aere piscari:</i>	}	Hasztalan munkába fogni.
A levegőben halászni —		
667. <i>Venari in mari:</i>	}	
A tengerben vadászni —		

668. *Mulierum ritu altercar*
(Liv.): Asszonyok módjára, azaz: aljas módon
czivakodni.

669. *Bove venari leporem:* Ökör-
rel menni nyulvadászatra — nevetséges dolgot
tenni.

670. *Maria et montes polliceri*
(Sallust.): Tengereket és hegyeket ígérni — a
cél elérésére „Eget, földet ígérni“.

671. *Aureos montes polliceri*
(Plaut.): „Arany hegyeket ígérni“ — Ígérni,
mit nem is lehetne megtartani.

672. *Ampullas loqui s. projicere*
(Hor.): Dicsekedni — szájhösködni.

673. *Meliores nancisci aves:* Jobb
madarakra szert tenni — Kilátással birni ked-
vezőbb sorsra.

674. *Velut umbra sequi* (Plaut., Cic. és mások): „Mint árnyék követi“.

675. *Risu emori* (Terent.): Meghalni nevetésből — „Mindig nevet, mint fakutya az oltáron“.

676. *Ad inferos proficisci*: Pokolba menni — „Pokolnak tágas az útja“.

677. *Eadem mensura metiri*: Ugyanazon mértékkel mérni — „Milyen mértékkel te mérsz, olyannal kapod vissza“.

678. *Cauda blandiri*: Csóválja farkát — aljas módon hizeleg.

Rendhagyó igék.

26. §.

Possum.

679. *Exercitatio potest omnia* (Laërtius): Gyakorlás mindent tehet — „Gyakorlás mesterré teszen.“

680. *Nullus omnia scire potest*: Senki sem tudhat mindent — „Hamarabb meghalunk, hogysen mindent tudunk.“

681. *Pecuniosus damnari non potest*: Pénzes embert nem lehet elítélni — „Nincs vétke a pénzes embernek“ — „Törvényt is győz a pénz.“

682. *Poena potest demi, culpa perennis erit*: A büntetést el lehet engedni, a bűn megmarad.

683. *Qui celocem regere non potest, onerariam petat* (Apulejus): Aki gyorsvitorlást nem tud kormányozni, keressen magának teherhajót.

684. *Qui citharoedus esse non potest, auloedus sit* (Cic.): Ki nem tud citerázni, legyen furulyás.

685. *Non omnia possumus omnes* (Virg.): Nem tehet mindenki mindent — „Nem illik minden mindenre.“

686. *Si corvus posset tacitus pasci*: Ha a holló hallgatva tudott volna enni (nem vesztette volna el — a mese szerint — a sajtot).

687. *Non Archimedes posset melius describere* (Cic.): Még Archimedesz se írhatta volna le jobban a dolgot.

688. *Ultra posse nemo obligatur*: Senkitől se lehet többet követelni, mint amennyit bir — „Ahol nincs, ne keress“.

27. §.

Fero.

689. *Non omnis fert omnia tellus* (Virg.): „Nem minden föld terem meg mindent“ — „Hantos földben terem a jó buza“.

690. *Altera manu fert lapidem, altera panem ostentat* (Plaut.): Az egyik kezében követ rejt, a másikkal kenyeret mutat (hogy a megbüntetendő ebet oda csalogassa).

691. *Stomachus non fert* (Cic. és mások): Nem bírja meg a gyomrom.

692. *Feras, non culpes, quod vitari non potest* (Aulus Gellius): Ne mentsd ki, hanem törd, mit ki nem kerülhetsz.

693. *Quid vesper ferat, incertum est* (Liv.): Bizonytalan még, mit hoz az est — „Lementével dicsérd a napot“.

694. *Ut quisque est meritum, praemium ferat* (Naevius): Amit ki érde-

mel, ugy jutalmaztassék — „Érdemlés után fizet Isten“.

695. *Palma*, qui meruit, ferat: Az nyerje a pálmát, aki megérdemelte — „Sokan futnak, de csak egy nyeri a pálmát“.

696. *Patere legem, quam ipse tulisti* (Jul. Paulus): Tartsd meg azon törvényt, mit magad hoztál.

+ 697. *Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci* (Hor.): Az nyerte a legnagyobb tetszést, aki a hasznost a kellemessel tudta párosítani.

698. *Auris ferre dedit*: „Szélnek bocsátani“ — elfeledni.

699. *Ne bestiae quidem ferre possunt* (Cic.): „Marhának is sok“ (ez a munka vagy fáradság).

700. *Qui commodum habet, etiam incommoda ferre debet* (Jogi elv.): „Haveszed hasznát, ne szánd költségét“ — „Hol nagy a haszon, lehet kicsi a kár“.

701. *Facile fertur, quod omnibus commune est*: Könnyű azt elviselni, ami közös.

702: *Aufer mothonem a remo*:

Vidd el a bohóczot a kormánytól — fontos dolgot nem kell könnyelmű emberre bízni.

703. *Intempestiva benevolentia nihil a simultate differt*: Az idétlen jótétemény s a gyűlölség között nincs különbség.

704. *Dimidium vitae nihil felices differunt ab infelicibus*: Fél-életen keresztül nincs különbség a boldogok és boldogtalanok között.

705. *Nemo plus juris in alterum transferre potest, quam ipse habet* (Jogi közmondás): Senki sem ruházhat másra több jogot, mint mennyivel maga bír.

706. *Etiam vetus arbustum transferri potest* (Sen.): Régi gyümölcsöst is át lehet ültetni — ha kell, régi szokásokat is meg lehet változtatni.

707. *Par pari referre* (Terent): Hasonlót hasonlóval fizetni.

708. *In silvam ligna ferre* (Nor.): Fát az erdőbe vinni — szükségtelen dolgot tenni.

709. *Lanam in officinam fullo-*
nis ferre: Gyapjut a posztónyíróhoz vinni

(hol csak kész posztót fogadnak el) — hasztalan munkába fogni.

710. *Oleum ore ferre*: Olajat szájában vinni — mindenkor mézes szavakkal élni.

711. *Soli lumen inferre* (Quinct.) A napnak gyertyát gyújtani — hasztalant és nevetségest tenni.

28. §.

Volo, nolo, malo.

712. *Si vis pacem, para bellum*: Ha békét akarsz, készülj hárczra (különben könnyen megtámad ellenséged).

713. *Qui dare vult aliis, non debet quaerere: vultis?* „Aki kérdi: kell-e? nem szívesen ad.“

714. *Laudat venales, qui vult extrudere, merces* (Hor.): Dicséri áruít, ki azokat el akarja adni — „Czigány is maga lovát dicséri.“

715. *Incidit in Scyllam, qui vult vitare Charybdim*: Czyllába kerül, ki Charybdist akarja kikerülni (Scylla és Charybdisi két veszélyes örvény a messzinai tengerszo-

rosban) — ki egy bajt ki akar kerülni, a másikba esik.

716. *Catus amat pisces, sed non vult tingere plantam*: A macska szereti a halat, de nem akarja benedvesíteni lábát — aki a célzt akarja, annak az eszközöket is kell akarni.

717. *Quem perdere vult Deus, prius dementat* (Lactantius): Kinek Isten vesztét akarja, annak előbb eszét veszi.

718. *Qui e nuce nuceum esse vult, frangit nucem* (Plaut.): „Törd meg a diót, ha a belét meg akarod enni.“

719. *Nemo felitintinnabulum annectere vult*: Senki sem akarja a macskára a csörgőt kötni (Mese a macskáról és az egekről).

720. *Tales simus, quales videri et haberi velimus* (Plato): Olyanok legyünk, minőknek látszani és tartatni akarunk.

721. *In magnis voluisse sat est* (Tibull): Nagy dolgokban az akarat is elismerésre méltó.

722. *Idem velle atque nolle, eademum firma est amicitia* (Sallust):

Ugyanazt akarni és nemakarni teszi a szoros barátságot — „Hol megegyezés nincs, csekély a barátság.”

723. *Noli me tangere*: „Ne nyúl hozzám!”

724. *Noli turbare meos circulos*: Ne bántsd az én körzőimet, (Archimedesz, Szirakusz ostrománál) — ne zavarj engem munkásságomban.

725. *Noli pugnare duobus* (Catull): Ne akarj kettővel viaskodni — ne bíz el magadat.

726. *Dimidium facti perfectum dicere noli*: Mit félig végeztél, ne nevezd bevégettnek.

727. *Emere malo quam rogare* (Cic. in Verr.): Inkább pénzért veszem mintsem hogy kérjek — „Meglásd, kitől mit kérsz.”

728. *Discum, quam philosophum audire malunt* (Cic.): Inkább hallgatják a ezéltábla kongását, mint a bölcs beszédjét — sok ember jobban szereti a játékot mint hasznos dolgokat.

729. *Omni sibi melius esse malunt, quam alteri* (Terent.): Mindenki

magának kívánja inkább a jobbat mint másnak
— „Közelebb az ember magához.“

29. §.

E o.

730. *Nemo ire quemquam prohibet publica via* (Jogi mondat): Senkit sem lehet gátolni, hogy az országuton járjon.

731. *Sic eunt fata hominum*: „Ez a világ sorsa!“ (Felkiáltás egyes emberek sorsának különös változásánál).

732. *Primus cubitu surgat, postremum cubitu eat* (Cato): Első keljen fel és utolsó feküdjék le (a jó gazda) — „Jó gazda korán kel, későn fekszik.“

733. *I modo venare leporem, nunc Itym tenes* (Plaut): Menj csak nyulra, és a fácán kezeid közt van! (Itys: Teusz- és Prognenak fácánra átváltoztatott fia) — „Jobb ma egy veréb, mint holnap egy tüzök.“

734. *Ad restim res rediit* (Terent): Kötélíg, felakasztásig jött nála a dolog — már csak kötélre való.

735. *Res ad triarios rediit* : Már a harmadik sor katonára került a dolog -- legnagyobb a veszély.

736. *Nullus ab inferis reditus* : Az alvilágból nincs visszajövet — „Nincs pokolból szabadulás.“

737. *Sic transit gloria mundi* : Így mulik a világ dicsősége (elpusztulnak nagy birodalmak, nagy városok, hatalmas uralkodóházak).

738. *Sorex suo ipsius indicio periit* (Terent.): A csicskány önárulás által veszett el — maga okozta szerencsétlenségét.

739. *Peribo, si non fecero: si faxo, vapulabo* (Plaut): Tönkre jutok, ha nem teszem: ha teszem, megvernek.

740. *Flet victus victor interiit* (Görög közmondás után): A legyőzött sir, a győző tönkre jutott — mindkét fél veszteséget szenvedett a csatában (perben stb.).

741. *Quod praeteriit, levius est* (Cic): Ami elmúlt, nem nyom többé.

742. *Ad sagum ire* (Cic.): Harczyi öltönyt felvenni — Harczra készülni.

743. *Ire ad scopulum* (Lucret.): A sziklának menni — vesztére sietni.

744. *Pari jugo ire*: Egyenlő járomban nyögni; Plinius szerint: egyenlő tanulmányokra törekedni.

745. *In fumum abire*: Füstbe ment — a remények nem teljesültek.

746. *Vasis non conclamatis abire* (Caes.): Az edények összerakása nélkül, azaz: a málha hátrahagyásával elsietni — „Nyakra, főre elmenni.”

747. *Ha ereditatem adire cum sacco* (a pandektákban): Zsákkal menni az örökségért — alig várhatni az örökséget.

748. *De toga ad pallium transire* (Tertull.): A tógától palliumra, a római ruhától görögre, atillától frakkra átmenni — megváltoztatni nézeteit.

30. §.

Fio.

749. *Amor fit ira jucundior*: Harag által a szerelem kellemesebb lesz — kis czivódás nem árt a szerelemnek.

750. *Discordia fit carior concordia* (Publ. Syr.): Egy kis vitatkozás annál becsesebbé teszi az egyetértést — „Barátságban egy kis veszekedés olyan jó, mint étekben a bors.”

751. *E scurra facilius dives, quam paterfamilias fit* (Cic): Bohócból (ide s tova csavargóból) előbb lesz gazdag ember, mint jó családapá (nem szokván meg a csendes háziasságot).

752. *Non ex quo vel ligno fit Mercurius*: Nem minden fatuskóból lehet Merkurt faragni — valamely művészet vagy tudomány megtanulásához tehetség is kell.

753. *Phryx plagis meliores est* (Cic.): Phrygiai embert csak veréssel lehet javítani — daczos embereknel csak testi büntetéssel lehet valamire menni.

754. *Interim aliquid fit*: Ezalatt történik valami (kifejezés valamely ügynek bizonytalan kimenetelére).

755. *Mature fias senex, si diu velis esse senex* (Cic. után Cato maj.): Korán öregedjél, ha sokáig akarsz öreg lenni

— légy már ifjúságodban minden élvezeteden mértékletes, ha öreg kort akarsz elérni.

756. *Fiat justitia, pereat mundus* (Ujabbkori jogi közmondás): Legyen igazság, ha e végett a világnak is el kellene veszni.

757. *Prius locusta bovem pariat, quam hoc fiat* (Ennius): Előbb fog a sáska ökröt szülni, mintsem hogy ez történik (lehetetlenség kifejezésére).

758. *Cum mula peperit, fiet*: Ez akkor történik, ha az öszvér megfiadzik, azaz: soha.

759. *Factum infectum fieri non potest* (Jogielv pandektákból): Történt dolgot nem lehet nemtörténtté tenni — „Ami történt, megtörtént.”

760. *Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo* (Virg.): Ha az isteneket nem sikerül meginditanom, a poklot is mozgásba hozom.

31. §.

Hiányos igék.

761. *Memento mori*: Gondold meg, hogy meg kell halnod.

762. *Memento homo quia pulvis es et in pulverem reverteris* (Uj-szövetségi mondat): Gondold meg ember, hogy hamu vagy, és ismét hamuvá leszel.

763. *Suam quisque homo rem meminit* (Plaut.): Minden ember legelőbb is saját ügyeire gondol — „Közelebb az ember magához.”

764. *Mores amici noveris, non oderis* (Hor.): Barátunk sajátságait ismerni kell és tekintetbe venni, nem pedig gyűlölni — „Ne vesd meg barátodat kis fogyatkozásért.”

765. *Odit cane pejus et angus* (Hor. és Plaut.): Ebnél, kigyónál gonoszabb az együvélsége kártékonyabb az ebmarásnál és kigyóméregnél.

766. *Illi oderunt, quem paeda-*

gogum fecerunt: Gyülölték azt az istenek,
kit nevelővé tettek. (A nevelői és tanítói pá-
lya sanyarusága).

VII. Praepositiones.

(Magyarban: névragok és névutók.)

32. §.

Negyedik esetet kívánók.

767. Ante obitum (s. mortem) ne-
mo beatus (Solon mondata): „Senki sem bol-
dog halála előtt“.

768. Hannibal ante portas: Hanni-
bal a kapu előtt! (A rémülés felkiáltása Rómában
a Cannae melletti ütközet után 216. Kr. e.)
„Jön a mumus“.

769. Ante barbam docere senes:
Szakáll előtt; mielőtt még valakinek szakálla
nőtt volna, öregeket tanítani. (Tapasztalatlan el-
bizottság) — „Ne legyen a csirke okosabb a
tyuknál.“

770. Ante lentem augere ollam: Mielőtt még megvolna a lencse, már fazekat készíteni — „Előre iszik a medve bőrét“.

771. Ante tubam trepidare: Rettegni, mielőtt még a harci trombita harsog — már a veszély előtt elveszteni minden bátorságát.

772. Ante victoriam encomium canere: A győzelem előtt győzelmi zajt csinálni.

773. Animus est apud cauponem (vagy in patinis, in vino etc.): Esze a korcsmában (tálakon, boron stb.) van.

774. Apud novercam queri (Plaut.): A napánál panaszt tenni; ami úgy sem használ semmit.

775. Asinus ad lyram s. ad tibiam aptus: Alkalmatos hozzá, mint szamár a lanthoz vagy a fuvolához — „Ért hozzá, mint tyúk az a, b, c-hez“.

776. Manum ad os appone: Tedd ujjadat szádra — hallgass! — „Fogd be a szád!“

777. Nihil ad fides s. verum: Ez nem tartozik a játékhoz vagy dalhoz — „Nem úgy verik a cigányt“.

778. *Ad graecas Calendas*: Majd görög kalendariumra, azaz: soha (Sueton szerint Augusztus császár élt gyakran ezen kifejezéssel, mely onnan származott, hogy a görögöknél nem létezett *Calendas*, t. i. az időnek római módra való havi felosztása — „Soha napján“.

779. *Ad pileum vocare*: A kalaphoz (mint a szabadság jeléhez felhívni — az elnyomottakat a szabadságért ragadandó fegyverre szólítani.

780. *Ad oculos demonstrare*: Szemlátomást bebizonyítani — valamit úgy bebizonyítani, hogy semmi kétség se maradjon fen „Csak azt hidd, amit szemeddel látsz“.

781. *Ad agnatos et gentiles deducere* (Varro és mások): Valakit rokonaihoz vezetni — átadván őt, mint tehetetlent vagy eszeveszettet, gondoskodásukra.

782. *Ad denarium s. quadrantem solve*: „Utolsó fillerig kifizetni“.

783. *Ad aram s. ad asylum confugere* (Cic.): Oltárhoz vagy menhelyre menekülni — Biztosságba helyezni magát.

784. *Caesar ad Rubiconem*: Czé-

zár a Rubikon folyamnál — most el kell a dolognak dőlni — „Kenyértörésre került a dolog“.

785. Caesar citra Rubiconem: Czézár már a Rubikonon túl van — Az elhatározó lépés megtörtént — „A koczka elvettetett“.

786. Adversus necessitatem ne Dii quidem resistunt: A szükségnek az istenek sem állhatnak ellent — „Szükség törvényt ront“.

787. Ne Hercules quidem adversus duos: Herkulesz sem bír kettő ellen — Senki se bizza el magát erejében — „Sok lud disznót győz“.

788. Post equitem sedet atra Cura (Hor.): A lovasember háta mögé ül a fekete gond — a gond mindenhova kíséri az embert.

789. Post nubila Phoebus (Hor.): Az esőt napfény követi — „Borura derű“.

790. Post verba verbera: Szavak után jöttek az ütlegek.

791. Post folia cadunt arbores (Plaut.): Leveleik után hullanak a fák — kisebb sértésekre nagyobbak szoktak következni.

792. Apelles post tabulam: Apel.

les festménye mögött (hogy kihallgassa a szemlélők ítéletét).

793. *Iliades post Homerum*: Homer után még egy Iliadot írni — valamit készíteni, ami már régen megvan, és fölül sem multható.

794. *Post principia esse* (Liv.): A (katonai) sorok háta mögött lenni — biztosságban létezni — „A bagázsias kocsival menni“.

795. *Post festum venire*: Az ünnepély után jöni — elkésni.

796. *Clypeum post vulnera sumere* (Ov.): Kapott sebek után pajzshoz nyulni — akkor védeni magát, midőn már késő — „Eső után köpenyeg“.

33. §.

Folytatás.

797. *Contra vim mortis non est medicamen in hortis* (vagy *non nascitur herba in hortis*): A halál hatalma ellen nem nő fű vagy gyógyszer a kertekben — „Halál ellen nincs orvosság“.

798. *Contra stimulum calcare*

(Terent.): A tövis ellen lépni — hasztalan a hatalom ellen viaskodni — „Hatalmasabbra boldonság haragudni“.

799. *Intra tuam te pelliculam contine* (Martial): „Férj meg bőrödben“ — Elégedjél meg sorsoddal.

800. *Res inter suas praesepes habere* (Plaut.): Dolgait négy fala közt tartani — takarított már valamit magának — „Rendben van szénája“.

801. *Peccatur extra muros et intra*: Vétkeznek a falakon belül és kívül. (Zárda és más intézetek szigorú rendszabályai dacára is, vétenek egyesek ott benn úgy mint kívül az életben.)

802. *Extra telorum jactum esse* (Curtius): Lőtávolban vagy veszélyen kívül lenni.

* 803. *Longum iter est per praecepta, breve et efficax per exempla* (Seneca nevelészeti mondata): Hosszu a tanítások útja, rövid és hathatós példák által — „A tanításnak szárnya a jó példa.“

804. *Perrisum multum debes cognoscere stultum*: A sok nevetésből ráis-

mersz a bolondra — „Ki magát hamar elneveti, nincs messze a bolondságtól.“

805. *Per aspera ad astra*: A mélységből a magasra — „Borura derű.“

806. *Per parietem loqui*: A falon át szólni — haszontalan, czélnélküli dolgot tenni.

807. *Serram per eandem lineam reciprocare* (Tertull.): A fűrészt ugyanazon egy helyen ide s tova húzni — valamely czivódásban mindig ugyanegyet felhozni.

808. *Inter caecos regnat strabus*: Vakok között a kancsal uralkodik — az ügyetlenek között a kevésbé ügyetlen már szerepet játszhatik — „Vakok között sanda a király.“

809. *Leges silent inter arma* (Cic.): Háboruban hallgatnak a törvények — csak az erőszak uralkodik.

810. *Inter pueros senex*: Gyermekek közt ősz — hasonlók közül fölül emelkedik, anélkül hogy a feljebbvalókhöz illenék.

811. *Multa cadunt inter calicem supremaque labra* (Appolinaris): Sok történhetik még, mielőtt a serleg az ajkakat éri — a sors hamar változik.

812. *Inter Orci caneros adhaere-*

re: A pokol rákjai között megakadni — veszélyektől környezve lenni.

813. Ita fugias, ne praeter casam (Terent.): Ne fuss saját házad előtt — ne hanyagold el a magadban található legközelebbi segítséget — „Ha magad nem segítesz magadon, Isten sem segít.”

814. Juxta fluvium puteum fodire: A folyó mellett kutat ásni — hiábavalóságot tenni.

815. Ultra Epimenidem dormire: Tovább aludni mint Epimenidesz (krétai pap, állítólag 47 évig aludt egy barlangban.) — „Alszik mint a hörcsök.”

816. Dignum, propter quod vadium deservatur (Plin. és Sen.): Érdemes, hogy végette egy idézést mulasztunk el — érdemes, hogy valamit kockáztassunk érte.

34. §

Hatodik esetet kívánók.

817. Procul a Jove, procul a fulmine: Messze Jupitertől, messze a villántól.

818. Notus a vespere solis ad or-

tus (Ov.) Nyugodttól keletig ismeretes — „Ismerik Kárpátoktól Ádriáig.“

819. Nihil est ab omni parte beatum (Hor.): Semmi sem tökéletes a világon — nincs, ki egészen boldog volna.

820. Fas est, et ab hoste doceri (Virg.): Szabad az ellenségtől is tanulni — „Beesüld ellenségedet, ő mondja ki hibádat.“

821. A calvo ad calvum: A kopaszról kopaszig — „Gyökestről, tövestől.“

822. A capite usque ad calcem, vagy a planta pedis usque ad verticem describere aliquid: Valamit tetőtől talpig leírni.

823. A fronte atque a tergo; „Elöl hátul.“

824. Ab equis ad asinos; „Lóru szamárra“ — rosszabb helyzetbe jutni.

825. Ab ovo usque ad mala (Hor.): Tojástól almáig (a római lakomáknál adott első ételtől utolsóig — „Kezdettről végig“ — „A-tól Z-ig.“

826. A lineis excidere (Tertull): „Kijöni a kerékvágásból“ — az igaz utról eltérni.

827. A signo v. scopo aberrare (Lucret.): A kitűzött jeltől vagy czéltől eltérni (ugyanily értelemben.)

828. Ab asinis ad boves transcendere (Plaut.): Szamárról ökörre jutni — jobb helyzetbe jöni.

829. Ab ovo Leda e incipere (Quinct.): Leda tojásánál (melyből Kasztor és Pollux eredt) kezdeni — „A dolognak nagy feneket keríteni“ — „Ádám és Évánál kezdeni.“

830. Non est fumus absque igne: Nincs füst tűz nélkül — „Közel a füst a láng-hoz.“

831. Ego tibi de alliis loquor, tu respondes de caepis: En véled fokhagymáról beszélek, te meg vöröshagymáról szölsz — „Mást beszél Bodóné, mikor a bor árát kérik.“

832. De occultis non judicat ecclesia (Tantétele az egyházi jognak): Elrejtett bűnök felett nem ítél az egyház — meg nem gyónt bűnökre nem lehet büntetést mondani.

833. De mortuis nil nisi bene: A holtakról csak jót kell beszélni — „Holtakra ne szölj.“

834. De meliore, de optima etc.:

nota est (Cic. és mások): A jobb, a legjobb oldalról ismeretes (eredetileg borról, későbbben emberekről is).

835. De grege illo est (Terent.): Ugyanazon nyájból való — „Egy fajtából való.“

836. De nocte consilium: Éjjel jő a jó tanács — „Bölcsebb a reggelre halasztott tanács.“

837. Manum de tabula: Vedd a kezdet a tábláról — ne nyulj hozzá! — „Hadd abba!“

838. De alieno liberalis (Seneca): Bőkezű a máséból — „Könnyű a máséból adakozni.“

839. De alieno corio ludere (Martial): Más bőrére játszani — „Könnyű más bőrből hársat hántani.“

840. De fructu arborem cognoscere: Megismerni a fát gyümölcséről.

841. De facie nosse (Cic.): Arczáról megismerni.

842. De gradu de jicere (Cic. és Quint.): „Kihozni a kerékvágásból“ — valakit zavarba hozni.

843. Sexagenarios de ponte de-

jicere: A hatvanéveseket a hidról (a szavazás helyéről) lelökni — az öregeket mint használatlanokat az államügyektől elmozdítani.

844. De lana caprina loqui v. certare (Hor.): A kecske szőréről beszélni vagy vitatkozni — haszontalanságokról szólni — „Szalmát csépelni.“

35. §.

Folytatás.

845. Aquam e pumice postulas (Plaut.): A tajtkötől vizet követelsz — valakitől olyat kívánsz, ami neki sincs.

846. Bonae leges ex malis moribus procreantur (Macrobius): Rosz erkölcsökből erednek a jó törvények — „Legjobb törvény legroszabb erkölcsökből származik.“

847. Ex aequo da omnibus: Mindeniknek egyformán adj — mindenki iránt légy igazságos és részrehajlatlan.

848. Ex cantu dignoscitur avis: Énekéről ismerhetni a madárra — „Madarat szólásán, fazekat kongásán.“

849. Nudus, ut e bulga matris (Lu-

cilius): „Anya-szült-meztelen“ — igen igen szegény.

850. Arcem ex cloaca facere (Cic.): Árnyékszékből várat csinálni — „A szunyogból is bikát csinál“ — apróságoknak nagy fontosságot tulajdonítani.

851. Ex habitu cognoscere: Tartásból megismerni.

852. Ex stipula cognoscere: A gabonaszárból megismerni.

853. Ex fronte perspicere (Cic.): Homlokáról megismerni.

854. E naevo cognoscere aliquem (Cic.): Valakit arczfoltjából, azaz hibáiból megismerni.

855. Gemmas ex alieno littore petere (Sen.): Idegen tengerparton drágaköveket keresni.

856. Bolum alicui eripere e faucibus (Terent.): Valakinek a falatot kivenni a szájából — megfosztani attól, mit már bizonyosnak hitt.

857. E nassa escam petere (Plaut.): Halborító-kasból eledelet venni — Veszélyes uton célhoz érni.

858. *Eximere alicui e manu manubrium* (Plaut.): Valakinek kezéből a fogantyut kivenni — megfosztani az alkalomtól céljának kivitelére.

859. *Nulla dies sine linea* (Titusz császár jelmondata): Egy nap se muljék vonal, azaz valamely jó cselekedet nélkül — „Nincs oly nap, melyen valami jót ne cselekedhessünk.”

860. *Nulla regula sine exceptione*: Nincs szabály kivétel nélkül.

861. *Vinalia sine vino expediri non possunt* (Varro): Bor nélkül nem tarthatatik borünnepély.

862. *Senator absque provocatiōe, legatus sine mandatis* (Cic.): Tanácsbeli meghívás, követ megbízás nélkül — ember, ki mindenhova tolakodik, anélkül hogy hivatnék vagy képesség volna benne.

863. *Caput sine lingua est*: Fej nyelv nélkül — hallgat — semmit sem lehet belőle kivenni — „Kukkot sem szól.”

864. *Nemo sine vitiis nascitur* (Hor.): Senki sem születik hiba nélkül — „Senki sincs hiba nélkül.”

865. *Aedilitatem gerit sine po-*

puli suffragio (Plaut.): Aediliszi (rendőrségi) hivatalt visel, anélkül hogy a nép választotta volna — idegen házban rendelkezni.

866. Sine Cerere et Baccho friget Venus (Terent.): Ceresz és Bacchusz nélkül fázik Venus — „Bor, pecsenye nélkül a szerelem meghűl.”

867. Sine ira el studio: Harag és indulatosság nélkül — részrehajlatlanul.

868. Sine loco et anno: A hely és évszám megnevezése nélkül.

869. Conditio sine qua non: Oly feltétel, mely nélkül valami átaljában nem történhetik.

870. Messe tenus propria vive (Persius): Saját aratásod szerint élj — „Kevéssel érd be.”

871. Cantabit vacuus coram latrone viator (Juv.): A szegény vándor a haramia jelenlétében is éneklend (semmije se lévén, nincs mit félteni) — „Nincs a szegénynek féltő marhája.”

872. Pica cum lusciniá certat, epops cum cygnis (Juv.): a szarka a csa-

logánynyal, a bűdösbanka a hattyuval akar mérközni (nevetséges szándék).

873. *Sapiens sua bona secum fert* (Bias): A bölcs mindenét magával hordja.

874. *Tecum habita*: Magadnál lakjál — maradj otthon — seperj saját ajtód előtt —
— „Kiki legjobban tudja maga dolgát.“

875. *Nec sine te, nec tecum vivere possum*: Se nélküled, se veled nem tudok élni.

876. *Ulula cum lupis, cum quibus esse cupis*, vagy: *Consonus esto lupis, cum quibus esse cupis* (német közmondás után): „Ki farkassal tart, annak vonitni kell.“

877. *Cum grano salis*: Só-morzsával — egy csepp észszel vagy élczczel.

878. *Pro incerta spe, certa praemia* (Sallust.): Bizonyos előny jobb bizonytalan reménynél — „El ne hagyj bizonyost bizonytalanért.“

879. *Si Deus pro nobis, qui contra nos*; Ha Isten mellettünk, ki ellenünk! (Biblia igéje — gróf Széchenyi István jelmondata.)

880. Tussis pro crepitu: A köhögés szélfuvásnak mondatik (midőn t. i. valaki rosz tetten rajta kaptva, zavarában állítja, hogy egészen ártatlan dolgot akart elkövetni.

881. Pro aris et focis pugnare: Az oltárért és családi tűzhelyért harczolni.

882. Leonum animus prae se ferre (Lucian): Oroszlánbátorságot mutatni — a vitézség látszatját szinlelni.

36. §.

Negyedik és hatodik esetet kívánók.

(*In és sub.*)

883. Asinus in paleas incidit: A szamár polyvába esett — valaki együgyűségében véletlenül szerencsés helyzetbe jutott — „Jobb egy marok szerencse mint egy zsák ész.”

884. Animus in pedes cecidit: Bátorsága lábába esett — „Szárába szállott a szíve” — Ijedtében elvesztette eszét.

885. Viam in forum ignoras (Lucret.): Nem ösmered a piacra vezető utat — tévuton jársz.

886. In Capitolium ascendere (Cic.): A Capitolra lépni (mint ez a hadvezérek diadalmeneteinél történt) — „Diadalt ünnepelni“.

887. In caducum parietem inclinare: Törékeny falra vagy gyöngé botra támaszkodni — bizni magát valakire, ki nem tud, vagy nem akar segíteni — „Nádszálla támaszkodni“.

888. In diem atrum incurrere (Luc.): Vésznapba futni — a szerencsétlenség torkába robbanni.

889. De calcaria in carbonariam decurrere (Tertull.): A mészégetésből szénégetésbe futni — egy életmódot a másikkal, ép oly szegénynyel felcserélni — „Cseberből vederbe hágni.“

890. Pascitur in vivis livor, post fata quiescit (Ov.): Az irigység az élön függ, halál után megszűnik.

891. In tranquillo esse (Terent.): Csendes tengeren hajózni — biztosságban lenni.

892. In vado esse (Terent.): Sekély vízben, tehát veszélyen kívül lenni.

893. *Cedere in cursu* (Cic.): Futás-közben elesni — célját el nem érni.

894. *In eodem valetudinario jacere* (Sen. és Tac.): Ugyanazon kórházban fektüdni — szintoly betegségben szenvedni.

895. *Astutam vapidum servas sub pectore vulpem* (Persius): Romlott szivedben a róka ravaszságát rejted — „Vásott ficzkó“.

896. *Sub cultro liquit*. (Hor.); Kés alá bocsátotta magát — Kés alatt van, mint az áldozásra szánt állat — „Torkára forrott.“

897. *Asinum sub freno currere docere*: A szamarat lókantárra tanítani — Hasztalan fáradozni.

898. *Sub alieno arbore fructum legere* (Liv.) Idegen fa alatt gyümölcsöt szedni — mások fáradságából hasznót huzni.

899. *Manum habere sub pallio* (Quinct.): Kezét köpenyében elrejtve tartani — gyengeségből vagy félelemből nem cselekedni.

VIII. Igehatározók.

37. §.

900. *Animo nunc huc, nunc fluctuat illuc* (Virg.): Kedélye őt majd ide, majd oda hajtja — „Mindenfelé kapkod“.

901. *Heri servus, hodie liber*: Tegnap még rabszolga, ma szabad ember.

902. *Hic haeret aqua* (Cic.): Itt akad meg a víz — „Itt a bökkenő!“

903. *Hic Rhodus, hic salta*: Itt van Rhodus, itt ugorjál! — itt van az alkalom, hol kimutathatod ügyességedet.

904. *Hinc illae lacrymae* (Terent., Cic., Hor. és mások): Innen tehát a könnyek! — Most ismerem csak valódi okát.

905. *Intus Hecuba, foris Helena*: Belülről Hekuba, kívülről Helena — Szép, de gonosz nő. (Hekuba, Priamus neje hires volt rutságáról és rossz jelleméről, valamint Helena szépségéről) — „Szép kívül, de ördög belül“.

906. *Longe aliter catuli olent*,

longe aliter sues (Plaut.): Kutyakölyöknek egészen más a büze, mint a malacznak — Mindenre ragad már születésétől valami, miből megismerhető eredete, vagy környezete, melyben felnevelkedett.

907. *Nusquam est, qui ubique est* (Seu.): Sehol sincs, ki mindenütt van — ki mindenfelé jár, sehol sincs otthon — ki minden tudományban gázol, egyet sem ért alaposan „Mindenhez látó, semmivel bíró“.

908. *Ubi amici, ibi opes* (Plaut.): Hol barátok vannak, segéd források is vannak.

909. *Ubi uber, ibi tuber* (Apulejus): Ahol gazdagság, van felfuvalkodottság — „Sok kevélyt, bolondot csinál a gazdagság“ — „Pénzt rut kevélység szokta követni“.

910. *Ubi bene, ibi patria*: „Hazája embernek, hol jól vagyoni dolga“.

911. *Ubi meum invenio, ibi vindico* (Jogielv): Ahol sajátomat találok, ott követelem.

912. *Ubi quis dolet, ibidem et manum habet*: Ahol kinek fáj, ott tartja kezét — „Kiki ott vakarja, ahol viszket“.

913. *Quo me vertam, nescio* (Cic.

és mások): Nem tudom, [hova menjek, kihez forduljak.

914. *Non semper feriet, quocunque minabitur, arcus* (Hor.): Nem mindig oda talál a nyíl, hova czéloztatott — „Reménység, nyereség nincsen mindig egy vágásban“.

915. *Quo res cunque cadunt, semper stat linea recta*: Történjék bármi, mindig az egyenes uton maradok — „Legjobb az egyenes ut“.

916. *Quo me cunque rapit tempestas, deferor hospes* (Hor.): Bárhova vezessen a sors, csak vendégként leszek ott — nem mint ellen jövén, mindenütt szívesen látandnak.

917. *Nos alio mentes, alio divisimus aures* (Catull.): Másfelé járt eszünk, másfelé fülünk.

918. *Undecunque lucrum captant*: Mindenhonnan hasznót huznak — mindből pénzt csinálnak (czélzás rossz ügyvédekre, orvosokra stb.) — „Még a pörnyéből is pénzt teremtene“.

919. Tam infausti ominis, quam noctuae (Cic.): Ez oly baljóslatu, mint a bagoly megjelenése vagy huhogása. (Vakhit.)

920. Ne Jupiter quidem omnibus placet: Még Jupiter se tetszik mindenkinek — „Isten sem tehet mindennek eleget.“

921. Ne eruditum quidem illum pulverem attigit (Cic.): Ama tudósnek még csak porát sem érintette — „Annyit ért hozzá, mint hajdu a harangöntéshez.“

922. Ne gleba ei est agri ad locum sepulturae: Még sirjához való földje sincs — „oly szegény mint a templomba szorult egér“ — „Talpalattnyi földje sincs.“

923. Ut lupus ovem amare: Sze-
retni mint farkas a bárányt — önzésből.

924. Laudare nimis mane: Korán
dicsérni — „Lementével dicsérd a napot.“

IX. Kötszavak.

38. §.

Nec, et, aut, an, ve, vel,

925. *Necessitati nec Deus ipse repugnat*: A szükségnek az Isten maga sem áll ellent — „Nincs a szükségnek szabott törvénye.“

926. *Mihi isthic nec seritur, nec metitur* (Plant.): Itt számomra se nem vetnek, se nem aratnak — ez engem nem illet — rám nézve közönyös.

927. *Nec sibi, nec aliis utilis* (Cic.): Se magának, se másoknak hasznos — „Nem ér egy fapénzt.“

928. *Simul et dictum et factum*: Mondta s egyszersmind tette.

929. *Fas aut nefas*: Akár szabad, akár nem.

930. *Aut Caesar, aut nihil*: Vagy Czézár, vagy semmi — vagy a legmagasabbat elérni, vagy semmit — „Aut Czézár, aut Tóth Pál.“

931. Aut bibat, aut abeat (Cic. és mások): Igyék, vagy takarodjék — vesse magát alá a szokásnak.

932. Aut quinque bibe aut tres, aut ne quatuor (a régiek áldomása): Vagy öt, vagy három serleggel igyál, csak négygyel ne. (A rómaiknál és görögöknél 5 és 3 szerencsés számoknak tartattak.)

933. Qui cupit, aut metuit, non liber est (Hor.): Kin remény vagy félelem uralkodik, nem szabad — „Ha félsz, meg nem élsz“ — „Belé veszt, ki reménységbe öli pénzét.“

934. Dives aut iniquus est, aut iniqui heres (Hieronimusz után való közmondás): A gazdag igazságtalan, vagy igazságtalannak az örököse — gazdagság gyűjtésében csak ritkán élnek az emberek egészen becsületes eszközökkel) — „Több szegényt látni jót, mint gazdagot.“

935. Albus, an ater sit, nescio (Cic.): Fehér-e vagy fekete, nem tudom — ő egészen ismeretlen.

936. Tros Rutulusve fuat (Ennius):

Legyenek tróiak vagy rutnlok. (Fuat: régi alak s i t helyett).

937. Vel caeco apparent (Quinct. és mások). „Ezt a vak is belátja.“

938. Vel cum pulvisculo (sc. au-ferre rem) [Plaut]: Valamit a legkisebb porszemig elvinni — semmit hátra nem hagyni — „Fenékig kiüríteni.“

39. §.

Cum, dum, si, nisi, quasi, quia.

939. Duo cum faciunt idem, non est idem: Ha ketten is ugyanazt teszik, még sem ugyanaz — két embernek hasonló cselekedeténél az indokokat és más körülményeket is tekintetbe kell venni, miután csak így lehet mindenik tettének értékét vagy értéktelenségét megítélni.

940. Aquam plorat, cum lavat, fundere (Plaut.): Siratja, midőn mosdik, a használt vizet — „Kupáját sem öblíti meg; fél: hogy vize elfogy.“

941. Facile, cum valemus, recta consilia dare (Terent.): Könnyű betegnek

jó tanácsot adni, ha egészségesek vagyunk — „Könnyebb tanácsot adni, mint venni“ — „Adnak tanácsot, de nem adnak kalácsot.“

942. *Tua res agitur, paries cum proximus ardet* (Hor., Liv. és Sallust.): A te dolgod is veszélyeztetve van, midőn a szomszéd fala ég — „Te is félj, mikor a szomszéd háza ég.“

943. *Quid domini faciant, audent cum talia fures?* (Virg.): Mit tegyenek az urak, midőn a cselédség is effélet tenni merészkedik?

944. *Saperdae nobis videmur, esse, quum simus sapi* (Varro): Bölcsseknek akarunk látszani, halott csak haszontalan mosók vagyunk.

945. *Dum spiro, spero*: Mig lehellek, remélek — „Addig remél az ember, mig benne a lélek.“

946. *Aegroto, dum anima est, spes est* (Cic.): A beteg mig él, remél — „Holtig remél az ember.“

947. *Dum moliuntur, dum comuntur, annus est* (Terent.) ugy szinte, *Dum lavantur, comuntur, annus est*: Mig

indulnak, mosdanak és fészülködnek, elmulik az év. (Hiu és piperéző hölgyeknek szól, kik öltözésükre tulzottan sok időt vesztegetnek).

948. *Dum pastores odia exercent, lupus intrat ovile* (Hospitalius): Mig a juhászok czivódnak, a juhólba farkas megy — „Béke orvosság, a czivódás méreg.“

949. *Dum vitat humum, nubes et inania captat* (Hor.): Midőn kerüli a földet, köd és gőz után kapkod, haszontalanságok miatt elfelejti a valót. (Horácz evvel rossz költőkre czéloz).

950. *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt* (Hor.): Midőn a balgatat bizonyos hibákat kikerül, az ellenkezőkbe esik.

951. *Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps* (Dionys. Cato): Édesen cseng a sip, midőn a madarász megfogja a madarat — hízeltető beszédnek nem kell hinni, mert közönségesen rossz szándék van vele összekötve „A szerfölött hízeltető vagy megsalt, vagy meg akar csalni.“

952. *Obscurus fio, dum brevis esse laboro* (Hor): Homályos (érthetlen)

leszek, midőn iparkodom rövid lenni. (az irályt illetőleg).

953. *Nux, asinus, mulier nil recte faciunt, si verbera cessent:* Dió, szamár és (gonosz) asszony nem használhatók, ha nem veretnek — „A pénz olvasva, az asszony véve jó.“

954. *O mihi praeteritos referat si Jupiter annos:* Vajha visszahozhatná Jupiter éltém elmúlt éveit!

955. *Etiam si Cato dicat (sc. non credo):* Még ha Kátó mondaná, sem hiszem. (Utikai Kátó iránt hitelességre nézve a rómaiak legnagyobb bizalommal viseltettek — „Higye, aki akarja.“

956. *Vivunt, quasi pro opibus suis efficiant moenia (Plaut.):* Ugy élnek, mintha kincseikből városokat építhetnének — „Ha árulnának, pénzen várakat is vehetne.“

957. *Maledicus a malefico non distat, nisi occasione (Quinct.):* A rosszatszólótól a rosszattévőig nem hibázik más, mint az alkalom (s ha az megvan, amaz is hajlandó lesz rosszát tenni).

958. *Nemo regere potest, nisi qui et regi* (Sen.), szinte:

959. *Non bene imperat, nisi qui paruērit imperio*: Az nem jó uralkodó, ki maga nem tud engedelmeskedni — „Aki jó szolga nem volt, nem lesz abból jó ur.“

960. *Piscis nequam est, nisi recens* (Plaut.): Semmit sem ér a hal, ha nem friss.

961. *Nemini fidus, nisi cum eo prius modicum salis absumpseris* (görög közmondás után): Addig ne higgy senkinek, míg vele jókora sót meg nem ettél — míg hosszabb társalgás után ki nem ismerted.

962. *Credo, quia absurdum est*: Elhiszem csak azért, mert nagyon ostoba. (Szólásmód, melyet olyan embernek tulajdonítanak, ki leginkább azt hajlandó hinni, ami a józan észszel a legnagyobb ellenkezésben áll).

40. §.

Ut, ne, quin, antequam, priusquam.

963. *Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas* (Ov.): Ha mindjárt

hiányzik is az erő, mégis dicsérendő a jó akarat.

964. *Orandum est, ut sit „mens sana in corpore sano“* (Juv.): Kérendő, hogy „ép lélek ép testben legyen“ — (a nevelésben a szellem kiképeztetése mellett, nem kell a test edzését elhanyagolni).

965. *Qui annititur, ut auream quadrigam sibi comparet, unam certe rotam assequetur*: Ki azon van, hogy magának arany kocsit szerezzen, legalább egy kereket nyerend.

966. *Tam fatuus, ut etiam regnare possit* (Sen.): Oly bolond, hogy király is lehetne (már t. i. a bolondok között). [E közmondás közel áll Oxenstierna mondatához: „Fiam, csudálkoznál, ha tudnád, mily kevés észszel kormányoztatik a világ“].

967. *Musas hortari, ut canant* (Auson.): A muzsákat serkenteni, hogy énekeljenek — valakit nógatni, hogy tegye meg azt, mit különben is hivatásánál fogva megtett volna — „Nem kell a czigányt lopásra tanítani.“

968. *Sumptus censum ne superet* (Plaut.): A kiadás fölül ne mulja a jöve-

delmet. (Alapelv minden jó állam- és háztartásban) — „Addig nyujtózzál, meddig a pokrócz ér.”

969. *Salem et mensam ne praetereas* (görög közmondás után): Ne menj el (barátod) sőtartója és asztala mellett — ne vesd meg, mivel barátod megkínál; vedd tekintetbe körülményeit és szokásait.

970. *Ne nimium callidum hoc sit modo* (Terent.): Nem kell tulfortélyosnak lenni. Ha *callidum* helyett *calidum* tétetik, annyit tesz. Nem kell tulhevesnek lenni — „Lassan járj, tovább érsz.”

971. *Ne mihi Suffenus essem* (Cattull.): Nem szeretnék magamnak Suffenus lenni — nem akarnék mint ama jelentéktelen római költő magam dicsőítője és csudálója lenni.

972. *Ne sis patruus mihi* (Hor.): Ne légy szigorú bátyám — légy elnézéssel hibáim iránt.

973. *Videant consules, ne quid detrimenti respublica capiat*: A konzulok azon legyenek, ne hogy az államkárt szenvedjen — kik valamely intézet élén állnak, mozdítsák elő annak javát.

974. *Aliis ne feceris, quod tibi*

fieri non vis: „Amit nem akarsz, hogy mások veled tegyenek, azt te se tedd másokkal.“

975. Quod dubites, ne feceris (Cic.): Semmit se tégy, mi felett nem vagy tisztában.

976. Quod aliis vitio vertas, ipse ne feceris: Mít másokban kárhoztatsz, magad se tedd.

977. Ne quid nimis: Ne mértéken tul — „Keveset a jóból.“

978. Ne puero gladium: Gyermekek nem kell kardot adni — senkit sem kell olyasmivel megbizni, mihez nem ért — „Nem gyermek kezébe való a kés.“

979. Ne sutor ultra crepidam: „Varga a kaptánál ne tovább“ — „Ne fogj hozzá, ha nem mesterséged.“

980. Ne cuivis dextram inieceris: Ne szoríts mindenkivel kezet — óvatos légy barátod megválasztásában — „Szived hire nélkül kezet ne adj.“

981. Nullus liber tam malus est, quin parte aliqua prodesse queat (Plin.): Nincs oly rossz könyv, mely valamikép

hasznos nem lehetne — minden könyvből lehet valamit tanulni.

982. *Ad consilium ne accesseris antequam voceris* (Kátó egyik életszabálya): Ne menj tanácskozásba, ha nem hínak — ne légy tolakodó — „Tanácsot ne adj, ha nem kérnek.“

983. *Antequam incipias, consulta* (Sall.) Mielőtt valamihez fogsz, gondold meg.

984. *Priusquam mactaris, excorias* vagy: *Priusque jugulata sunt, excorias*: Mielőtt még az állatot megölted, már nyúzod — előre örülsz oly dolognak, miről még nem vagy bizonyos, hogy eléred-e — „Előre iszik a medve bőrére“.

MÁSODIK SZAKASZ.

Közmondáscsoportok a mondattan egyes részeihez.

41. §.

A melléknevek semleges többesszámának használata.

985. *Amicorum communia omnia* (Terent. és Cic.): Barátok között minden közös legyen — A lelkek egyetértése a tulajdon közös használatában is mutatkozzék.

986. *Labor vincit omnia* (Virg.): A munka mindent legyőz — megfeszített munka által legyőzetik minden akadály — „Keveset adnak munka nélkül“.

987. *Non multa, sed multum* (Salust.): Ne sokfélét, hanem sokat — „Keveset szól, de fontosan“. (Intés írókhoz, tanítókhöz stb., hogy ne sokat, hanem jól teremtsenek.

988. *Naturalia non sunt turpia*:

A természetes (a természet törvényeivel meg-
egyező) nem gyalázatos.

989. *Minuunt praesentia famam*
(Claud.): A jelenvaló, mindig szemeink előtt
levő, veszt érdekében — amit különben nagyra
becsülnénk, gyakran alig méltatjuk figyelemre,
mert közel levén, hozzá szoktunk látásához, tár-
salgásához.

990. *Alia dicunt, alia faciunt*:
Máskép beszélnek, máskép cselekednek — „Mon-
dani és mivelti kétféle“.

991. *Livor summa petit* (Ov.): Az
irigység a legmagasabbra vágyik — irigy embe-
rek közönségesen nem magok körül, hanem ma-
gok fölé néznek; maguknál magasabban álló
személyekre tekintenek.

992. *Contraria contrariis pel-
luntur* (Hippokratesz mondata): Minden baj
ellenkezőjével üzetik el.

993. *Similia similibus curantur*
(Hasonszenvi tan): Minden baj hasonlóak elő-
idézése által gyógyíttatik.

994. *Ex praeteritis praesentia
aestimantur* (Quinct.) A jelent a múltból
lehet legjobban megítélni.

995. In puris naturalibus: Egészen természeti állapotban, azaz: meztelen.

996. A bonis bona discere: Jótól jót tanulni.

997. Deo fortuna eque omnia committere: Istenre s a sorsra mindent bízni — „Ki Istenben bíz, meg nem csalatkozik“.

42. §.

Második és hatodik esetet kívánó mellékevek.

998. Vis consilii expertus mole ruit sua (Hor.): Hatalom belátás nélkül saját sulya alatt roskad össze — valamely uralkodóháznak botorsága a trón elvesztésével boszulja meg magát — „Ész jobb erőnél“ — „Erő, ész nevel tartományokat“.

999. Somni plenus: Teli álmokkal — ábrándozó — képzelődő — ostoba.

1000. Contenti simus hoc Catone (Sueton): Elégedjünk meg ezen Kátóval — Nyugodjunk meg viszonyainkban, amint épen vannak.

1001. Culleo dignus est: Megér-

demli a zsákot (mint az apagyilkos, kit a rómaiaknál bőrzsákba varrtak, és a vízbe dobtak — „Akasztófára való“.

1002. *Non uno culleo dignus: A zsákra sem érdemes* — „Semmirekellő“.

1003. *Quanto mirabiliora, eo fide digniora: Minél csudálatosabb, annál hitelesebb; már t. i. az olyan emberre nézve, ki a csudálatost szereti hinni.*

1004. *Maxima quaeque domus servis est plena superbis (Juv.): Minden nagy ház teli van kevély szolgákkal.*

1005. *Quod non opus est, asse carum est: Mire nincs szükségünk, az fillérért is drága.*

1006. *Caput cerebro vacuum: Fej agyvelő nélkül* — Fürtfejü — „Fürtvelejü.“

43. §.

Részeltető második eset *nemo, nihil* stb. szavaknál.

1007. *Nemo mortalium omnibus horis sapit: Nincs halandó, ki minden idő-*

ben böles volna — „A böles is hétszer botlik egy nap“.

1008. *Nihil boni paries, aquam bibens* (Halicarnassusi Demeter után): Nem fogsz nagyot véghez vinni, ha csak vizet iszol — „Viz-italtól nád terem az orrodban“.

1009. *Plus aloes, quam mellis habet* (Juv.): Több benne az áloe, mint a méz. „Méz alatt méreg, szép almában féreg“ — (Valamely épen nem szeretetreméltó nő jellemzésére).

1010. *Semper Africa novi aliquid apportat*, vagy: *Lybia semper novi aliquid adfert* (Plinius és mások): Afrika mindig hoz valami újat. (Rómának Afrikával való háborúi korában eredt közmondás).

44. §.

Esse a második esettel.

1011. *Amicorum est, admonere mutuum* (Sen.): Barátok kölcsönösen jóra buzdítsák egymást — „Nem jámbor barátság, melyért megbántod Istenedet.“

1012. *Pauperis est, numerare pe-*

cus: A szegény ember dolga, megszámlálni marháját — kinek elég van, annak nem szükség minden csekélységgel gondolni — „A gazdagnak nincs száma göbolyös marháinak“ — „Maga se tudja pénzének számát.“

1013. Boni pastoris est, tondere pecus, non deglubere (Sueton szerint Tiberius császártól ered): A jó pásztor dolga juhait megnyírni, de nem megnyuzni — szabad ugyan a népet adóval megterhelni, de nem tulterhelni — „Juhot nyírni, nem nyuzni kell.“

1014. Sarcinatoris est, summum suere centonem optime (Lucilius): A foltozó szabónak az utolsó foltot is a legjobban kell felvarrni — mindenki dolgaiban a legkisebbet is gondosan teljesítse.

1015. Boni poetae est, in extremo actu esse optimum: Jó költőnek, műve utolsó felvonásában kell a legjobbat hozni — „Végin pattan az ostor.“

1016. Non est ejusdem et multa et opportuna dicere: Nem egy az, sokat és jól mondani.

45. §.

Igék, melyek más esetet kívánnak, mint más nyelvekben.

1017. Stultum est, patrem interficere et filio parcere (Herodot szerint Cyrustól ered): Ostoba dolog, az apját megölni s fiát megkímélni (miután a megsemmisített ellenség gyermekei s követői boszut forralnak).

1018. Figulus figulo invidet, faber fabro: Fazekas fazekasra, „Kovács kovácsra irigykedik.“

1019. Fortes fortuna juvat (Cic. szerint Enniustól): A szerencse az erőseknek segít — „Bátor szivekkel társalkodik a szerencse.“

1020. Partes sequitur ventrem (Római jogi közmondás): „Amely gyermek megijed, anyja ölébe siet.“ — Rabnő gyermeke anyja sorsát követi, s ez utóbbi gazdájának a tulajdona.

1021. Nulla fides pietasque vis, qui castra sequuntur (Hor.): Téborda menő férfiaknál nincs hűség és jámborság.

1022. *Naturam sequere*: Természet szerint élj!

1023. *Artem qui sequitur, raro pauper reperitur* (Cic). Ki művészetének vagy mesterségének él, ritkán találta szegénynek — „Minden mesterségnek arany a feneke.”

1024. *Utitur manu sinistra* (Catull. és mások): Bal kezét használja — nem az igazi eszközökkel él.

1025. *Sapientes sunt, qui veteri vino utuntur* (Plaut.): Okosak azok, kik ó bort isznak — kik ó bornak elsőséget adnak az új felett.

1026. *In re mala, animo si bono utare, adjuvat* (Plaut.): Szerencsétlenségben igen üdvös, ha meg tudod tartani egykedvűségedet.

1027. *Nullum mendacium, quod teste careat* (Plin.): Nincs hazugság, melynek tanuja nem volna.

1028. *Optimum, aliena insania frui* (Plin.): Legjobb, más ostobaságán tanulni.

46. §.

Az igenevek használata.

1029. *A mantes amentes sunt*: A szerelmesek bolondok — „A felettébbvaló szerelem nem sokat különbözik a bolondságtól.”

1030. *Pecuniosus etiam nocens non damnatur* (Cic.): A pénzes ember, ha rosszat is tesz, nem ítéltetik el.

1031. *Lepus apparens infortunatum facit iter*: Rögtön föltünő nyul szerencsétlenné teszi az utazást — az országuton keresztül futó nyul szerencsétlen utazást jelent (így tartja az előítélet).

1032. *Magistratum gerens, audi juste et injuste*: Ha hivatalban vagy, hallgasd ki az igazat és igaztalant.

Sir. 11, 8: „Ne ítélj, mielőtt kihallgatad a dolgot, hadd az emberek előbb kibeszéljen magokat.”

1033. *Te ipsum non alens, canes alis*: Magadnak nincs kenyered, és kutyákat hizlalsz.

1034. *Te ipsum continens im-*

pera : Csak ha magadon tudsz uralkodni, uralkodjál!

1035. *Novos parans amicos, ne obliviscere veterum*: Uj barátokat szerelve, ne feledd a régieket — „Uj barátért el ne hagyd a régit.“

1036. *Aliis prospiciens, non sibi*: Másokról gondoskodik, magáról nem — „Másnak világít, maga sötétben ül.“

1037. *Vivat sequens*: Éljen a következő!

1038. *Absens carens*: A távollevő nélkülöző — ki nem jön annak idejében, arra nincsenek figyelemmel.

1039. *Homo semper contradicens* (Galenus): Mindig ellentmondó ember.

1040. *Beati possidentes*: Boldog birtokosok. (Igy nevezték a római jogban azokat, kik valamely peres ügy kezdeténél a peres tárgy birtokában vannak, s ez által többféle előnnyel bírnak).

1041. *Nolens volens*, úgy szinte: *Volens nolente animo*: „Akarva nem-akarva“ — „Akár akar, akár nem“ — a körül-

mények kényszerűségénél fogva kénytelen így vagy úgy cselekedni.

1042. *Vivus vidensque perire* (Terent. és Cic.): Élve és látva elveszni.

1043. *Hereditas viventis non datur* (Római jogi közmondás): Még élőtől nem jut örökség.

1044. *Fici cadunt in os comedentis*: Ha enni akar, szájába esik a füge — „Várja míg szájába repül a sült galamb.“

1045. *Fascinantium more laudare* (Plin.): Boszorkányok módjára valamit dicsérni, azaz: ártani való szándékból.

1046. *Volenti non fit injuria* (Jogielv Jusztnián pandektáiból): Az akaróval nem történik igazságtalanság — aki beleegyez, hogy valamely jogsértés történjék rajta, az nem tehet panaszt.

1047. *Sapienti sat* (satis est): Annak, ki a dolgot érti, elég — nincs szüksége további magyarázatra — „Nem kell a bölcslet tanács-csal terhelni.“

1048. *Sero venientibus ossa*: A későn érkezők csak a csontokat kapják — „Aki későn jő, csont a fölöstököme.“ — Ezen köz-

mondást a magyar ember így is használja: „Tarde venientibus ossa, annak is a rosza.”

1049. *Vigilantibus jura sunt scripta* (Jogiközmondás); A törvények azok számára irattak, kik megtartják.

1050. *Eleusina servat, quod ostendat revisentidus* (Sen.): Eleuzisz mindig tart valami ujat, mit a visszatérőknek mutathasson. (Eleuzisz görög város Ceres templomával és azon titkos isteni szolgálattal, melyet eleuzi titkoknak neveztek.) — Ne legyen az ember tudományának és titkainak közlésében igen pazar.

1051. *Calcar addere currenti* (Ov. és mások); Futásban levő lovat sarkantyuzni — valakit teendőjének teljesítése közt ösztönözni, hogy minden erejét használja.

1052. *Esurienti leoni praedam exsculpere* (Lucilius): Éhező oroszlán martalékát elragadni — hatalmas embernek kárt téve, magát az ő bosszujának kitenni,

47. §.

Folytatás.

1053. *Calcat jacentem vulgus* (Sen.); A földön heverőt tiporja a nép — a tönkre jutott vagy különben szerecsétlen embert gyakran még csufolják is.

1054. *Fricantem frica*: Aki téged örvendeztet, azt örvendeztesd te is.

1055. *Me absentem percutiant* (Diogenes): Üssenek ha nem vagyok ott.

1056. *Corvum delusit hiantem* (Hor.) Kinyittatja a holló csőrét, de rászedi, nem ad neki semmit — ígér valamit, de nem adja meg.

1057. *Fumantem nasum ursi ne tentaveris* (Martial); A dülófúló medve szájához ne közeledjél — kerüld a dühöngő embereket.

1058. *Plures adorant solem orientem, quam occidentem*; Többen imádják a felkelő, mint a lenyugvó napot — inkább simulnak ahhoz, ki készül hatalomra vergődni, mint ki azt nem sokára már elveszti.

1059. *Vinum senem etiam vel nolentem saltare compellit* (görög vers után): A bor a vénet is, ha nem is akar, tánczra készti — „Még a vén embert is tánczba viszi a bor.“

1060. *Terram continentem incolentes mare desiderant*: Kik száraz földön laknak, tengerre kíváncsoznak — az ember gyakran maga állapotjával meg nem elégedvén, a másét kívánja — „Szomszéd falat, jobb darab.“

1061. *Timeo Danaos et dona ferentes* (Virg.): Nem hiszek a Danaoknak, még ha ajándékot hoznak sem. (Azon fegyveres katonákat rejtő nagy fa-lóra vonatkozik, melyet a görögök a trójaiak vesztére Ilion előtt hátrahagytak.)

1062. *Surgentem auscultare a venam*: „A fű növést is hallja“ — aki mindent jobban akar tudni és észlelni másoknál.

1063. *Stante pede*: Álló lábbal — azonnal — mindjárt!

1064. *Ama tanquam osurus, oderris tanquam amatorus* (Cic. után Bias): Szeress, mintha gyűlölni, és gyűlölj, mintha sze-

retni akarnál — ne túlozz se a szeretetben, se a gyűlöletben; maradj mindig a középuton.

1065. *Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo* (Hor.): A nádály mindaddig el nem hagyja az ember bőrét, míg tele nem szívta magát vérrel — kincsvágyók telhetetlenek.

48. §.

Folytatás.

1066. *Arcus tensus rumpitur*. Ha az íjat nagyon megfeszítik, eltörik — vagy elszakad.

1067. *Jucundi acti labores* (Cic.): Kellemes a megtett munka — „Munka után méz a nyugalom.“

1068. *Benefacta, male locata, malefacta habentur* (Ennius): Roszul alkalmazott jótett, rosztettnek vehető.

1069. *Male parta, male dilabuntur* (Plant.): Roszul kezdett dolog, roszul végződik — „Ebül kezdi, komondorul végzi.“

1070. *Nitimur in vetitum semper cupimusque negata* (Ov.): Mindig

a tiltott után iparkodunk, s a megtagadott dolog után vágyódunk — „A tilalmas mindenkor jobbizü.“

1071. Dulce inexpertis cultura potentis amici, Expertus metuit (Hor.): A tapasztalatlan kellemesnek gondolja a hatalmas barátokkal való társalkodást, tapasztalt kerüli azokat — „Nem jó nagy urral egy tálból cseresznyét enni.“

1072. Laboriosis occupatus in nugis: Igen szorgalmas haszontalan dolgokban, melyek se neki, se másnak nem használnak.

1073. Praelio victus, non bello (Cicilius szavai): Legyőzött egy csatában, de nem egész hadjáratban — nagy dologban valamely csekély veszteség nem határoz még az egész felett.

1074. Rota plaustrum male unctum stridet: Roszul kent kerék nyikorog — „Ugy forog a kerék, ha kenik.“

1075. Aëre et rore pastus: Levegővel és harmattal táplált — aki nem bír meg semmit — elkényesztett ember.

1076. Nemo propheta acceptus

in patria sua: Senki se próféta maga házájában.“

1077. *Vae victis*: Jaj a legyőzötteknek! (E kifejezést használták a gallusok azon arany mérlegelésénél, melylyel elvonulásuk előtt a rómaiak tartoztak nekik.)

1078. *Nemo natum novit* (Cic. és Sen.): Senki ez ember létéről nem tud — tel-
teljesen ismeretlen.

1079. *Repente oritur non expectatum* (Utánzása ezen német közmondásnak „Un-
verhofft kommt oft.“): Megesik gyakran a vá-
ratlan dolog is.

1080. *Tetigit lapidem a cane morsum*: Oly követ érintett, melyet veszett
kutya mart meg — oly dühbe jött, hogy nem
lehet csillapítani.

1081. *Segnius expediunt com-
missa negotia plures*; Többekre bízott
dolog annál lanyhábban végeztetik — „Sok
bába közt elvész a gyermek.“

1082. *Manet alta mente repos-
tum* (Virg.): Az ész mélyébe van eltéve — ez
el nem felejtetik — „Mélyen szívébe van
vésve.“

1083. *Nata ad semen respondent* (Sen.): Az aratás megfelel a vetésnek — jóból ó, roszból rosz lesz — „Amint vetsz, úgy aratsz.“

1084. *Arrectis auribus adstant* (Virg.): Hegyesített fülekkel állnak itt — nagyon figyelnek — „Résen a füle“ — „Fülel mint a nyul a bokorban.“

1085. *De male quaesitis non gaudet tertius heres*: Roszul szerzett vagyon a harmadik örököst sem örvendeztetí — „Hamis keresmény kincse nem száll harmad örökösre.“

1086. *Nullum cum victis certamen et aethere cassis* (Virg.): A legyőzöttekkel és holtakkal nincs többé viadal — „Hadd nyugodni a holtakat.“

1087. *Tabula rasa*: Üres, írás nélküli levél.

1088. *Horis consecratum*: A hóráknak szentelve, azaz: vén.

1089. *Apertis tibiis* (Quinct.): Nyitott siplyukakkal — emeltebb hangon.

1090. *Clausis thesauris incubare* (Quinct.): Bezárt kincseken aludni —

kincseit szorgosan őrizni — fősvény — „Ugy
ül a pénzesládán mint a kotlós tyuk.“

1091. *Ire per extentum funem*
(Hor.): Kifeszített kötélén járni — egész vi-
gyázattal lenni, hogy sehova se ütődjék az
ember.

1092. *Perdere vinum infusa*
aqua: A bort vízzel elrontani — kezdetben
jó dolgot hibák elkövetése által elrontani.

1093. *Antica exclusum postica*
recipere: A főkapun visszautasítottat a há-
tulsó ajtón beereszteni — nyilvánosan vissza-
sított ajándékokat titkon elfogadni — megvesz-
tegetés.

1094. *Laudata pavone superbior*:
Büszkébb a megdicsért pávánál — „Kevély
mint a páva.“

1095. *Equidentes inspicere do-*
nati: Megnézi az ajándékozott ló fogát —
ajándékozott tárgy értékét kutatni — „Ajándék
marhának nem kell fogát nézni.“

1096. *Coctum ab alio edere*: Meg-
enni, amit más főzött — más bűnéért lakolni.

1097. *Desistere ab incoeptis*: Va-
lamely vállalatot abban hagyni.

1098. *Neglectis urenda filix in-*
nascitur agris (Hor.): Elhanyagolt szán-
tóföldön csak megégetendő dudva nő — Kinél
a lélek kimivelésére semmi sem történt, csak
roszat fog eredményezni.

1099. *Miranda canunt sed non*
credenda poetae (Kátónak tulajdonított
vers): Csudálatos, de nem hiteles dolgokat éne-
kelnek meg a költők — nem kell mind azt hinni
mit a költők mesélnek.

1100. *Durate durandum* (Virg.): A
türendőt tünni kell.

49. §.

**Az állapotjegyzőnek és állapotjegyzőfelének
használata.**

1101. *De gustibus non est dis-*
putandum: Izlés dolgában nem kell vitat-
kozni — „Ki mint ízli, úgy hiszi.”

1102. *Cum principe non pugnan-*
dum: Felsőbbekkel nem jó vitatkozni (mert
mindig azoknak lesz igazuk) — „Nem jó nagy
urral egy tálból cseresznyét enni.”

1103. *Nulla aetas ad discendum*

sera (állítólag Cato Censorius mondata): Semmi korban sem késő a tanulás — bármily öreg az ember, tanulhat még — „Jobb későn, mint soha.“

1104. Gutta cavat lapidem non vis sed saepe cadendo: A csepp kivájja a követ nem erőszakkal, hanem gyakori esésével — „Sok csepp lyukat ver a kövön.“

1105. Docendo discimus: Oktatva tanulunk.

1106. Romanus sedendo vincit (Varro): A római ülve is győz — akinek egyszer szerencséje van, anélkül hogy fáradna is, minden kedve szerint történik.

1107. Optima nomina non appellando fiunt mala (Columella): A legjobb adóssági követelések is rosszak lesznek, ha néha néha meg nem intetnek.

1108. Non est laudandus, ne in coena quidem: Nem lehet őt dicsérni, még halotti torában sem (midőn mégis a lehető legjobbat szokták az emberről mondani).

1109. Amicus cum vitiis ferendus (Hor): A barátnak hibáit el kell tűrni — „Ne vesd meg barátodat kis fogyatkozásért.“

1110. Tute hoc intrivisti, omne tibi exedendum est (Terent.) Ezt te aprítottad be magadnak, most meg is eheted egészen — mit vétkeztél, azért magadnak is kell lakolnod.

1111. Nunc est bibendum, nunc pede libero pulsanda tellus (Hor.): Most kell inni, és szabad lábbal nagy örömgöraszt tenni. (Ezen szavakkal nógatták különös alkalmakkal az embereket örömszágra).

1112. Si quando fatuo delectari volo, non est longe quaerendus: me video (Sen.): Ha bolondon akarok mulatni, nem kell messze mennem; tükörbe nézek.

1113. E duobus malis minimum eligendum (Cic.): „Két baj közül a kisebbet kell választani.“

1114. Ferrum, cum igni candet, tundendum: „Addig kell a vasat verni, amig tüzes“ — Mig az alkalom valaminek kivitelére kedvező, fel kell azt használni.

50. §.

Folytatás.

1115: *Nihil recusandum, quod donatur*: Semmit se kell visszautasítani, amit ajándékoznak (kivéve ha megvesztegetési szándékból történik).

1116. *Nihil desperandum, et nulli rei fidendum* (Sen.); Soha se kell kétségbe esni, de nem is kell semmibe tulbizalmat helyezni (hanem mindenben a közéletet megtartani).

1117. *Oculis magis habenda fides, quam auribus*: A szemnek többet kell hinni, mint a fülnek (mert a hallottat hamarabb felejtí az ember mint a látottat) — „Nehéz a szemet megcsalni“ — „Amit a szem nem lát, a szív hamar felejt.“

1118. *Aurum ex stercore colligendum*: Ganéjból aranyat kell szedni; mert igen nagybecsű a gazdaságban — a látszólag leghitványabb dolgot is lehet hasznosítani — „Csunya a ganéj, de szép czipó terem utána.“

1119. *Ultra vires nihil aggredi-*

endum; Erején túl ne fogjon az ember semmibe.

1120. *Iniquum petendum, ut aequum feras* (Quinct.): Kérj igen sokat, hogy legalább az illendőt megkapjad — az embernek a legmagasabbra kell törekedni, hogy legalább a középszerűt érje el.

1121. *Dionysium aequore mergendum*: Dionisz vagy Bachus adománya t. i. a bor a tenger vizével vegyítendő. (A régiek véleménye szerint ez által jobb és tartósabb lesz.)

1122. *Noctu urgenda consilia*: A tanácsokat éjjel kell megfontolni — „Bölcsőbb a reggelre halasztott tanács.”

1123. *Majore cura tuenda, quae parta sunt* (Cic.): A szerzett javakat annál nagyobb gonddal kell megtartani.

1124. *Indigna digna habenda sunt, herus quae facit* (Plaut.): Az illetlent, amit ur követ el, illőnek kell venni — „Urtól, bolondtól mindent fölvehetni.”

1125. *Aedibus in nostris, quae prava aut recta gerantur, videndum* (Aulus Gellius): Mindenki saját házában

tekintse, mi jó vagy rossz történik ott — „Mind-
den ember seperjen saját ajtaja előtt.“

1126. *Tacitae et occultae inimicitiae magis timendae sunt, quam indictae et apertae* (Cic. in Verr.): Titkos ellenségtől jobban kell félni, mint nyílttól — „Mosolygó ellenségnél nincs ártalmasabb.“

1127. *Funem obrumpere nimium tendendo*: Tulzott megfeszítés által elszakítani a kötelet.

1128. *Lucus a non lucendo*: Valamit oly dologtól vagy fogalomtól származtatni vagy nevezni, mely hozzá épen ellentétben áll.

51. §.

A negyedik eset a határozatlan móddal.

1129. *Beatus non est, qui se esse nesciat*: Nem boldog az, aki nem tudja, hogy az — Aki nem tudja megbecsülni azon boldogságot, melyben él, nem mondható boldognak.

1130. *Persuadebit, album esse nigrum*: Bebizonyítja az embereknek, hogy a fehér fekete — világos dolgot másra akar magyarázni — „Fehéret is feketének mond.“

1131. Tacere opinor esse optimum (Enn'us): Hallgatni a legjobb — „Hallgatva meg nem botlól“ — „Hallgatás senkinek be nem töri fejét.“

1132. Extremum semper diem adesse putes (Martial): Gondold mindig, hogy ez utolsó napod — „Senkinek sincs homlokára írva halála órája.“

1133. Callidum esse ad suum quemque quaestum, aequum est (Plaut.): Mindenkinél szabad saját hasznára gondolni — üzletéből lehető legnagyobb hasznot húzni, rendén van.

1134. Omnes, qui amant, aegre sibi uxores dari ferunt (Terent.): Mindazok, kik szeretnek, rossz néven veszik, ha meg akarják őket házasítani.

1135. Ego vero censeo, Carthaginem esse delendam: Én pedig úgy vélekedem, hogy Kartágót el kell pusztítani. (Kató ezen mondatának első szavai gyakran idéztetnek, ha valaki ki akarja fejezni, hogy megmarad véleménye mellett.)

1136. Sperare, hinc aliquam auram afflare: Remélni, hogy kedvező szél tá-

madand, hogy valamely szerencsés véletlen ki-
ragad a kétségbeejtő helyzetből.

52. §.

***Az oportet, necesse est, opus est, licet, decet,
refert, praestat* szavakkal való mondat.**

1137. *Amicitias immortales esse oportet* (Liv. szerint régi római közmondás): A barátságnak örökké kell tartani — „Nem igaz barátság, mely könnyen elmulik.“

1138. *Plus oportet scire servum, quam loqui* (Plaut.): „Szolga sokat halljon, de keveset valljon.“ — A szolgának nem szabad mindent kifecsegni, ami urasága házában történik.

1139. *Mendacem memorem esse oportet* (Quinct.): A hazugnak jó emlékezet-
tel kell birni — „Jófejűnek kell lenni a hazug-
nak, hogy mindenütt egyformán hazudhasson.“

1140. *Non qualis oratio, sed qua-
les sunt, qui eam proferunt, spec-
tari oportet*: Nem arra kell nézni, minő a
beszéd, hanem minők azok, kik beszélnek —
törvényelőtti tanunak vagy népszónoknak jelle-

mét kell szemügyre venni, hogy hitelességére vagy önzetlenségére következtetni lehessen — „Szép a szava, de ördög a szive.“

1141. *Oportet agrum imbecilliores esse quam agricolam* (Columella): A földnek nem szabad hatalmasabbnak lenni mint a földmivelőnek — földbirtokos birjon eszközökkel a föld mivélésére — ne ereszkedjék senki ereje feletti vállalatokba.

1142. *Tuo te pede et modulo metiri oportet* (Hor.): Saját lábad és mértéked szerint kell mérköznöd — „Meddig takaród ér, addig nyújtózkodjál.“

1143. *Viam qui nescit, qua deveniat ad mare, eum oportet, amnem quaerere comitem sibi* (Plaut.): Aki nem tudja az utat a tengerhez, keressen magának kalauzul folyót — ha saját eszéből és erejéből nem tudjuk célunkat elérni, éljünk mások segítségével.

1144. *Vivorum oportet meminisse* (Cic.): Az élőkről is meg kell emlékezni (ne csak mindig a holtakról, kivált ösökről) — „Élő élőknek, holt holtak barátja.“

1145. *Unde habes, curat nemo,*

sed oportet habere (Ennius): Honnan van, senki sem kérdi, csak hogy legyen.

1146. Aut regem aut fatuum nasci oportere (Annaeus Seneca): Vagy királynak vagy bolondnak kell születni (hogy az ember boldognak érezze magát).

1147. Vero esurientinecesse est furari: Az éhezőnek néha szükség lopni.

1148. Necesse est multostimeat, quem multi timent (Laberius Decimus): Annak, kitől sokan félnek, szinte sokaktól kell félni.

1149. Non verbis, at factis opus est: Nem szavak, hanem tettek kellenek — „Nem használ a szó, ha a kéz nem jó.“

1150. Vino vendibili suspensa hederanihilopus (Hor.): Könnyen eladható bornak nem kell czégért kitenni — a valódi érénynek nincs szüksége dicséretre — „Jó bornak nem kell czégér.“

1151. Petere licet (Jogi közmondás): Kérni mindenkinek szabad.

1152. Quod licet Jovi, non licet bovi: Ami szabad Jupiternek, nem szabad az ökörnek is — amit nagy ur, nagykoru vagy

okos ember tehet, nem szabad az alacsony sorsu-
nak, kiskorúnak vagy buta embernek is — Mi
szabad törvénynek, nem szabad szegénynek.“

1153. *Pumilio, licet in monte,
non est magnus* (Sen.): A törpe, ha he-
gyen is van, mégis kicsi.

1154. *Solis medicis licet impune
occidere* (Plin.): Csak az orvosoknak sza-
bad büntetlenül ölni — „Csak orvos ölheti meg
az embert bűrság nélkül“ — „Orvos, ha embert
öl, nem fél a bóhértól.“

1155. *Infelix, cui omnia licent*
(Cic.): Boldogtalan az, kinek minden szabad —
ki minden kívánságát teljesítve látja, és nem kí-
ván már semmit, nem mondható boldognak.

1156. *In causa facili cuivis licet
esse diserto*: Könnyen érthető dologhoz
mindenki beszélhet.

1157. *In pretio emtionis et ven-
ditionis naturaliter licere contra-
hentibus se circumvenire* (Just. pand.)
Adásvevésnél természetesen szabad egymást rá-
szedni.

1158. *Id maxime decet quemque,*

quod est suum (Cic.): Mindenkire az illik legjobban, ami sajátságának megfelel.

1159. Non quam late, sed quam laete habites, refert: Nem attól függ, minő tágasan, hanem minő nyájasan lakol.

1160. Praestat possidere, quam persequi: Jobb már valamit birni, mint azt hajhászni.

53. §.

Ablativus absolutus.

1161. Cessante causa, cessat effectus (Jogi mondat): Megszűnván az ok, megszűnik a hatás — valamely jogi kötelezettség megszűnik, ha elenyészik annak alapja.

1162. Auro loquente, nihil pollet quaevis oratio: Hol az arany működik, semmit sem tehet a szó — „Nincs szebb szó az arany pengésénél“ — „Ha peng az arany, bátran hallgat a prókátor.“

1163. Duobus certantibus, tertius gaudet: Ha ketten veszekszenek, a harmadik örül neki (veszekedésökből hasznot húzván).

1164. *Arbore dejecta quivis ligna colligit*: Ha a fa levágatott, mindenki szedhet fát — ha más megtette a munkát, nem érdem akkor hasznát húzni belőle.

1165. *Sublata lucerna nihil interest inter mulieres*: Ha a lámpa kivetített, nincs külöbség az asszonyok között — éjjel a nők egyformák — „Sötétben minden fehér feketét mutat.“

1166. *Accepto damno januam claudere*: Bezárni az ajtót, ha már megtörtént a baj, a lopás — későn tenni intézkedéseket

1167. *Exuto homine, in feram transire*: Kivetkeztetve az emberből vad állattá lenni — minden emberi érzést megtagadva kegyetlenségeket elkövetni — „Vad tigrisek között neveltetett“ — „Vad oroszlánok alatt szoptott.“

1168. *Exacta via viaticum quaerere* (Sen.): A megtett út után még utravalót koldulni — a sir szélén még kincseket gyűjteni — fösvényiség.

Közmondások

betűrendben.

A.

	Szám
A bonis bona discere	996
A bove majore discit arare minor	222
A calvo ad calvum	821
A capite usque ad calcem	822
A fronte atque a tergo	823
A lineis excidere	826
A planta pedis usque ad verticem	822
A puro pura defluit aqua	35
A signo s. scopo aberrare	827
A te sudor abest, saliva mucusque	411
Ab asinis ad boves transcendere	828
Abderitica mente est	88
Ab equis ad asinos	824
Ab ovo Ledae incipere	829
Ab ovo usque ad mala	825
Absens carens	1038
Absens haeres non erit	414
Absit omen	412

	Szám
Abusus non tollit usum	171
Accepto damno januam claudere	1166
Acetum habet in pectore	122
Ad agnos et gentiles deducere	781
Adamante notare	147
Ad aram s. asylum confugere	783
Ad concilium ne accesseris, antequam vo- ceris	982
Ad denarium solvere	782
Ad graecas Calendas	778
Ad inferos proficisci	676
Ad oculos demonstrare	780
Ad pileum vocare	779
Ad quadrantem solvere	782
Ad sagum ire	742
Ad restim res rediit	734
Ad umbilicum ducere carmen s. librum	579
Adverso flumine, adverso Deo, adversis Austris natare s. navigare	463
Adversus necessitatem ne Dii quidem re- sistunt	786
Aedibus in nostris, quae prava aut recta gerantur, videndum	1125
Aedilitatem gerit sine populi suffragio	865
Aegroto, dum anima est, spes est	946
Aequalis aequalem delectat	423
Aequalitas non parit bellum	583
Aëre et rore pastus	1075
Aethiopem lavare s. dealbare	455

	Szám
Alba avis	132
Albus an ater sit, nescio	935
Alere luporum catulos	48
Alia dicunt, alia faciunt	990
Aliud stans, aliud sedens loquitur	639
Albo reti aliena captare bona	148
Alcinoo poma dare	458
Alieno more, nutu vel arbitrato vivere	179
Aliena nobis, nostra plus aliis placent	391
Alii sementem faciunt, alii metent	389
Aliis ne feceris, quod tibi fieri non vis	974
Aliis prospiciens, non sibi	1036
Aliorum medicus, ipse ulceribus scates	275
Altera manu fert lapidem, altera panem	690
ostentat	392
Alter Janus est	399
Alterum pedem in cymba Charontis s. in	386
tumulo habere	1064
Aliud sceptrum, aliud plectrum	630
Ama tanquam osurus, oderis tanquam	524
amaturus	1137
Ambabus manibus haurire	985
Amicitia, quae desiit, nunquam vera fuit	1011
Amicitias immortales esse oportet	194
Amicorum communia omnia	1109
Amicorum est, admonere mutuum	219
Amicus certus in re incerta cernitur	
Amicus cum vitiis ferendus	
Amicus magis necessarius, quam ignis et aqua	

	Szám
Amicus Plato, magis amica veritas	220
Amantes amentes sunt	1029
Amnis cursum cogere	176
Amor fit ira jucundior	749
Amor tussisque non celatur	440
Ampullas loqui s. projicere	672
Ancoras tollere	557
Animae scrinium est servitus	56
Animam debet	4
Animo nunc huc, nunc fluctuat illuc	900
Animus est apud cauponem (in patinis, in vino etc)	773
Animus in pedes cecidit	884
Annosa vulpes haud capitur laqueo	589
Ante barbam docere senes	769
Ante lentem augere ollam	770
Ante obitum s. mortem nemo beatus	767
Antequam incipias, consulto	983
Ante tubam trepidare	771
Ante victoriam encomium canere	772
Antica exclusum postica recipere	1093
Antiquior quam Chaos et Saturnia tempora	244
Apelles post tabulam	792
Apud novercam queri	774
Aquam e pumice postulas	845
Aquam plorat, cum lavat, fundere	940
Aquilam volare docere	506
Aquila non captat muscas	5
Arare bove et asino	145

	Szám
Arator nisi incurvus praevaricatur	633
Arbore dejecta quivis ligna colligit	1164
Arcem ex cloaca facere	850
Arcus tensus rumpitur	1066
Arena cedere	573
Arrectis auribus adstant	1084
Ars longa, vita brevis est	59
Artem quaevis alit terra	337
Artem qui sequitur, raro pauper reperitur	1023
Asino gramen et baculus	85
Asinos non curo	424
Asinum sub freno currere docere	897
Asinus asino et sus sui pulcher	86
Asinus ad lyram s. ad tibiam aptus	775
Asinus in paleas incidit	883
Asperius nihil est humili, cum surgit in altum	218
Assidua stilla, saxum excavat	29
Astra inclinant, non urgent	482
Astutam vapido servas sub pectore vulpem	895
Audiatur et altera pars	393
Audi, vide, sile	623
Aufer mothonem a remo	702
Augiae stabulum repurgare	44
Aureos montes polliceri	671
Aures arrigere	543
Auris ferre dedit	698
Auro loquente, nihil pollet quaevis oratio	1162
Aurora musis amica	1
Aurum ex stercore colligendum	1118

Aurum igni probatum est	88
Ausculda et perpende	535
Aut bibat, aut abeat	931
Aut Caesar, aut nihil	930
Aut quinque bibe, aut tres aut ne quatuor	932
Aut regem, aut fatuum nasci oportere	1146
Avarus, nisi cum moritur, nil recte facit	644
Avius a vera longe ratione vagaris	637

B.

Barbam alicui vellere	347
Beati possidentes	1040
Beatus non est, qui se esse nesciat	1129
Bellum cauponari	659
Bene docet, qui bene distinguit	289
Bene eveniat	620
Benefacta, male locata, malefacta habentur	1068
Benefactis pensare delicta	150
Bipedum nequissimus	252
Bis dat, qui cito dat	365
Bis eadem dicere s. recensere, ridiculum	367
Bolum alicui eripere e faucibus	856
Bonae leges ex malis moribus procreantur	846
Boni pastoris est, tondere pecus, non de- glubere	1013
Boni poëtae est, in extremo actu esse op- timum	1015
Bonus dux bonum reddit comitem	101
Bove venari leporem	669

C.

	Szám
Cadere in cursu	893
Caesar ad Rubiconem	784
Caesar citra Rubiconem	785
Calamitas nulla sola	378
Calamitas virtutis occasio	66
Calcar addere currenti	1051
Calcat jacentem vulgus	1053
Calculus reducere	47
Callidum esse ad suum quemque quaestum,	
aequum est	1133
Candidum linum lucri causa ducere	54
Canes timidi vehementius latrant	226
Caniciem sibi et longos annos promittere	280
Caninum prandium	37
Cantabit vacuus coram latrone viator	871
Capillis trahere aliquem	571
Capiti capillos evellere	152
Capra nondum peperit, hoedus autem lu-	
dit in tectis	587
Caput cerebro vacuum	1006
Caput est artis, decere quod facias	596
Caput sine lingua est	863
Carmen ad umbilicum ducere	579
Carpe diem	198
Casta vivat, panem faciat, domum servet	517
Catus amat pisces, sed non vult tingere	
plantam	716
Cauda blandiri	678

Caudae equinae paulatim pilos evellere	55
Cauda tenes anguillam	7
Cave canem	490
Cave multos, si singulos non times	491
Cessante causa, cessat effectus	1161
Circulum absolvere	552
Citius usura currit, quam Heraclitus	228
Clausis thesauris incubare	1090
Clericus clericum non decimat	28
Clypeum post vulnera sumere	796
Cochlea consiliis, in factis esto volucris	410
Coctum ab alio edere	1096
Cogitationis poenam nemo patitur	655
Cogitato, quam longa sit hiems	434
Collativus venter	135
Concordia res parvae crescunt, discordia et magnae dilabuntur	657
Condimentum optimum fames	234
Conditio sine qua non	869
Confugere ad aram s. asylum	783
Constitutiones tempore posteriores potiores sunt iis, quae praecesserunt	316
Consuetudo est altera natura	394
Contenti simus hoc Catone	1000
Contra stimulum calcare	798
Contra vim mortis non est medicamen in hortis	797
Coquus domini debet habere gulam	493
Corbita tardior tranquillo mari	248

	Szám
Cornutam bestiam petis	8
Corruptissima respublica, plurimae leges	236
Corvum delusit hiantem	1056
Corvus albus	36
Corvus oculos voret, canis intestina, cae- tera membra lupus	100
Crabones irritare	448
Cras, cras et semper cras, et sic elabitur aetas	656
Credat Judaeus Apella	516
Credo, quia absurdum est	962
Cribro aquam s. imbrem haurire	631
Crocodili lacrymae	40
Croesi pecuniae teruncium addere	53
Cui bonus est vicinus, felix illucit dies	297
Culleo dignus est	1001
Cum caput aegrotat, corpus simul omne laborat	426
Cum deo quisque gaudet et flet	329
Cum diis pugnare	470
Cum grano salis	877
Cum mula peperit, fiet	758
Cum principe non pugnandum	1102
Cumini sector	139
Cura, esse quod audis	303
Curare cuticulam	457
Curis gaudia miscere	46
Currus bovem ducit	169
Cursu lampada tradere	177

	Szám
Cursu praevertere ventos	178
Custodire aliquid quasi thesaurum Draco	629
D.	
Damoclis gladius imminet	480
Date obolum Belisario	435
Dat veniam corvis, vexat censura colum- bas	30
De alieno corio ludere	839
De alieno liberalis	838
Debetur puero reverentia	499
De calcaria in carbonariam decurrare	889
De facie nosse	841
De fructu arborem cognoscere	840
De gradu dejicere	842
De grege illo est	835
De gustibus non est disputandum	1101
De lana caprina loqui s. certare	844
De male quaesitis non gaudet tertius he- res	1085
De meliore, de optima nota est	834
De mortuis nil nisi bene	833
De nocte consilium	836
De occultis non judicat ecclesia	832
De toga ad pallium transire	748
Declarant gaudia vultu	173
Dentata charta	38
Deo fortunaeque omnia committere	997

	Szám
Desistere ab incoeptis	1097
Deus afflavit et dissipati sunt	446
Dictis dabit ipsam fidem res	277
Dies adimit aegritudinem	196
Difficile est, justum dolorem temperare	438
Difficile est, satyram non scribere	539
Digito attingere	574
Digito compescere labellum	33
Digitum non porrexerim	530
Dignum, propter quod vadimonium deseratur	816
Dignus est ei praestare matellum	267
Dignus, quicum in tenebris mices	308
Dimidium facti perfectum dicere noli	726
Dimidium plus toto	223
Dimidium vitae nihil felices differunt ab infelicibus	704
Dii laneos pedes habent	107
Dii lenti, sed certi vindices	84
Dii oderunt, quem paedagogum fecerunt	766
Dionysium aequore mergendum	1121
Diphilo tardior	246
Disce modum servare, alieno disce periculo	536
Discite justitiam moniti et non temnere	
Divos	540
Discordia fit carior concordia	750
Discum, quam philosophum audire malunt	728
Dives aut iniquus est, aut iniqui heres	934
Divide et impera	531
Dixerit insanum quis me, totidem audiet	357

	Szám
Docendo discimus	1105
Docti male pingunt	510
Dolorem longa consumit dies	197
Dolor voluptatis comes est	58
Domesticum thesaurum calumniari	660
Donum quodcumque dat aliquis, proba	345
Dormire in utramvis aurem	402
Dormire in utrumvis oculum	401
Duabus sedere sellis	372
Dulce bellum inexpertis	72
Dulce est, desipere in loco	612
Dulce et decorum est, pro patria mori	647
Dulce inexpertis cultura potentis amici, expertus metuit	1071
Dulce pomum, cum abest custos	415
Dulci amarum miscere	508
Dum alterum evitant, in alterum incidunt	397
Dum moliuntur, dum comuntur, annus est	947
Dum pastores odia exercent, lupus intrat ovile	948
Dum spiro, spero	945
Dum vitat humum, nubes et inania captat	949
Duobus certantibus tertius gaudet	1163
Duo cum faciunt idem, non est idem	939
Durate durandum	1100
E.	
E duobus malis minimum eligendum	1113

	Szám
E naevo cognoscere	854
E nassa escam petere	857
E scurra facilius dives, quam paterfamili-	
lias fit	751
E terra spectare naufragium	472
E tribus malis unum	363
E vinctulis sermocinantur	634
Ea tela texitur	269
Eadem mensura metiri	677
Eandem tundere incudem diem noctemque	281
Ebrietas et amor secreta produnt	98
Ebur atramento candefacere	154
Ede, bibe, lude, post mortem nulla vo-	
luptas	532
Ede nasturtium	533
Egestas artes docet	94
Ego tibi de alliis loquor, tu respondes de	
caepis	831
Ego vero censeo, Chartaginem esse de-	
lendam	1135
Elephantem ex musca facere	602
Eleusina servat, quod ostendat revisenti-	
bus	1050
Eligas, quem diligas	519
Emere malo, quam rogare	727
Eodem bibere poculo	283
Equi dentes inspicere donati	1095
Equum habet Sejanum	23
Errare humanum est	436

	Szám
Est modus in rebus	195
Esurienti leoni praedam exsculpere	1052
Et meum telum cuspidem habet	99
Et mihi res, non me rebus subjungere conor	260
Etiā capillus unus habet umbram suam	377
Etiā si Cato dicat	955
Etiā vetus arbustum transferri potest	706
Eventus stultorum magister	167
Ex aequo da omnibus	847
Ex aspectu nascitur amor	648
Ex cantu dignoscitur avis	848
Ex eodem luto factus est	268
Ex eodem ore calidum et frigidum efflare	284
Ex fronte perspicere	853
Ex habitu cognoscere	851
Ex praeteritis praesentia aestimantur	994
Ex stipula cognoscere	852
Exacta via viaticum quaerere	1168
Exempla sunt odiosa	15
Exercitatio potest omnia	679
Eximere alicui e manu manubrium	858
Experientia docet	474
Experientia est rerum magistra	191
Extra telorum jactum esse	802
Extremum semper diem adesse putes	1132
Extremum occupet scabies	428
Exuto homine, in feram transire	1167

F.

	Szám
Fac nidum unum una in arbore	599
Faciem s. frontem perfricare	205
Facile, cum valemus, recta consilia aegro- tis dare	941
Facile fertur, quod omnibus commune est	701
Facta loquuntur	641
Factum infectum fieri non potest	759
Fallacia alia aliam tradit	288
Fames et mora bilam in nasum concidunt	618
Familiaris dominus fatuum nutrit servum	110
Farinae ejusdem est	265
Fas aut nefas	929
Fas est, et ab hoste doceri	820
Fascinantium more laudare	1045
Fata viam invenient	621
Felix et faustum sit lumen	407
Felix, qui nihil debet	288
Femina id tantum tacere potest, quod nescit	304
Feras, non culpes, quod vitari non potest	692
Ferire frontem	627
Ferrum, cum igni candet, tundendum	1114
Ferram tuum in igni est	125
Fertilior seges est alieno semper in arvo	211
Festina lente	432
Festucam ex alterius oculo ejicere	400
Fiat justitia, pereat mundus	756
Fici cadunt in os comedentis	1044

	Szám
Fide, sed cui, vide	296
Figulus figulo invidet, faber fabro	1018
Finem vitae specta	97
Fistula dulces canit, volucrem dum decipit auceps	951
Flagitiorum turpis exitus	165
Flamma fumo est proxima	237
Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo	760
Flet victus, victor interiit	740
Fluctus excitare in simpulo	188
Fluvius, quæ procul absunt, irrigat	416
Foenum habet in cornu	175
Fontibus apros immittere	155
Fores aperire	628
Formicae semitam canere	13
Fortes fortuna juvat	1019
Fortuna favet fatuis	19
Fratrum inter se irae sunt acerbissimae	232
Fricare caput	451
Frustra habet, qui non utitur	654
Fumantem nasum ursi ne tentaveris	1057
Funem contentionis ducere	153
Funem obrumpere nimium tentando	1127
Funem reducere	556
G.	
Gallina cecinit	520

	Szám
Gallinae albae filius	39
Gallus in suo sterquilinio plurimum potest	241
Gemmas ex alieno littore petere	855
Gladium dedisti, quo se occideret	305
Glire somnolentior	249
Gula plures quam gladius perimit	224
Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo	1104
Guttam alicui aspergere	570

H.

Habenas ignarus non tractet	429
Habenas injicere	606
Habent sua fata libeli	31
Habuisse et nihil habere, miserum ver- bum	496
Haerere in eisdem scopulis	286
Hannibal ante portas	768
Hastam abjicere	608
Herculis cothurnum aptare infanti	151
Hereditas viventis non datur	1053
Hereditatem adire cum sacco	747
Heri servus, hodie liber	901
Hic haeret aqua	902
Hic niger est; hunc, tu, Romane, caveto	270
Hic Rhodos, hic salta	903
Hinc illae lacrymae	904
Hodie mihi, cras tibi	256

Homines frugi omnia recte faciunt	112
Hominis ingenium oratione agnoscitur	113
Homo sacra res homini	189
Homo homini deus	77
Homo homini lupus	78
Homo longus raro sapiens	75
Homo semper contradicens	1039
Honos alit artes	93
Horis consecratum	1088
Hostium munera, non munera	65
Hydrum secare	450

I modo venare leporem, nunc Itym tenes	733
Jacta est alea	604
Jam fama mimum fecit	597
Id maxime decet quemque, quod est suum	1158
Idem velle atque nolle, ea demum firma est amicitia	722
Ignavis semper feriae sunt	18
Igni ferroque minari	665
Ignis in medullis ardet	121
Ignis, mare, mulier, tria mala	361
Iliades post Homerum	793
Ille velut pelagi rupes immota resistit	273
In aere piscari	666
In auro nomina incidere	162
In caducum parietem inclinare	887

In Capitolium ascendere	886
In causa facili cuius licet esse deserto	1156
In diem atrum incurrere	888
In discrimine apparet, qui vir	290
In eodem haesitare luto	285
In eo ipso stas lapide, in quo praeco praedicat	307
In eodem valetudinario jacere	894
In freta collectas alta quid addis aquas	318
In frigidum furnum panem immittere	160
In fumum abire	745
In idem flumen bis non descendimus	366
In limine deficere	603
In limine portus esse	181
In magnis voluisse sat est	721
In mari v. flumine aquam quaerere	577
In medio relinquere	578
In me haec cudetur faba	272
In ore atque oculis omnium est	126
In pace leones, in proelio cervi	127
In portu esse	180
In portu impingere	182
In portu navigare	473
In pretio emtionis et venditionis natura- liter licere contrahentibus se circum- venire	1157
In procinctu esse	183
In promptu habere	184
In pulicis morsu Deum invocare	187

	Szám
In re mala, animo si bono utare, adjuvat	1026
In saltu uno duos apros capere	371
In sinu gaudere	185
In sinu manum habere	186
In silvam ligna ferre	708
In te descende	262
In tranquillo esse	891
In tuum ipsius sinum inspue	278
In uno pede stare	370
In vado esse	892
In verba magistri jurare	45
In vino veritas	120
Incidere in laqueos, casses, retia, foveam	161
Incidit in foveam, quam fecit	598
Incidit in Scyllam, qui vult vitare Cha- rybdim	715
Inclinant astra, non urgent	482
Indigentia mater sanitatis	67
Indigna digna habenda sunt herus quae facit	1124
Infelix, cui omnia licent	1150 5
Infirmis causa pusilla nocet	21
Ingens telum neccesitas	83
Inhibere remos	503
Iniquam potendum, ut aequam feras	1120
Injuria solvit amorem	96
Intempestiva benevolentia nihil a simul- tate differt	703
Inter caecos regnat strabus	808

Inter pueros senex	810
Inter Orci caneros adhaerere	812
Interim aliquid fit	754
Intra tuam te pelliculam contine	799
Intus et in eute notus est	123
Intus Hecuba, foris Helena	905
Invenies aliam Galatheam	387
Invidia comes gloriae s. fortunae	71
Invitis canibus venari	663
Jovem lapidem jurare	146
Ipsa res hoc ostendet	271
Ipsae semet canit	274
Ipsae suimet tibicen est	274
Ipsae ostii limen tetigisti	276
Ire ad scopulum	743
Ire per extentum funem	1091
Ita fugias, ne praeter casam	813
Jucunda malorum praeteritorum memo-	
ria	16
Jucundi acti labores	1067
Jura pudorque et conjugii sancta fides	
fugiant aulas	201
Juxta fluvium puteum fodire	814
L.	
Labefactare aliquem munere	348
Labor vincit omnia	986
Laboriosis occupatus in nugis	1072

	Szám
1 Lac gallinaceum	131
2 Lacryma nihil citius arescit	227
3 Laeta nisi austeris mutantur festa pro-	
festis	443
4 Lanam in officinam fullonis ferre	709
5 Laneos Dii habent pedes	107
6 Lapides loqueris	638
7 Largitio non habet fundum	111
8 Lassus rixam quaerit	24
9 Laterem lavare	452
10 Latissimus campus (ei est)	251
11 Laudare nimis mane	924
12 Laudat venales qui vult extrudere merces	714
13 Laudato pavone superbior	1094
14 Laus in ore proprio fordescit	128
15 Leges silent inter arma	809
16 Lenti, sed certi vindices Dii	84
17 Leonina societas	137
18 Leonum animos prae se ferre	882
19 Lepus apparens, infortunatum facit iter	1031
20 Lepus leonem trahit aureo	115
21 Lis litem parit, noxa noxam	586
22 Livor summa petit	991
23 Longe aliter catuli olent, longe aliter sues	906
24 Longe fugit, qui suos fugit	613
25 Longum iter est per praecepta, breve et	
efficax per exempla	803
26 Loripidem rectus derideat	486
27 Lucernam adhibere in meridie	207

	Szám
Lucernam qui indigent, oleum affundunt	309
Lucernas oleo fraudare	464
Lucri bonus est odor ex re qualibet	338
Lucus a non lucendo	1128
Lupi alas quaerere	158
Lupo agnum eripere postulas	615
Lupum auribus tenere	156
Lupus in fabula	41
Luto lutulentior	247
Lyrae, lyrae, gerrae, germanae	11
M.	
Maculosum, ut nutricis pallium	144
Magis mutus, quam piscis	250
Magis nocent insidiae, quae latent	313
Magistratum gerens, audi et juste et in-	
juste	1032
Magna ingenia conspirant	425
Magnos promittere montes	561
Majore cura tuenda, quae parta sunt	1123
Male parta male dilabuntur	1069
Maledicus a malefico non distat, nisi occa-	
sione	957
Malus dominationis custos, metus	166
Manet alta mente repostum	1082
Manum ad os appone	776
Manum habere sub pallio	899
Manum de tabula	837

	Szám
Manus manum fricat & lavat	170
Manus non verterim	529
Maria et montes polliceri	670
Matura satio saepe decipit, sera semper	
mala est	592
Mature fias senex, si diu velis esse senex	755
Maxima quaeque domus servis est plena	
superbis	1004
Me absentem percutiant	1055
Medium tenuere beati	488
Meliores nancisci aves	673
Memento homo, quia pulvis es et in pul-	
verem reverteris	762
Memento mori	761
Mendacem memorem esse oportet	1139
Messe tenus propria vive	870
Mihi isthuc nec seritur, nec metitur	926
Minuunt praesentia famam	989
Minxit in patrios cineres	521
Miranda canunt, sed non credenda po-	
etae	1099
Miseris obsoniorum loco sal est cum aceto	87
Miserrimum, fame mori	646
Miserum est, alienae incumbere famae	541
Miserum est, aliorum impendere famae	390
Miserum est solatium, socium habere ca-	
lamitatis	497
Mobile mutatur semper cum principe	
vulgus	129

	Szám
Molestus interpellator venter	76
Monitor capras age	534
Monstrari digito	461
Monstrum alit	511
Mora semper obfuit, diligentia profuit	418
Mordere frenum	501
Mordere labrum	500
Mores amici noveris, non oderis	764
Mors et fugacem persequitur virum	653
Mors optima rapit, deterrima relinquit	233
Morte crimine liberatur	441
Mortui non mordent	476
Mortuo verba facere	51
Mortuum verberare s. flagellare	454
Mulgere hircum	502
Mulier taceat in ecclesia	485
Mulierum ritu altercari	668
Multa cadunt inter calicem supremaque labra	811
Multi discipuli praestantiores magistris	209
Multis ictibus dejicitur quercus	605
Mundus vult decipi; ergo decipiatur	593
Muneribus et dii capiuntur	590
Mures migrant	421
Muris in morem vivere	159
Musas hortari, ut canant	967
Musicam docet amor	478
Mutare vestem	453
Muti citius loquentur, quam ego	642
Mutua defensio tutissima	231

	Szám
Nata ad semen respondent	1083
Naturalia non sunt turpia	988
Naturam expellas furca, tamen usque re-	
currit	518
Naturam mutare, difficile	537
Naturam sequere	1022
Ne bestiae quidem ferre possunt	699
Ne cuivis dextram injiceris	980
Ne eruditum quidem illum pulverem atti-	
git	921
Ne gleba ei est ad locum sepulturae	922
Ne Hercules quidem adversus duos	787
Ne Jupiter quidem omnibus placet	920
Ne mihi Suffenus essem	971
Ne nimium callidum hoc sit modo	970
Ne puerò gladium	978
Ne quid nimis	977
Ne sis patruus mihi	972
Ne sutor ultra crepidam	979
Nec sibi, nec aliis utilis	927
Nec sine te, nec tecum vivere possum	875
Necesse est multos timeat, quem multi ti-	
ment	1148
Necessitas non habet legem	95
Necessitas urget	475
Necessitati nec Deus ipse repugnat	925
Neglectis urenda filix innascitur agris	1098

Nemini fidas, nisi cum eo prius modicum	
salis absumpseris	961
Nemo ante mortem beatus	767
Nemo cum diabolo jocatur impune	635
Nemo feli tintinabulum annectere vult	719
Nemo ire quemquam prohibet publica via	730
Nemo mortalium omnibus horis sapit	1007
Nemo natum novit	1078
Nemo plus juris in alterum transferre po-	
test, quam ipse habet	705
Nemo potest dominis pariter servire duobus	360
Nemo propheta acceptus in patria sua	1076
Nemo regere potest, nisi qui et regi	958
Nemo sine vitiis nascitur	864
Nepam imitari	658
Neque nulli sis amicus, neque multis	380
Nequidquam sapit, qui sibi non sapit	611
Nequiter factum semper durat et reum co-	
mitatur	636
Nescias, quod scis, si sapis	619
Nescis, quod serus vesper vehat	306
Nihil ad fides s versum	777
Nihil boni paries, aquam bibens	1008
Nihil desperandum et nulli rei fidendum	1116
Nihil dulcius, quam omnia scire	216
Nihil inanitas, quam multa scire	217
Nihil est ab omni parte beatum	819
Nihil minus expedit, quam agrum op-	
time colere	243

	Scdm
Nihil miserius, quam animus conscius	215
Nihil recusandum, quod donatur	1115
Nil admirari	661
Nimia familiaritas contemptum parit	584
Nitimur in vetitum semper, cupimusque	1070
negata	1070
Noctes atque dies patet atri janua Ditis	200
Nocti aequare diem	459
Noctu urgenda consilia	1122
Nodum solvere	544
Nolens volens	1041
Noli me tangere	723
Noli pugnare duobus	725
Noli turbare meos circulos	724
Nomen est omen	63
Non Archimedes posset melius describere	687
Non bene imperat, nisi qui paruerit imperio	959
Non curat numerum lupo	27
Non curatur, qui curat	287
Non est ejusdem et multa et opportuna dicere	1016
Non est fumus absque igne	830
Non est laudandus, ne in coena quidem	1108
Non fit ex quoque ligno Mercurius	752
Non habet anguillam, per caudam qui te- net illam	292
Non habet, cui indormiat	295
Non missura cutem nisi plena cruoris hi- rudo	1065

	Szám
Non multa, sed multum	987
Non omnes, qui habent citharam, sunt citharoedi	311
Non omnia possumus omnes	685
Non omnibus dormio	616
Non omnis fert omnia tellus	689
Non plaga, sed contumelia iram concitat	6
Non qualis oratio, sed quales sunt, qui eam proferunt, spectari oportet	1140
Non quam late, sed quam laete habites, refert	1159
Non respondet opinioni calculus	117
Non scholae, sed vitae discimus	2
Non semper feriet, quocunque minabitur arcus	914
Non semper Saturnalia sunt	405
Non, si male nunc, et olim sic erit	409
Non tam aqua similis aquae	92
Non tam lac lacti simile	91
Non tam ovo ovum simile	90
Non uno culleo dignus est	1002
Non verbis, at factis opus est	1149
Non videmus manticae, quod in tergo est	298
Nondum omnium dierum sol occidit	199
Nos alio mentes, alio divisimus aures	917
Nosce te ipsum	261
Notus a vespere solis ad ortus	818
Nova lux effulsit	487
Novus homo	134

	Szám
Novos parans amicos, ne obliviscere ve- terum	1035
Noxa noxam parit	586
Nuces relinquere	545
Nudo vestimenta detrahere	52
Nudus, ut e bulga matris	849
Nugas agere	546
Nulla aetas ad discendum sera	1103
Nulla dies sine linea	859
Nulla fides pietasque viris, qui castra se- quantur	1021
Nulla regula sine exceptione	860
Nullum cum victis certamen et aethere cassis	1086
Nullum mendacium, quod teste careat	1027
Nullus ab inferis reditus	736
Nullus liber tam malus est, quin parte ali- qua prodesse queat	981
Nullus locus domestica sede jucundior	210
Nullus omnia scire potest	680
Nunc est bibendum, nunc pede libero pulsanda tellus	1111
Nuncium remittere	547
Nusquam est, qui ubique est	907
Nax, asinus, mulier nil recte faciant, si verbera cessent	953

O.

Szám

O domus antiqua, quam dispari domino	
dominarius	444
O mihi praeteritos referat si Jupiter an-	
nos	954
Obedientia felicitatis mater	70
Obscurus fio, dum brevis esse laboro	952
Obsequium amicos, veritas odium parit	585
Obtrudere palpum alicui	582
Occultae musices nullus repectus	168
Oculis magis habenda fides quam auribus	1117
Odit cane pejus et angue	765
Oleum ore ferre	710
Ollae amicitia	9
Omne futurum incertum	73
Omne nimium non bonum	74
Omne tulit punctum, qui miscuit utile	
dulci	697
Omnes, qui amant, aegre sibi uxores dari	
ferunt	1134
Omnes sibi melius esse malunt, quam	
alteri	729
Omnia summa consecutus es, virtute duce,	
fortuna comite	652
Omnibus iudicibus vineit	114
Omnis virtus est mediocritas	62
Omnium rerum vicissitudo est	192
Operam et oleum perdere	50

Opes arca flagellare	149
Oportet agrum imbecilliozem esse quam agricolam	1141
Optat ephippia bos piger, optat arare ca- ballus	439
Optima nomina non appellando fiunt mala	1107
Optimum, aliena insania frui	1028
Ora et labora	431
Oratio vitae simulacrum est	80
Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano	964
Otia dant vitia	25
Otium fortunas secundas perdit	26
Ovem lupo commisisti	522
Ovo prognatus eodem	282
P	
Pallida mors aequo pulsat pede pauperum tabernas regumque turres	119
Palnam, qui meruit, ferat	695
Par impar ludere	581
Par pari referre	707
Pares cum paribus facillime congregantur	242
Pari jugo ire	744
Parsimonia summum vectigal	238
Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus	649
Partus sequitur ventrem	1020

Pascitur in vivis livor, post fata quiescit	890
Patere legem, quam ipse tulisti	696
Pauci, ac ferme optimus quisque	326
Paucorum hominum homo	140
Pauperi pax est in obsessa via	124
Pauperis est, numerare pecus	1012
Pavonis more rotari	466
Peccatur extra muros et intra	801
Pectus est, quod disertos facit	299
Pecunia est nervus rerum	190
Pecuniae obediunt omnia	617
Pecuniosus damnari non potest	681
Pecuniosus etiam nocens non damnatur	1030
Pedem, ubi ponat, non habet	515
Pellem caninam rodere alicui	564
Pelliculam curare	492
Pensum solvere	553
Penulam paene scindere	562
Per aspera ad astra	805
Per parietes loqui	806
Per risum multum debes cognoscere stultum	801
Perdere vinum infusa aqua	1092
Peribo, si non fecero; si faxo, vapulabo	739
Perrupit Acheronta Herculeus labor	523
Perspicio tecum tacitus, quid quisque locatur etc.	640
Persuadebit album esse nigrum	1180
Pertrepunt, ubi domini absunt	413
Pessimae apes furto proveniunt	235

	Szám
Petere licet	1151
Phryges sero sapiunt	609
Phryx plagis melior fit	753
Pica cum lusciniâ certat	872
Piscari in aqua turbida	664
Pisces magni parvulos comedunt	102
Piscis nequam est, nisi recens	960
Plaustrum perculit	528
Plenus venter non studet libenter	477
Plumbeus homo	136
Plures adorant solem orientem, quam occidentem	1058
Pluris est oculatus testis unus, quam auditu decem	358
Plus aloes, quam mellis habet	1009
Plus oculis suis amare aliquem	253
Plus oportet scire servum quam loqui	1138
Plus valent boni mores, quam bonae leges	230
Post coenam stabis vel mille passus meabis	430
Post equitem sedet atra Cura	788
Post festum venire	795
Post folia cadunt arbores	791
Post nubila Phoebus	789
Post principia esse	794
Post verba verbera	790
Poenâ potest demi, culpa perennis erit	682
Practica est multiplex	61
Praestat possidere, quam persequi	1160
Primas lineas ducere	375

1	Primum recte valere, proximum formā,	369
238	tertio loco divitiae	369
6	Primus cubitu surgat, postremum cubitu eat	732
10	Primus inter pares	374
	Principii boni finis bonus	82
8	Principiis obsta	433
3	Principium dimidium totius	382
7	Prior tempore, potior jure	225
8	Praevalet jure, qui praevenit tempore	294
7	Prius locusta bovem pariet, quam hoc fiat	757
10	Priusquam jugulata sunt, excorias	984
	Priusquam mactaris, excorias	984
	Pro aris et focus pugnare	881
5	Pro incerta spe, certa praemia	878
	Probitas laudatur et alget	481
8	Procul a Jove, procul a fulmine	817
	Proelio victus, non bello	1073
10	Propria vineta caedere	563
1	Proximus sum egomet mihi	254
6	Pulverem oculis offundere	157
	Pumilio licet in monte, non est magnus	1153

Q.

	Quae peccamus juvenes, ea luimus senes	312
10	Quae sero contingunt, sed magnifica	314
7	Quaere peregrinum	537
	Quale quis habet ingenium, judicio est	
108	oratio	353

	Szám
Qualis herus, talis et canis	351
Qualis hera, tales pedisequæ s. ancillæ	352
Qualis rex, talis grex	349
Qualis vir, talis oratio	350
Quam quisque norit artem, in hac se	328
exerceat	328
Quanto mirabiliora, eo fide digniora	1003
Quassare s. movere caput	505
Quem Dii diligunt, adolescens moritur	643
Quem perdere vult Deus, prius dementat	717
Qui amant, ipsi sibi somnia fingunt	310
Qui annititur, ut auream quadrigam sibi	965
comparet, unam certe rotam asse-	965
quetur	965
Qui celocem regere non potest, onerariam	683
petat	683
Qui commodum habet etiam incommoda	700
ferre debet	700
Qui citharoedus esse non potest, auloedus sit	684
Qui cupit, aut metit, non liber est	933
Qui dare vult aliis, non debet quaerere:	713
vultis?	713
Qui e nuce nuceum esse vult, frangit nucem	514
Qui instat, extundit	514
Qui ipse sibi sapiens esse non potest, ne-	610
quicquam sapit	610
Qui nimium properat, serius absolvet	293
Qui proficit in litteris et deficit in mori-	601
bus, plus deficit, quam proficit	601

Qui semitam sibi non sapiunt, alteri mon-	
strant viam	395
Qui tacet, consentire videtur	624
Quid de quoque viro et cui dicas, saepe	
videto	341
Quid domini faciunt, audent cum talia fures	943
Quid vesper ferat, incertum est	693
Quidquid agis, prudenter agas et respice	
finem	340
Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi	344
Quidquid est factum, semper factum est	
totum	343
Quidquid licet minus desideratur	342
Quis aberret in janua	317
Quisque praesumitur bonus, donec probe-	
tur contrarium	327
Quisque sibi proximus	323
Quisque sortis suae faber	324
Quisque verborum suorum optimus interpres	325
Quo me vertam, nescio	913
Quo nos fata trahunt, sequamur amici	650
Quo res cunque cadunt, semper stat linea	
recta	915
Quod felix faustumque sit	319
Quod aliis vitio veritas, ipse ne feceris	976
Quod Deus avertat	321
Quod Deus bene vertat	320
Quod divini juris est, id nullius in bonis est	379
Quod dubites, ne feceris	975

	Szám
Quod factum, bene factum	600
Quod fortuito evenit, instabile est	300
Quod in animo sobrii, id est in lingua ebrii	301
Quod licet ingratum est; quod non licet,	
acrius urget	302
Quod licet Jovi, non licet bovi	1152
Quod non opus est, asse carum est	1005
Quod praeteriit, levius est	741
Quos ego	322
Quot capita, tot sensus	355
Quot homines, tot sensus (sententiae)	354
Quot servos habemus, totidem habemus	
hostes	356
Quotidiano convictu auctoritas minuitur	174

R.

Rara avis	133
Regis ad exemplum totus componitur orbis	130
Regibus longae sunt manus	404
Regulae ejus non sunt praetoris edicta	264
Rem acu tetigisti	193
Repente oritur non expectatum	1079
Reperire rimam	626
Repetitio est mater studiorum	60
Res ad triarios rediit	735
Res intra suas praesepes habere	800
Res nulla concilio nocentior malo	212
Resecare ad vivum	468

	824m
Reti ventos venari	662
Risu emori	675
Risum teneatis, amici	484
Romae quoque homines moriuntur	645
Romanus sedendo vincit	1106
Rota plaustrum male uncta stridet	1074
Rudem accipere	595
Rude donari	462

S.

Saepe nihil interest, inter amicorum mu-	
nera et hostium vota	419
Saga parare	456
Sagum sumere	548
Salem et caseum edit	103
Salem et mensam ne praetereas	969
Saliares dapes	138
Salus publica suprema lex esto	239
Sanior pisce esse	245
Saperdae nobis videmur esse, quum simus	
sapri	944
Sapiens a se ipso pendet	263
Sapiens dominabitur astris	445
Sapiens sua bona secum fert	873
Sapientes sunt, qui veteri vino utuntur	1025
Sapienti sat	1047
Sapientiam vino obumbrare	240
Sarcinatoris est, summum suere centonem	
optime	1014

	Szám
Sartaginum perniciēs	202
Saxum volvere	549
Scabies extremum occupet	428
Scelera non habent consilium	106
Sceleri nunquam defuit ratio	417
Scindere glaciem	203
Scribere cur metuam, cum scribo de Jove summo	538
Scribere s. dicere, quidquid in buccam s. in linguam venerit	346
Se non quaerere extra	575
Sēgnius expediunt commissa negotia plures	1081
Semel injustum, semper injustum	364
Semel rubidus, decies pallidus	368
Semper Africa novi aliquid apportat	1010
Semper ei pendet hamus	266
Senator absque provocatione, legatus sine mandatis	862
Sera in fundo parsimonia	34
Sero Jupiter dipteram inspexit	527
Sero molunt Deorum molae	22
Sero venientibus ossa	1048
Serram per eandem lineam reciprocare	807
Sexagenarios de ponte dejicere	843
Si corvus posset tacitus pasci	686
Si Deus pro nobis, qui contra nos	879
Si quando fatuo delectari volo, non est longe quaerendus, me video	1112
Si tacent, satis dicunt	512

	Szám
Si tacuisses, philosophus mansisses	489
Si tibi amicum, nec mihi inimicum	258
Si tibi machera, et nobis urbina est domi	259
Si tibi placet, mihi non displicet	483
Si tu proreta isti navi es, ego gubernator	403
Si vis pacem, para bellum	712
Sibi canere	565
Sibi parat malum, qui alteri parat	396
Sic eunt fata hominum	731
Sic transit gloria mundi	737
Simia in pelle leonis	142
Similia similibus curantur	993
Simul et dictum et factum	928
Simul flare et sorbere difficile est	495
Sinapi victitare	460
Sine Cerere et Bacho friget Venus	866
Sine ira et studio	867
Sine loco et anno	868
Siren amicum nunciat, apīs hospitem	109
Sit verbis venia	406
Solamen miserum est, socios habuisse ma-	
lorum	498
Solem mercede praestant et aquam vendunt	513
Soli lumen inferre	711
Solis medicis licet impune occidere	1154
Somni plenus	999
Sorex suo ipsius indicio periit	738
Spe Croeso ditior, inopia Iro pauperior	213

	Szám
Spem pretio emere	206
Sperant omnes, quae cupiunt nimis	315
Sperare, hinc aliquam auram afflare	1136
Stante pede	1063
Stomachus non fert	691
Stultum est, patrem interficere et filio parcere	1017
Sua cuique nocet stultitia	334
Suam quisque homorem meminit	763
Sub aliena arbore fructum legere	898
Sub cultro liquit	896
Sub tecto imbrem exaudire	632
Sublata lucerna nihil interest inter mulieres	1165
Suere aliquid capiti suo	566
Sui cuique mores fingunt fortunam	333
Suis aliquem coloribus pingere	572
Summa summarum	12
Summis negatum stare	447
Summam manum addere	560
Summum cape et medium habebis	588
Summum jus, summa injuria	81
Summum fastigium imponere	559
Sumptus censum ne superet	968
Suo ipsius laqueo captus est	591
Superis et inferis notum	43
Supremum fabulae actum addere	567
Surculum defringere	550
Surdo canere	49
Surgentem auscultare avenam	1062

Sus cum Minerva certamen suscepit	594
Susque deque habere aliquid	509
Suum cuique	330
Suum cuique pulchrum	331
Suus cuique mos	332

T.

Tacere opinor esse optimum	1131
Tacitae et occultae inimicitiae magis ti-	
mendae sunt, quam indictae et apertae	1126
Tales simus, quales videri et haberi ve-	
limus	720
Talis hominum fuit oratio, quam vita	408
Tam fatuus, ut etiam regnare possit	966
Tam infausti ominis, quam noctuae	919
Tantali lapis imminet	479
Tanquam pavo circumspectare	467
Tardiora sunt remedia, quam mala	208
Taurum tollet, qui vitulum sustulerit	525
Te ipsum non alens, canes alis	1033
Te ipsum continens impera	1034
Tecum habita	874
Tellus mihi prius dehiscat	229
Tempestas grandis est indignatio regis	57
Tempora mutantur et nos mutamur in illis	442
Temporibus servire decet	625
Tempus arguit amicum	108
Tempus fugit, venit mors	614

	Szám
Tempus omnium explorator	169
Tenebras rebus inducere	204
Terram continentem incolentes mare de-	
siderant	1060
Terram video	3
Tesseram confringere	551
Testamentum sui heredis agnatione rum-	
pitur	116
Tetigit lapidem a cane morsum	1080
Tibi luditur	257
Timeo Danaos et dona ferentes	1061
Tinniunt aures sono suo	279
Tollat te, qui non novit	526
Tot capita, tot sensus	355
Tota erras via	383
Tota regione erras	385
Toto coelo erras	384
Tractent fabrilia fabri	427
Tragoedias in nugis agere	576
Tragulam alicui injicere	607
Trahit sua quemque voluptas	335
Tranquillo mari quilibet gubernator est	336
Tria cappa pessima	362
Tributum a mortuo exigere	580
Trium litterarum homini	373
Tros Rutulusve fuit	936
Tua res agitur paries cum proximus ardet	942
Tunica pallio propior	114
Tuo te pede et modulo metiri oportet	1242

szám

Szám

Tussis pro crepitu	880
Tute lepus es, et pulpamentum quaeris	255
Tute hoc intrivisti, omne tibi exedendum est	1110

U.

Ubi amici, ibi opes	908
Ubi bene, ibi patria	910
Ubi meum invenio, ibi vindico	911
Ubi quis dolet, ibidem et manum habet	912
Ubi uber, ibi tuber	909
Ultima ratio regum	141
Ulula cum lupis, cum quibus esse cupis	876
Ululare cum lupis	469
Ululas Athenas portare	14
Ultra Epimenidem dormire	815
Ultra posse nemo obligatur	688
Ultra vires nihil aggrediendam	1119
Umbram suam metuere	558
Una hirundo non facit ver	359
Undecunque lucrum captant	918
Unus testis, nullus testis	376
Usus est altera natura	394
Usus est tyrannus	163
Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas	963
Ut lupus ovem amare	923
Ut quisque est meritis, praemium ferat	694
Utile per inutile non debet vitari	494

Utitur manu sinistra	1024
Utrique fures, et qui recipit, et qui furatur	398

V.

Vae victis	1077
Valere pancratice	507
Varietas delectat	420
Vasis non conclamatis abire	746
Vectigalia sunt nervi reipublicae	64
Vel caeco apparent	937
Vel cum pulvisculo	938
Vela contrahere	554
Vela ventis permittere	568
Vela vertere	555
Velocem tardus assequitur	651
Velut umbra sequi	674
Venari in mari	667
Veni, vidi, vici	622
Ventis verba profundere	569
Ventre pleno melior consultatio	221
Verberare lapidem	449
Verbum lucis, verbum crucis	79
Verecundus metui comes est pudor	164
Veritas odium parit	585
Vero esurienti necesse est furari	1147
Versari ad s larium	471
Vervecea statua	10
Vestis virum reddit	104

	Szám
Viam in forum ignoras	885
Viam qui nescit, qua deveniat ad mare, eum oportet, amnem quaerere comi- tem sibi	1143
Vide, quid agas	339
Videant consules, ne quid detrimenti respu- blica capiat	973
Vigilantibus jura sunt scripta	1049
Vinalia sine vino expedire non possunt	861
Vino vendibili suspensa hederā nihil opus	1150
Vinum senem etiam vel nolentem saltare compellit	1059
Violenta nemo imperia continuit diu	118
Vir non videtur, qui irasci nescit	291
Viri infortunati procul amici	17
Vis consilii expers mole ruit sua	998
Vita mancipio nulli datur, omnibus usu	381
Vivat sequens	1037
Vivis fama negatur	20
Vivorum oportet meminisse	1144
Vivunt, quasi pro opibus suis efficiant moenia	956
Vivus vidensque perire	1042
Volens nolente animo	1041
Volenti non fit injuria	1046
Volsellis pugnant, non gladiis	32
Vox populi, vox dei	68
Vulpes pilum mutat, non mores	105
Vultu saepe laeditur pietas	172

Vitam in totum ignoras	886
Vitam qui nescit, quam deveniat ad nescit	1143
Vitam qui nescit, amaret ducere comi-	339
Vide, quid agas	973
Videant consules, ne quid detrimenti respu-	1049
blicis capiat	861
Vigilantibus iura sunt scripta	1150
Vinalla sine vino expedit non possunt fieri	1060
Vino vendibili suspendant pedes nihil opus	118
Vinum regem etiam vel nolentem satum	1093
compositis	118
Violentia magis imperia continent diu	991
Vir non videtur, qui israeli nascitur	11
Viri infestissimi procul anni	998
Vix consilii experte mole tuit eam	1361
Vita mancipio nulli datur, omnibus rapta	1037
Vivat legiones	129
Vivis tunc negatur	1144
Vivorum oportet meminisse	958
Vivunt quasi pro corpore suis effluunt	1042
monia	1041
Vivus vidensque perire	1016
Volsens volente animo	1016
Volens non sit iniuria	1016
Volsella pugnant, non gladius	1016
Vox populi, vox dei	1016
Vulpes pilum mutat, non mores	1016
Vultu saepe lachrym pietas	1172

